

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ ÇOCUK İSTİSMARI
VAKALARINDAKİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Tuba Hatice ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ ÇOCUK İSTİSMARI
VAKALARINDAKİ DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA**

Tuba Hatice ÇELİK

Danışman: Prof. Dr. Meral ATICI

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Üyesi İsmail SANBERK

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2019

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Meral ATICI
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. İsmail SANBERK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
.../.../2019

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. / / 2019

Tuba Hatice ÇELİK

ÖZET

OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ ÇOCUK İSTİSMARI VAKALARINDAKİ DENEYİMLERİ: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Tuba Hatice ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Meral ATICI

Eylül 2019, 99 sayfa

Bu araştırma okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerinin incelendiği nitel bir araştırmadır. Araştırmaya Adana’da görev yapan 17 okul psikolojik danışmanı (13 kadın, 4 erkek) katılmıştır. Araştırmada, veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “yarı yapılandırılmış görüşme formu ve katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek için “kişisel bilgi formu” kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yoluyla analiz edilmiş ve bulgular temalar halinde sunulmuştur.

Araştırma sonucunda okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerine ilişkin bulgular dokuz tema altında toplanmıştır. Bu temalar şu şekildedir; (1) çocuk istismarı olgusuna ilişkin algılar, (2) okul PDR servislerinde karşılaşılan istismar türleri, (3) okul PDR servislerinde istismarı önleme, tespit ve müdahale aşamalarında yapılan çalışmalar, (4) istismar vakalarına müdahale aşamasında yaşanan güçlükler, (5) istismar vakalarında işbirliği yapılan kurum ve kuruluşlar, (6) karşılaşılan istismar vakalarında zorlanılan durumlar, (7) istismar vakaları ile çalışmada yeterlilik algıları ve yeterliliği artırma konusunda öneriler, (8) çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliği ve yapılacak yeni yasal düzenlemeler, (9) çocuk istismarını önlemeye yönelik öneriler.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı, duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, okul psikolojik danışmanı, PDR servisi.

ABSTRACT**EXPERIENCES OF SCHOOL PSYCHOLOGICAL COUNSELORS IN CHILD
ABUSE CASES: A QUALITATIVE STUDY****Tuba Hatice ÇELİK****MA Thesis, Department of Educational Sciences****Supervisor: Prof. Dr. Meral ATICI****September 2019, 99 pages**

This study is a qualitative research examining the experiences of school counselors in cases of child abuse. seventeen school psychological counselors (13 females, 4 males) participated in the study. In the research, in order to collect the data ‘semi-structured interview form’ prepared by the researcher and ‘personal information form’ to collect demographic information of participants were used. The data obtained was analyzed via content analysis one of qualitative data analysis methods and the themes were presented.

The findings about the experiences of school counselors in child abuse cases were gathered under nine themes. These themes are as follows; (1) perceptions of child abuse, (2) types of abuse encountered in school counseling services, (3) studies in the prevention, detection and response stages of abuse in school counseling services, (4) difficulties experienced in the response to abuse cases, (5) institutions and organizations cooperating in cases of abuse, (6) situations in cases of abuse, (7) perceptions of competence in working with cases of abuse and recommendations on improving competence, (8) the adequacy of existing laws on child abuse and new legal arrangements to be made, (9) recommendations for preventing child abuse.

Keywords: Child abuse, emotional abuse, physical abuse, sexual abuse, school counselor, school counseling service.

ÖN SÖZ

Hacettepe Üniversitesi’nde tamamlamış olduğum lisans öğrenimim sonucunda elde ettiğim “Psikolojik Danışman” unvanının omuzlarıma yüklemiş olduğu sorumluluk, lisansüstü eğitimimim şekillenmesine ve mesleğin gereklerini yerine getirme adına inisiyatif ortaya koymama yol açmıştır. Bu bağlamda oluşturulan yüksek lisans tezimin Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanının Türkiye’deki gelişimine mütevazı bir katkı sunmasını ümit ediyorum.

Yüksek lisans öğrenimim süresince desteklerini esirgemeyen, yapıcı tavrıyla çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği olan tez danışmanım Prof. Dr. Meral ATICI’ya katkıları için teşekkür ediyorum. Tez jürimde yer alıp çalışmaya geribildirimleriyle katkı sunan Doç. Dr. İsmail SANBERK ve Dr. Öğr. Üyesi Feyruz USLUOĞLU’na da ayrıca teşekkür etmek istiyorum.

Hacettepe’den Çukurova’ya uzanan bu yolculukta yanımda olan, tez çalışmamın şekillenmesinde değerli görüş ve önerileri ile beni yönlendiren, motive eden, desteklerini esirgemeyen çok kıymetli arkadaşım Arş. Gör. İrem ŞAHİN’e teşekkürler.

Çalışmaya dâhil olmayı kabul edip, çocuk istismarı vakaları ile ilgili kişisel deneyimlerini benimle paylaşarak bu tezin ortaya çıkmasını sağlayan, görüşme yaptığım değerli meslektaşlarım; okul psikolojik danışmanlarına, teşekkürü bir borç bilirim.

Canım ailem; annem Ayşe BESİ, babam İbrahim BESİ, biricik kardeşlerim Alperen ve Emir BESİ; en büyük teşekkür size. Sevginiz, emekleriniz ve desteğiniz benim en büyük gücüm.

Ve, biricik eşim; Mustafa... Yol arkadaşım... Hayatımın her anında ve her alanında koşulsuzca sunduğun sevgin, desteğin ve güvenin için sonsuz teşekkürler.

İyi ki vardınız; iyi ki varsınız.

Tuba Hatice ÇELİK

Temmuz, 2019

*Aramıza katılmasını heyecanla beklediğimiz,
sürecime minik tekmeleriyle “ben de buradayım anne!” diyerek eşlik eden,
oğlum; Ömer Efe’ye...*

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ.....	xi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi.....	5
1.4. Sayıtlılar.....	5
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çocuk İstismarı Kavramı ve Tarihçesi	7
2.2. İstismar Türleri	9
2.2.1. İhmal	9
2.2.2. Duygusal İstismar	9
2.2.3. Fiziksel İstismar.....	10
2.2.4. Cinsel İstismar	11
2.2.4.1. Pedofili	13
2.2.4.2. Ensest	14
2.3. İstismarın, İstismara Uğrayan Birey Üzerinde Oluşturduğu Etkiler.....	14
2.4. Risk Faktörleri	16
2.5. Türkiye'de İstismarı Önlemeye Yönelik Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler	17
2.6. İlgili Araştırmalar	18

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	18
2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	21

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni	23
3.2. Çalışma Grubu	23
3.3. Veri Toplama Araçları	24
3.4. Verilerin Toplanması	25
3.5. Verilerin Analizi	25

BÖLÜM IV

BULGULAR

27

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Çocuk İstismarı Olgusuna İlişkin Algılara Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	65
5.2. Okul PDR Servislerinde Karşılaşılan İstismar Türlerine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	66
5.3. Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme, Tespit ve Müdahale Aşamalarında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	67
5.4. İstismar Vakalarına Müdahale Aşamasında Yaşanan Güçlüklere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	70
5.5. İstismar Vakalarında İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	72
5.6. Karşılaşılan İstismar Vakalarında Zorlanılan Durumlara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	73
5.7. İstismar Vakaları ile Çalışmada Yeterlilik Algıları ve Yeterliliği Artırma Konusunda Önerilere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması	74
5.8. Çocuk İstismarı ile İlgili Mevcut Yasaların Yeterliliği ve Yapılacak Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Önerilere Yönelik Bulguların Tartışılması ve	

Yorumlanması.....	75
5.9. Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Önerilere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması.....	78

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç	81
6.2. Öneriler	84
6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	84
6.2.2. İleride Yapılacak Olan Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	86
KAYNAKÇA.....	88
EKLER	94
ÖZGEÇMİŞ	99

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Katılımcıların Çocuk İstismarı Algıları	28
Tablo 2. Katılımcılara Göre Duygusal İstismar Kapsamına Giren Davranışlar	29
Tablo 3. Katılımcılara Göre Fiziksel İstismar Kapsamına Giren Davranışlar	31
Tablo 4. Katılımcılara Göre Cinsel İstismar Kapsamına Giren Davranışlar	32
Tablo 5. Okul Psikolojik Danışmanlarının En Çok Karşılaştıkları İstismar Türüne İlişkin Bulgular	33
Tablo 6. Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular	35
Tablo 7. Okul PDR Servislerinde İstismarı Tespit Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular	39
Tablo 8. Okul PDR Servislerinde İstismara Müdahale Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular	44
Tablo 9. Okul Psikolojik Danışmanlarının Duygusal İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular	49
Tablo 10. Okul Psikolojik Danışmanlarının Fiziksel İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular	51
Tablo 11. Okul Psikolojik Danışmanlarının Cinsel İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular	53
Tablo 12. Okul Psikolojik Danışmanlarının İstismar Vakalarında İşbirliği Yaptıkları Kurum-Kuruluşlara İlişkin Bulgular	55
Tablo 13. Okul Psikolojik Danışmanlarının Karşılaştıkları İstismar Vakalarında En çok Zorlandıkları Durumlara İlişkin Bulgular	56
Tablo 14. Okul Psikolojik Danışmanlarının İstismar Vakaları İle Çalışmada Yeterliliklerini Arttırmaya Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	59
Tablo 15. Okul Psikolojik Danışmanlarının Çocuk İstismarı ile İlgili İleride Yapılacak Olan Yasal Düzenlemelere İlişkin Önerileri	61
Tablo 16. Okul Psikolojik Danışmanlarının Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular	63

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	94
Ek 2. Görüşme Formu	95
Ek 3. Enstitü Etik Kurul Onayı	98

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

İnsan Hakları Derneği tarafından yürütülen “Çocuk İstismarını Önleme” projesi kapsamında hazırlanan “Öğretmenler ve Aileler için Eğitim Kılavuzunda (2008)” istismar türleri ile ilgili temel tanımlar şu şekilde yer almaktadır:

“Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ya da psikolojik gelişimini olumsuz olarak etkileyen davranışlardır. Daha kapsamlı bir ifadeyle çocuk istismarı 18 yaşın altındaki çocukların anne-babaları, bakıcı, öğretmen, koruyucu aile fertleri, vasi gibi kişiler ya da yabancı kişiler tarafından yapılan, bedensel ve/ya psikolojik olarak sağlıklarına zarar veren, fiziksel, duygusal, cinsel ya da zihinsel gelişimlerini engelleyen tüm tutum ve davranışlardır (s. 5).

İstismar genel olarak 3 kategoride ele alınmaktadır; duygusal, fiziksel ve cinsel istismar. Duygusal istismar; çocuğun duygusal bütünlüğüne ve kişilik gelişimine zarar veren her türlü eylem ya da eylemsizliktir (s. 12). Fiziksel istismar; çocuğun kaza sonucu oluşmayan ve fiziksel zarar görmesiyle ortaya çıkan yaralanmalara maruz kalmasıdır. Başka bir deyişle, çocuğa kasıtlı olarak zarar vermek demektir (s. 6). Cinsel istismar ise çocuğun anlamadığı şekilde bir yetişkin tarafından cinsel tatmin için kullanılması durumudur (s. 9).”

Çocuk istismarı tüm dünyada bir problem olarak ele alınmakta, çocuğu sadece bulunduğu yaşta değil, ileri yaşlarda da olumsuz olarak etkilemektedir. Çocuk istismarının bir türüne ya da çoklu türlerine maruz kalan çocuklar için tek başına “çocuk istismarı sendromu” ya da kendine özgü bir tepki örüntüsü bulunmamakla birlikte çok çeşitli semptomlar görülebilmektedir. İstismara maruz kalan bazı çocuklar bulundukları dönemde veya daha sonraki dönemlerde bunun olumsuz etkilerini taşıırken, diğerleri bu etkileri ergenlik ya da yetişkinliğe kadar göstermeyebilmektedirler. Bu durum “ uyku etkisi” olarak adlandırılmaktadır. İstismarın etkilerine genel çerçevede bakılacak olursa, fiziksel etkiler genellikle fiziksel istismar sonrası ortaya çıkan gözle görülebilir olan fiziksel yaralanmalar ve zararlarıdır. Duyuşsal-psikolojik etkiler, tüm istismar türlerinin sonucu olarak karşımıza çıkabilen bireyin psikolojik işlevlerinde zorluklar yaşaması durumudur. Davranışsal-kişilerarası etkiler, yaşanan olayın etkisiyle problemin dışsallaştırılıp davranış problemi haline gelmesi ve bu durumda kişilerarası ilişki kurma becerilerini olumsuz yönde etkilemesi olarak ele alınmaktadır. Okul çağından olan çocukta en belirgin görülebilecek etkilerden birisi de akademik etkidir. Akademik performanstaki ani değişiklikler de istismar sonrası görülebilen belirtilerdendir (Adalı, 2007).

Eğitimciler, tüm gün çocuklarla birlikte olup onların özelliklerini iyi tanıyarak, onlarda meydana gelebilecek davranış değişikliklerini fark edebilme şansına sahiptirler. Okulda görev yapan her paydaşın çocukların eğitim-öğretim sürecinde farklı rolleri vardır. Okul idarecileri, okulda eğitimsel amaçların yerine getirilmesi için gerekli kaynakları sağlayıp, koordine etme sürecine yönelik rolleri sergilerken, öğretmenler daha çok sınıf içi eğitim-öğretim etkinlikleri üzerinde, okul psikolojik danışmanları ise öğrencinin kendini tanımasına ve gerçekleştirmesine, içinde bulunduğu çevre ile uyum sağlayacak sağlıklı bir kişilik geliştirmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktadır. Dolayısıyla istismar olgularında önleme, tespit ve müdahale konusunda okul ortamında görev alan kişilerden beklenen görevler okul idarecilerinden öğretmenlere ve okul psikolojik danışmanlarına doğru gittikçe daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır (Yolcu, 2011).

Okulda görev yapan psikolojik danışmanların çocuk istismarı vakalarındaki rolleri oldukça önemlidir. Roller ne kadar önemliyse, bu süreçte yaşadıkları güçlükler de bir o kadar dikkat çekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada; çocuk istismarı kavramı ve okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarındaki deneyimleri üzerinde durularak, okullarda çocuk istismarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında ne gibi çalışmalar yapıldığı, araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlarının bu aşamalarda ne gibi güçlükler yaşadıkları, istismar vakaları ile çalışmada yeterlilik algıları ve yeterliliklerini arttırmaya yönelik önerileri, çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliğine ilişkin görüşleri ve yapılacak yeni yasalar için görüş ve önerileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Okul psikolojik danışmanlarının birinci basamakta koruyucu ve önleyici ruh sağlığı çalışanları olarak eğitim-öğretim kurumlarında yer alıyor olmaları çocuk istismarı vakaları ile her an karşılaşma ihtimallerini arttırmaktadır. Bu anlamda çocuk istismarının tespitinde en büyük görevlerden biri de okul psikolojik danışmanlarına aittir. Alan çalışanlarının çocuk istismarı olgusuna ilişkin algıları karşılaştıkları vakalar ışığında değişebilmektedir. Bu kapsamda çocuk istismarı olgusuna ilişkin algıları, kendi tanımları, çocuk istismarından ne anladıkları araştırılmıştır. Katılımcılar daha önce istismar vakası deneyimi olan gönüllü okul psikolojik danışmanlardan seçildiği için katılımcıların okul PDR servislerinde en sık karşılaştıkları istismar türleri araştırılarak, literatür ile karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Çocuk istismarını önleme noktasında paydaş kurum ve kuruluşlar da çalışmalar gerçekleştirmektedir. Eğitim kurumlarında bu görevi üstlenen birim olarak PDR

servislerinde çocuk istismarını önleme ile birlikte tespit ve müdahale kapsamında ne gibi çalışmaların yapıldığı belirlenerek, somutlaştırılması amaçlanmıştır. Fakat bu kapsamda vaka tespiti, suç bildirimi, bildirim esnasında okul idaresi ile yaşanan problemler, bildirim sonrası gizliliğin sağlanmayarak bazen de sağlanamayarak okul psikolojik danışmanının hedef haline gelmesi, istismarcı ve istismarcının yakınları tarafından tehdit edilme sonucunda can güvenliğinin sağlanamaması gibi pek çok sorun alan çalışanlarının gündemindedir. Tüm bunlara karşılık okul psikolojik danışmanlarının bu sorunlarını ele alan ve öneriler sunan bir tez çalışmasına alan yazında henüz rastlanmamıştır. Ancak çocuk istismarı ile ilgili araştırmaları inceleyen bir araştırmanın olduğu görülmüştür.

Böyle bir çalışmada Beyazıt (2015) çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezleri incelemiş, tezlerin konularına göre dağılımına bakmış ve sırayla “çocuk istismarının yaygınlığı, risk faktörleri, sonuçları”, “çocuk istismarı hakkında bilgi ve farkındalık düzeyi”, “çocuk istismarının önlenmesi”, “hukuki açıdan çocuk istismarı” başlıkları altında toplanan çalışmaların yapıldığını ortaya koymuştur. Aynı çalışmada tezlerin çalışma desenlerine göre dağılımına bakılmış ve sırasıyla en çok tarama, derleme, deneysel ve tarama-deneysel çalışma desenlerinin kullanıldığı tespit edilmiş, araştırmanın öneri kısmında ise çocuk istismarı olgusuna ilişkin nitel yöntemlerin de kullanıldığı araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Ahioğlu (2004) ise çalışmasında, çocuk istismarına yönelik makale ve tezlerde ele alınan örneklem grubunu incelemiş, hem makalelerde hem de tezlerde örneklem grubu olarak istismara uğrayan çocuklara daha fazla yer verildiğini belirlemiştir. Bu durumu, bu grupların daha kolay ulaşılabilir olmasına bağlamıştır. Bununla birlikte, mağdur olan çocuklarla veya risk altındaki çocuklarla çalışan ve onları istismardan korumaya yönelik önleme çalışmaları yapabilecek kişi ve kurumlara yönelik çalışmaların eksikliğini bu alandaki önemli bir sınırlılık olarak ifade etmiştir. Bu anlamda yapılacak olan bu yüksek lisans tez çalışmasının hem incelenecek konu ve araştırma deseni hem de örneklem grubu açısından öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

İstismar vakaları ile çalışmanın deneyim ve bilgi gerektiren oldukça hassas bir konu olması sebebiyle okul psikolojik danışmanlarının kendilerini yeterlilik anlamında nasıl gördükleri, yeterliliklerini arttırmak adına ne gibi önerileri olduğu da bu çalışmada araştırılan bir diğer konudur. Ayrıca çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliğinin oldukça sık tartışılması bu konu ile ilgili ne gibi açıkların olduğu

noktasında soru işaretleri oluşturmaktadır. Karşılaştıkları istismar vakalarında adli sürece de dahil olmak durumunda kalan okul psikolojik danışmanlarının bu konudaki görüşleri ve önerileri ele alınmıştır. Buradan hareketle bu araştırmada “ okul psikolojik danışmanları okullarda karşılaştıkları çocuk istismarı vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında ne gibi çalışmalar yapmakta ve ne tür zorluklarla karşılaşmaktadırlar? ” sorularına yanıt aranmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerini bütüncül bir anlayışa dayalı olarak kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu ana amaç doğrultusunda araştırma kapsamında belirlenen araştırma soruları aşağıda yer almaktadır:

1. Okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı olgusuna ilişkin algıları nasıldır?
2. Okul psikolojik danışmanlarının okul PDR servislerinde karşılaştıkları istismar türleri nelerdir?
3. Okul psikolojik danışmanlarının okul PDR servislerinde istismarı önleme, tespit ve müdahale aşamalarında yaptıkları çalışmalar nelerdir?
4. Okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarına müdahale aşamasında yaşadıkları güçlükler nelerdir?
5. Okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarında işbirliği yaptıkları kurum ve kuruluşlar hangileridir?
6. Okul psikolojik danışmanlarının karşılaştıkları istismar vakalarında zorlandıkları durumlar nelerdir?
7. Okul psikolojik danışmanlarının istismar vakaları ile çalışmada yeterlilik algıları nasıldır ve yeterliliği artırma konusunda önerileri nelerdir?
8. Okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliği hakkında görüşleri ve yapılacak yeni yasal düzenlemelere ilişkin önerileri nelerdir?
9. Okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarını önlemeye yönelik önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Bu çalışmadan elde edilecek bulguların, okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarında yaşadıkları zorlukları ortaya koyması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarını tespit, önleme ve müdahale çalışmalarında ve bildirim sürecinde ne gibi zorluklar yaşadıklarının belirlenmesi bu konulardaki iyileştirme çalışmalarına yön verecektir. Bu bağlamda okul psikolojik danışmanlarının istismar vakaları ile gerçekleştirdikleri çalışmaların alan çalışanlarına katkı sağlayacağına ve fikir vereceğine inanılmaktadır. İstismar vakalarının önlenmesinde ve istismara maruz kalan öğrencilere psikolojik yardım sağlanmasında okul PDR servislerinin gerçekleştirdiği çalışmaların oldukça önemli bir yer tuttuğu bilinmekte olup, bu çalışmanın istismarı önlemeye yönelik eğitim programlarının hazırlanmasına ve maruz kalan öğrencilere yardım edilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte yasaların çoğunlukla cinsel istismara yönelik yapılandırıldığı ancak bunun da yetersiz olduğu, duygusal ve fiziksel istismarda yasal boşlukların olduğu bilinmekte, bu boşlukların giderilmesi ve yasaların tekrar gözden geçirilmesi adına bu çalışmanın katkı sunması beklenmektedir. Okul psikolojik danışmanlarının özellikle cinsel istismar vakalarında bildirim yükümlülüğü ile ilgili yaşadıkları zorlukların ele alınması ve güvenlik unsurunun çoğu zaman tehlikeye girmesi konularında gerekli çalışmaların yapılmasına temel oluşturması da bir başka katkı konusudur. İstismar vakaları ile çalışmada okul psikolojik danışmanlarının yeterliliklerinin incelenmesi ve alan çalışanlarına verilen hizmet içi eğitimlerin nitelik ve niceliklerinin gözden geçirilmesine ve ihtiyaçlarının belirlenmesine olanak sağlayabilir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmanın temel sayıtları aşağıda ifade edilmiştir:

- Veri toplama aracı olarak kullanılan görüşme tekniği ve yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmanın amacına uygun veri toplamak için yeterlidir.
- Görüşme sırasında katılımcılar, araştırmacı tarafından sorulan görüşme sorularını dürüst ve içten bir şekilde yanıtlamışlardır.

1.5. Sınırlılıklar

- Bu araştırma 2018 yılı Nisan-Haziran aylarında Adana-Yüreğir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullarda çalışan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan okul psikolojik danışmanlarından elde edilen verilerle sınırlıdır.
- Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, katılımcıların çocuk istismarı ile ilgili deneyimleri hakkında öznel yaşantılarına ilişkin ifade ettikleri verilere dayalı olarak ortaya çıkmıştır.

1.6. Tanımlar

Bu bölümde Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımları kullanılmıştır.

Duygusal istismar: Bir ebeveynin veya bakıcının, bir süreç içinde, çocuğa gelişimi açısından uygun ve destekleyici bir ortam sağlamadaki başarısızlığıdır (UNICEF, 2006).

Fiziksel istismar: Çocuğa karşı kasıtlı olarak kullanılan fiziksel güç sonucunda, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından zararlı durumların ortaya çıkması veya çıkabilecek olmasıdır (UNICEF, 2006).

Cinsel istismar: Çocuğun, kendisinin tam olarak kavrayamadığı, onay vermesi mümkün olamayacak veya gelişme düzeyi açısından hazır olmadığı, yasaları veya toplumsal tabuları ihlal eden bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesidir (UNICEF, 2006).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çocuk İstismarı Kavramı ve Tarihçesi

Uluslararası hukuk alanında çocukları koruma altına alan oldukça önemli bir sözleşme olan Çocuk Hakları Sözleşmesi (m.1) hükmüne göre; “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.”¹

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun m.6/1-b’ye göre, “henüz 18 yaşını doldurmamış kişi” çocuktur (Türk Ceza Kanunu [TCK], 5237: madde 6).² Dolayısıyla Türkiye’deki hukuk düzenine göre, 18 yaşını doldurmamış kişiler, çocukların sahip olduğu haklardan yararlanırlar. Çocuk Hakları Sözleşmesiyle, bu Sözleşmeye imza atan ülkelerin her biri, çocukları Sözleşme’nin gerektirdiği şekilde koruma altına almayı kabul etmiştir.

Çocuğa yönelik her türlü şiddet olarak da adlandırabileceğimiz çocuk istismarı ile dünyada olduğu gibi ülkemizde de çok sık karşılaşılmaktadır. Çocuk istismarının tarihinin oldukça eskilere dayandığı bilinmektedir (Polat, 2007).

1860 yılında Tardieu tarafından tıbbi literatürdeki ilk tanımlama yapılmadan önce, Hugo ve Dickens romanlarında bu konuya yer vermişlerdir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Adli tıp profesörü olan Fransız Auguste Ambroise Tardieu, 1857 yılında “Etude Medico-Legal sur les Attentants aux Moers (Ahlaki Saldırıları İlişkin Adli Tıp İncelmesi)” adlı eserini yayınlamış ve bu eserde cinsel istismarı ele almıştır. Cinsel istismarın görülme sıklığı ve olumsuz etkileri üzerinde araştırmalar yapmış fakat dönemin akademik çevresinde yeterli ilgiyi görememiştir (Topçu, 2009).

1890 yıllarına gelindiğinde Freud cinsel istismarın üzerindeki örtüyü kaldırmayı denemiştir (Finkel ve Dejong, 2001; Akt: Şahin ve Taşar, 2011). Freud, Viyana’da 1896 yılında Psikiyatri ve Nöroloji Topluluğu’na bir rapor sunmuştur. Bu raporda hastalarının çocukluklarında sarkıntılığa maruz kalmaya benzer tecrübelerini (sarkıntılık eden kişinin daha yaşlı bir akraba, sıklıkla da baba olduğunu) ortaya koyduklarını ifade etmiştir. Freud bu sarkıntılık (hatta tecavüz) travmasının yetişkin nevroz davranışlarının

¹ Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html). Erişim Tarihi: 14.07.2017

² 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>). Erişim Tarihi: 14.07.2017

ana sebebi olduğuna inanmıştır. Bunun üzerine bu fikre yönelik pek çok itiraz ve eleştiri gelmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra Freud fikrini değiştirmiş ve çoğu durumda hastalarının anlattığı bu tür çocukluk tecrübelerinin gerçek olmadığını, aslında hiçbir zaman yaşanmadığını iddia etmiştir. Bu iddia psikanalizin gelişiminde bir dönüm noktası olmuştur. Freud çocukluk dönemindeki cinsel istismarın gerçekte ara sıra olduğuna dair inancını hiç bırakmamıştır. Düşüncesini değiştirdiği nokta bu olayların daima ve kesinlikle olması noktasıdır (Schultz ve Schultz 2007). Freud'un istismar teorisini, eğer teori kabul edilseydi tüm babalar, Freud'un kendi babası da dahil olmak üzere, çocuklarına karşı sapıkça davranışlar yapmış olmakla itham edilecekleri için değiştirmiş olduğu da iddia edilmektedir (Krüll, 1986; Akt: Schultz ve Schultz 2007).

Ayvaz ve Aksoy'a göre (2004) çocuk istismarı ile ilgili tarihteki dönüm noktası 1962 yılında Kempe ve arkadaşlarının "Dövülmüş Çocuk Sendromu" (Battered Child Syndrome) kavramını kullanmaları olmuştur.

1960'larda "Dövülmüş Çocuk Sendromu" çerçevesinde fiziksel istismara yönelik olarak başlayan çalışmalar; 1970'lere gelindiğinde cinsel istismarın farkına varılması, Kempe'in cinsel istismarı "gizli kalmış çocuk sorunu" olarak ifade etmesi ve 1980'lerde de duygusal istismarın da fiziksel ve cinsel istismar kadar önemli olduğunun fark edilmesi ile çocuk istismarı bir sorun olarak ele alınmaya başlanmış, konuyla ilgili farkındalık artmıştır (Başbakkal ve Baysan, 2004).

Problemin gün yüzüne çıkması ile birlikte pek çok alandan konuyla ilgili pek çok farklı tanım yapılmaya başlanmıştır. Adli tıp, pediatri, psikiyatri, psikoloji, psikolojik danışma, hukuk gibi pek çok meslek grubu problemi kendi alanı çerçevesinde yorumlayarak tartışmıştır.

Yapılan tanımların çok fazla olması ve ortak bir tanımın oluşturulabilmesi için Dünya Sağlık Örgütü 1985'te konunun uzmanları ile bir araya gelerek ortak bir tanım geliştirmişler ve Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımı olarak yayınlamışlardır. Bu toplantı ile ilgili ilginç bir detayda toplantının başkanlığını Prof. Dr. İhsan Doğramacı'nın yapmış olmasıdır (Polat, 2007). Bu tanıma göre;

"Çocuğun, sağlığını, fiziksel gelişimini, psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülke tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar çocuk istismarı olarak kabul edilir. Tanım aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar olarak kabul etmediği davranışları da içine alır. Davranışın mutlaka, çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması koşul

değildir.”

1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmenin 19. Maddesinde çocuğun bakımını üstlenen kişilere çocuğun her türlü ihmal ve istismara karşı korunması yükümlülüğü getirilmiştir.

Türkiye’de istismar ile ilgili çalışmaların başlangıcı ise 1980’lere dayanmaktadır. Bilir ve arkadaşlarının (1986) Türkiye’de sekiz ilde 4-12 yaşları arasındaki toplam 16100 çocukta fiziksel istismar sıklığını saptamak amacıyla yaptıkları çalışma, ilk araştırmalardan birisi olup bu çalışmayı sağlık, eğitim ve hukuk alanında yapılan araştırmalar takip etmiştir (Geçkil, 2017).

1989 yılında çocukların sağlıklı bir şekilde yetişmesini ve her türlü istismardan korunmasını sağlamak amacıyla Ankara’da 7 kurucu üye tarafından Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği (ÇİİÖDER) kurulmuştur.³

2.2. İstismar Türleri

2.2.1. İhmal

Çocukta ihmal kavramı “Çocuğa bakmakla yükümlü olan kişilerin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve çocuğu fiziksel ya da duygusal olarak ihmal etmesi” olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007). Çocuğun beslenme, sağlık, barınma, giyim ve korunma gibi hayati önem taşıyan ihtiyaçlarının çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler, ya da daha geniş bir ifadeyle sağlık, eğitim, sosyal yardım ve güvenlik gibi kurumları olan devlet tarafından karşılanmaması anlamına gelmektedir (Demir, 2012).

İstismar ve ihmali birbirinden ayıran en önemli nokta ise, istismarın aktif, ihmalin pasif bir durum olmasıdır (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002). Fiziksel ve cinsel istismardan farklı olarak ihmalde çocuğun bakımında yetersizlik süreklilik gösterir; çocuk ile yakın teması olan bireylerce kolaylıkla gözlemlenebilir (Polat, 2007).

Pek çok farklı sınıflamanın olduğu bilinmekle birlikte genel olarak ihmal; fiziksel ihmal, duygusal ihmal, cinsel ihmal, eğitim ihmali, tıbbi ihmal olmak üzere incelenebilir (Polat, 2007).

2.2.2. Duygusal İstismar

İstismar türleri içerisinde günlük yaşamda da sıklıkla rastlanan durumlardan

³ (<http://www.ciioder.org/ciioder.html>) Erişim Tarihi: 24.07.2019

birisi de duygusal istismardır. Duygusal istismar çocuğa bakmakla yükümlü bireylerin çocuğun duygusal beklentilerine uygun olmayan davranışlarını kapsamaktadır (Kural, 2014).

1983 yılında yapılan Uluslararası Duygusal İstismar Toplantısı'nda duygusal istismar kavramına getirilen ortak tanım ise şöyledir:

“Duygusal istismar çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan veya yapılması gerekli olan ancak ihmal edilen toplumsal ve bilimsel standartlara göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır. Bu davranışlar yaş, bilgi ve pozisyon gibi özellikler ile çocuk veya gencin üzerinde güç sahibi olan kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir. Bu tür davranışlar çocuğun bilişsel, duygusal veya fiziksel gelişimine hemen veya gelecekte zarar verme potansiyeli taşıyan ve veren davranışlardır” (Polat, 2007, s.230).

Pek çok eylem ya da eylemsizlik çocuğa uygulanan duygusal istismar davranışları kapsamındadır. Duygusal istismara neden olan başlıca ebeveyn davranışlarını Polat (2007) aşağıdaki gibi sınıflanmıştır.

1. Reddetme (Rejection)
2. Tek başına bırakma (Isolating)
3. Yıldırma (Terrorizing)
4. Suça yöneltme (Corrupting)
5. Duygusal tepki vermeyi reddetme (Denying emotional responsiveness)
6. Aşağılama (Degrading)
7. Kendi çıkarına kullanma (Exploiting)
8. Vaktinden önce yetişkin rolü verme (Adultifying).

2.2.3. Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar; 18 yaşından küçük çocuğun; anne, babası ya da bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğratılması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. Bu hasar elle ya da bir nesneyle vurularak, itilerek, sarsılarak, yakılarak ya da ısırılarak olabilir (Kaplan, 1996, Akt. Taner ve Gökler, 2004).

Duygusal istismar ile birlikte çocuk istismarının en sık görülen türlerinden birisi

de fiziksel istismardır. Kendi kültürümüz gibi dayağın disiplin yöntemi olarak kullanıldığı toplumlarda fiziksel istismar olgularına daha sık rastlanmaktadır. Fiziksel istismar ile ilgili pek çok tanım olmasına rağmen hepsinin ortak noktası; çocuğun sağlığını olumsuz etkileyen ve vücutta iz bırakan lezyon ve yaralanmaların olmasıdır (Polat, 2007).

Fiziksel istismar farklı kategorilerde ele alınabilmektedir. İstismarı yapan kişiye göre incelendiğinde; ebeveyn tarafından istismar ve kurumda istismar; fiziksel istismar uygulama şekline göre incelendiğinde de aletsiz saldırılar ve aletli saldırılar gibi başlıklarda değerlendirilebilmektedir (Polat, 2007).

2.2.4. Cinsel İstismar

İstismar türleri içerisinde en kolay tespit edilebilen tür, fiziksel belirtilerin mevcut olması sebebiyle fiziksel istismarken, en zor tespit edilenlerinden birisi de cinsel istismar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla gizli kalması, bildirilmemesi, utanç kaynağı olarak adlandırılması sebebiyle çok yaygın olan bir durum olmasına karşılık bilinen ve bildirilen vakalar oldukça azdır.

Bununla birlikte cinsel istismarın tanımlanmasında belirsizliklerin olması, farklı tanımların yapılmasına, bu kapsama alınan davranışların niteliğinin her tanımda değişmesine ve bu sebeple de ortak ve yeterli bir tanım yapılamamasına neden olmaktadır.

Çok sayıda tanımın olması nedeniyle karışıklığı ve tutarsızlığı engellemek amacıyla Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi (NCCAN) 1991’de cinsel istismarı şu şekilde tanımlamıştır: “Çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin cinsel uyarımı için kullanılmışsa, çocuğun cinsel istismarı olarak kabul edilir. Cinsel istismar diğer bir çocuk tarafından eğer bu çocuğun diğeri üzerinde belirgin bir gücü veya kontrolü söz konusuysa veya bariz bir yaş farkı varsa da gerçekleştirilebilir.” (Polat, 2007).

Topçu (2009) ise cinsel istismarı, toplum tarafından kabul edilmeyen uygunsuz şehvet arzularının etkisi altında, cinsel doyum elde etme amacıyla yapılan tek taraflı, çarpık ve bencil insan eylemlerini içeren durum olarak tanımlamış, bu eylemlerin cinsel ilişki biçiminde olabileceği gibi sadece öpme, cinsel amaçlı kucaklama ve dokunma veya edilgin cinsel davranışlarla da sınırlı kalabileceğini belirtmiştir.

Finkelhor ve Brown (1986) cinsel istismarı, 18 yaşından küçük bir çocuğa

kendinden 5 yaş veya daha büyük birisi tarafından, üstü kapalı veya açık bir şekilde zor kullanılarak yapılan herhangi bir cinsel faaliyet olarak tanımlarken, Kutchinsky (1991) çocuğun yetişkin veya yaşça oldukça büyük birisi tarafından cinsel tatmin amacıyla istismar edilmesi olarak tanımlamaktadır (Topçu, 2009).

Çocuk cinsel istismarının, istismara uğrayanların ifadelerine, bedensel muayenelerden elde edilen bulgulara veya resmi kanıtlara dayanılarak yapılmış değişik tanımları bulunmaktadır. Ayrıca, hangi davranış ve fiilin istismar kapsamına girdiği, bu alanda çalışan araştırmacıların ve aynı zamanda hukukçuların da tam olarak karar veremedikleri ve tanım güçlükleri çektikleri tartışmalı bir konudur. Araştırmacılar bu durumun, yasal uygulamalarda karışıklıklara, konu ile ilgili yapılan araştırmalardan farklı sonuçlar alınmasına ve birbiriyle tutarsız açıklamalara yol açtığı görüşündedir (Friedman, 1990; Akt: Topçu, 2009).

Yapılan en genel ve kapsamlı cinsel istismar tanımlarından birisi Coulborn Foller tarafından yapılmıştır. Foller cinsel istismarı (1) temas içermeyen, (2) cinsel dokunma, (3) oral-genital seks, (4) interfemoral ilişki, (5) seksüel penetrasyon, (6) cinsel sömürü, (7) başka istismar türlerini de içeren cinsel istismar olmak üzere 7'ye ayırmaktadır (Polat, 2007).

Temas içermeyen cinsel istismar türleri olarak; seksi konuşma, teşhir, röntgencilik ele alınmıştır. Cinsel dokunma; vücudun özel bölgelerine yapılan herhangi bir dokunma olup, istismarcının kurbanı dokunması ile gerçekleşebildiği gibi, istismarcı kurbanın kendisine dokunmasını sağlayarak da gerçekleşebilir. Oral-genital seks; genital bölgelerle veya oral yoldan birleşmenin sağlanmasıdır. Interfemoral ilişki; istismarcının tam birleşmeyi gerçekleştirmeyerek, kurbanın yaşının küçük olması, bekaretin korunmak istenmesi gibi sebepler yüzünden penisini çocuk kurbanın bacakları arasına yerleştirerek doyuma ulaşmayı amaçladığı istismar türüdür. Seksüel penetrasyon; kurbanın vajinal ya da anal girişine cinsel organını, parmağını, herhangi bir objeyi yerleştirmesi ile gerçekleşen istismar türüdür. Cinsel sömürü; sömürüden sorumlu olan kişilerin çocukla direkt cinsel kontakta girmediği ancak çocuğun cinsel kurban olarak seçildiği ve sömürüden sorumlu kişinin cinsel tatminden çok ekonomik kazanç elde ettiği istismar türüdür. Çocuk pornografisi ve çocuk fuhuşu olarak gerçekleşmektedir. Son olarak başka istismar türlerini de içeren cinsel istismar; bahsedilen istismar türlerinin farklı şekillerde bir arada gerçekleşmesi, cinsel istismara bir tür aşağılamanın da eşlik etmesi (çocuğun üzerine tuvaletini yapma gibi), fiziksel yönden kötü muamelenin bulunması, çocuğun alkol ve uyuşturucu kullanmaya

zorlanması gibi faktörlerinde işin içine girmesi ile gerçekleşen cinsel istismar türleri bu kapsamda ele alınmaktadır.

2.2.4.1. Pedofili

Pedofili, çocuk sevgisi anlamına gelen Yunanca kökenli (paidophilia) bir sözcüktür: Pais (çocuk) ve philia (sevgi, arkadaşlık) anlamındadır. Kelimenin köken anlamının da işaret ettiği gibi pedofili bir tür çocuk sevgisi olmakla birlikte bu sevgi normal ve olağan bir sevgi değildir. Bu eğilimdeki kişiler, çocuklara karşı birincil olarak cinsel ve duygusal yönelime sahip olma özelliği gösterirler. Türkçede pedofili kelimesinin karşılığı olarak “sübyancılık” deyimi kullanılmaktadır (Topçu, 2009).

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre pedofili eylemleri temel olarak erkekler olmak üzere, bir yetişkin (18 yaş üzeri) tarafından ergenlik yaşı öncesindeki (12 yaş altı) bir çocuğa yönlendirilmiş cinsel davranışlardır (Polat, 2007).

Bazı pedofiller kızlar yerine erkekleri tercih ederken bazıları her iki cinsiyeti de tercih edebilmektedir. Kızlara yönelenler 8 ve 10 yaşlar arasındaki çocukları tercih ederken, erkeklere yönelen pedofiller ise biraz daha büyük çocukları kurban olarak seçerler. Diğer bir ayrım ise, sadece çocukları tercih eden (exclusive) ve çocuklar olduğu kadar yetişkinlere de yönelenler (non-exclusive) arasında söz konusudur (Polat, 2007).

Klinik bir olgu olarak bakıldığında ise, Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-5)’te Cinsel Sapkınlık (Parafili) Bozuklukları içerisinde Pedofili Bozukluğu yer almakta olup, tanı ölçütleri;

A. En az altı aylık bir süre boyunca, ergenlik öncesi çocuk ya da çocuklarla (genellikle 13 yaşında ve daha küçük olanlarla) cinsel etkinlikte bulunmakla ilgili, yineleyen, cinsel yönden uyarıcı yoğun düşlemler, cinsel itkiler ya da davranışlar.

B. Kişi, bu cinsel itkilerine göre davranmıştır ya da cinsel itkileri ya da düşlemleri klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da kişilerarası güçlükler nedeniyle olur.

C. Kişi, en azından 16 yaşındadır ve A tanı ölçütünde sözü edilen çocuk ya da çocuklardan en az beş yaş daha büyüktür (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014).

şeklinde belirtilmiştir.

2.2.4.2. Ensest

Kelimenin Latince aslı incestus olup, sıfat olarak pis, kirlenmiş, temiz olmayan anlamına gelmektedir. Fransızca inceste, İngilizce incest, Almanca blutschande kelimeleri kullanılmaktadır. Dilimizde karşılığı olmayan bu kelime Arapçada fücurla karşılanmakta olup, dilimizde kullanım olarak ensest karşılığını almıştır (Polat, 2007).

Ensest, eşler dışında aile bireylerinden birinin, cinsel doyum amacıyla ailenin diğer bir üyesi ile cinsel temasa kadar giden ilişkilerde bulunması demektir. Kutchinsky'a göre (1991) ise; "suçlu anne babadan biri veya anne babanın yerini tutan biri (büyükanne, büyükbaba, üvey veya koruyucu anne baba, ağabey, abla) olduğunda cinsel istismara ensest denir" (Topçu, 2009).

American Journal of Psyciatry'nin 1991 Ocak sayısında konu ile ilgili yayınlanan yazıda ensest için "çocuk ile anne-baba ya da çocuk ile büyükanne-büyükbaba arasındaki uygunsuz cinsel ilişki" tanımı yapılmaktadır. Ayrıca hem vaginal hem anal yönü bulunan, oral ya da genital ilişki, zorlama ile karşılıklı mastürbasyon biçiminde gerçekleşen cinsel ilişkinin de ensest kapsamına girdiği vurgulanmaktadır (Polat, 2007).

Bununla birlikte 1980'lerden itibaren tartışılmaya başlanan bir diğer kavramda; duygusal ensesttir. Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin cinselleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu ensest türünde fiziksel temas yoktur. Bunun yerine duygusal temas dediğimiz, kazara dokunma, pornografik malzemeler gösterme, cinsel anlamda kucaklama, cinselliği teşhir etme, cinselleşmiş ifadelerde bulunma gibi cinsel tonu ön planda olan davranışlar yoğunluktadır (Topçu, 2009).

Alkolik baba, otoriter baba, alışılmışın dışında şüpheli baba, annenin olmaması ya da koruyucu güç olamayan annenin varlığı, anne rolü oynamak zorunda bırakılan/ev işlerini yapan kız çocuğunun olması, anne-babanın bitmiş ya da sorunlu cinsel yaşamlarının olması, babanın madde bağımlılığı ya da psikopatolojisinin olması, anne ya da babanın ya da her ikisinin geçmişinde ensest yaşantısının olması ensestin ailede yaşanması açısından risk faktörleri olarak sıralanmaktadır (Polat, 2007).

2.3. İstismarın, İstismara Uğrayan Birey Üzerinde Oluşturduğu Etkiler

Çocuğun maruz kaldığı istismar çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyerek davranışsal, duygusal, sosyal problemlere sebebiyet vermektedir.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma,

bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Ayrıca duygusal istismar çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu çocuklarda zihinsel kapasite normal olmasına rağmen, öğrenme güçlüğü ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlar görülmektedir. Dolayısıyla duygusal istismar çocuğun hem kişiliğini hem de başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Özcan, 2010). Duygusal istismar, kişilik bozuklukları için de bir risk etmenidir (Pizarro ve Billick, 1999; Akt: Taner ve Gökler, 2004). Duygusal istismar, diğer istismar türlerine göre uzun dönem psikolojik işlevsellik üzerinde daha büyük etkiye sahiptir (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999; Akt: Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel istismara uğrayan çocuklarda sosyal işlevsellik alanında pek çok eksikliğin olduğu görülmektedir. Yakın ilişki kurmakta güçlük geçme, duygusal yoğunluğu az, çatışması yüksek, yoğun öfke ve istismar davranışı içeren ilişkiler kurabilmektedirler. Fiziksel istismarın bilişsel yönden de etkileri oldukça büyüktür. Bilişsel yetilerin bozukluğu, akademik başarısızlık en sık rastlanan durumlar olup, bu çocuklarda nedeni tam bilinmemekle birlikte yüksek oranda nörolojik bozukluğun bildirildiği bilinmektedir (Taner ve Gökler, 2004).

Fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda uyku bozuklukları, konuşma bozuklukları, tikler ve davranış bozuklukları fiziksel istismara maruz kalmayan çocuklara göre daha yüksek oranda görülmektedir. Ayrıca bebek gibi konuşma, alt ıslatma, parmak emme gibi yaşına uygun olmayan davranışlar gösterme, arkadaşlarına, yetişkinlere ya da diğer nesnelere karşı saldırganca davranma, zayıf arkadaşlık ilişkileri, evden kaçma girişimlerinde bulunma, okula erken gitme ve okuldan eve dönmeyi istememe şeklinde davranış biçimleri de görülebilir (Özcan, 2010). Ağır fiziksel istismar vakalarında travma sonrası stres bozukluğu da görülebilmektedir (Pelcovitz, Kaplan ve Goldenberg, 1994; Akt: Taner ve Gökler, 2004).

Çocuklarda cinsel istismar önemli bir halk sağlığı sorunudur ve uzun dönem de olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu sonuçlar için tek bir sendromdan bahsedilemez, ancak cinsel istismar; kaygı bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, disosiasyon, depresyon gibi bir grup bozukluk için risk etmeni olarak kabul edilmektedir (Taner ve Gökler, 2004) Yüksek riskli cinsel eylemler, cinsel istismara uğramış insanlarda daha sık görülmektedir. Cinsel taciz öyküsü olan kadınlarda daha erken başlangıçlı cinsel yaşam, daha fazla oranda ergenlik çağında gebe kalma, birden fazla cinsel eş, korunmasız ilişki ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların sıklığında artma

gözlenmiştir (Fergusson, Horwood ve Lynskey,1997; Akt:Taner ve Gökler).

Sık ve devamlı cinsel oyun, cinsel olarak baştan çıkarıcı davranışlar sergilemesi, yaşıyla uyumsuz cinsel aktivite göstermesi, kontrolsüz mastürbasyon ve resim çizimlerinde tacizi belirtme, uygunsuz cinsel davranışlar (herkesin ortasında mastürbasyon), cinsel ilişki taklidi, anüs veya vajinaya yabancı cisim sokmak, insanlara sürtünmek, sürekli genital organlarıyla oynamak gibi, cinsellik veya seks konularına anormal ilgi gösterme veya tamamen ilgisiz kalma sık görülen davranışlardır (Ovayolu, Uçan ve Serindağ, 2007). Ayrıca cinsel istismar öyküsü olan çocukların daha fazla cinsel saldırıda bulunduğu da bildirilmektedir (Taner ve Gökler, 2004). Cinsel istismarın çocuk üzerindeki bir diğer olumsuz etkisi ise güçsüzlük ve çaresizliktir. Çocuk isteği ve kontrolü dışında cinsel istismara maruz kalır ve bunu engelleyemediğinde kendini yoğun bir şekilde güçsüz ve çaresiz hisseder. Bu duygularda çocuğun mücadele etme yeteneğini kaybetmesine, boyun eğmesine, kendi ile ilgili bir şeyleri değiştirme noktasında güçsüz hissetmesine neden olur (Çeçen, 2007).

2.4. Risk Faktörleri

Çocuk istismarı her çevrede görülebilir ancak ailede, çocukta ve toplumda risk faktörlerinin olması halinde daha sık görülmektedir. Bu risklerin varlığı tanı koymak için yeterli olmamakla birlikte, risklerin var olduğu durumlarda daha dikkatli olunması gerekir (Yurdakök, 2010).

Aile ile ilgili başlıca risk faktörlerinde; ailede stres kaynağının olması (iş/ev kaybı, sorunlu evlilik vb), sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü, anne/babanın olmaması, anne/babanın çok genç olması, anne/babanın geçmişinde istismar yaşantısının olması, anne/babanın suça karışmış olması, aile içi şiddetin olması yer almaktadır. Toplumda fakirliğin ve işsizliğin yüksekliği, uyuşturucu ve alkol erişiminin kolaylığı, aile ve kurumları destekleyen hizmetlerin yetersizliği, çocuk istismarını, pornografisini, işçiliğini önleyen politikaların olmaması toplumsal ve sosyal risk faktörleri arasında sayılmaktadır. Yüksek riskli çocuklar ise, dört yaşından küçük çocuklar ve ergenler, istenmeyen çocuklar, özel bakıma ihtiyaç duyan, fiziksel anomaliliği olan çocuklar ve üvey çocuklar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Yurdakök, 2010).

2.5. Türkiye'de İstismarı Önlemeye Yönelik Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Çocuk hak ve özgürlükleri genel anlamda insan hakları kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Çocukların gelişimleri ve ihtiyaçlarının farklılığı, mevcut durumda yaşanan sorunlar çocuklara özgü düzenleme yapma zorunluluğunu doğurmuştur. Adalet sistemi içinde çocuklar, suça sürüklenen, suçun mağduru, suçun tanığı, korunma gereksinimi olan veya kendisini ilgilendiren hukuk davasında taraf olarak yer alabilirler. Çocuk adalet sistemi hem korunma ihtiyacı olan hem de suça sürüklenen çocuklarla ilgilenir ve onlara özgü kuralları içerir. Bu kapsamda suça sürüklenen, korunma ihtiyacı olan (mağdur çocuklar dahil) çocuk hakkında; öncelikle içinde bulunduğu özel durumlar ve gereksinimleri dikkate alınarak, ailesinin yanında desteklenmesi, ailesinin yanında kalmasının çocuğun yararına olmadığı durumlarda ise en son çare olarak kurum bakımına alınmasına yönelik tedbirler, koruyucu ve destekleyici tedbirlerdir. Çocuğun gereksinim duyduğu hizmetlerin aile çevresinden ayrılmadan verildiği tedbirler, destekleyici tedbirler olup amacı çocuğun bulunduğu ortam içinde iyileştirilmesidir. Bu tedbirler; çocuğun içinde bulunduğu ortamın iyileştirilmesine yönelik; danışmanlık, sağlık ve eğitim tedbirlerini kapsamaktadır. Destek hizmetlerine karşın çocuğun aile yanında kalmasının yararına olmadığı durumlarda uygulanacak tedbirler ise koruyucu tedbirlerdir. Koruyucu tedbirler çocuğun geçici veya sürekli olarak yatılı bir kuruma, koruyucu aile yanına ya da kurum bakımına alınmasına ilişkin tedbirlerdir (Demircioğlu, 2015).

İstismar mağduru olan veya risk altında bulunan çocuklara yönelik olarak verilen danışmanlık tedbiri çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yöneliktir (Çocuk Koruma Kanunu [ÇKK], 5395: madde 5).⁴ Danışmanlık tedbirinin Millî Eğitim Bakanlığınca uygulanmasına karar verildiğinde; çocuğun eğitimine devam ettiği veya hakkında danışmanlık tedbirinin yanı sıra eğitim tedbiri kararı verildiği hâllerde, okulda ya da kurumda bulunan psikolojik danışma ve rehberlik servisinde; okulda psikolojik danışman/rehber öğretmen bulunmadığı veya çocuğun herhangi bir okulla ilişkisi bulunmadığı hâllerde ise rehberlik ve araştırma merkezlerince yerine getirilir. Danışmanlık tedbiri sürecinde okul psikolojik danışmanın görevi çocuk, aile, bakmakla yükümlü kişi ve kişiler hakkında ilgili bilgileri toplayıp, dosyayı incelemekle başlar. Çocuk, aile, bakmakla yükümlü olan

⁴ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>). Erişim Tarihi: 01.09.2019

kişilerle tanışılır ve gerekli bilgilendirmeler yapılır. Problemin tarafları olabilecek diğer kişilerle (aile, öğretmen, idareci vb) görüşülerek problemin sınırları belirlenir ve çocuk ve aileye süreç ile ilgili sorumlulukları anlatılır. Verilecek olan danışmanlık hizmeti ile ilgili bir uygulama planı hazırlanarak, en az, çocukla haftada bir kez, aile ile iki haftada bir kez gerçekleştirilecek görüşmeler planlanır. Hazırlanan uygulama planı üçer aylık periyotlarla sürecin değerlendirilmesini ve gerekiyorsa tedbirin değiştirilmesine veya kaldırılmasına yönelik önerileri içeren rapor olarak ilgili mahkemeye gönderilir. Danışmanlık hizmeti, danışmanın, bu tedbirde istenen amaca ulaşıldığına dair raporu üzerine mahkeme veya çocuk hâkiminin vereceği kararla sona erer.⁵

Bu kapsamda istismar mağduru olan veya risk grubunda bulunan çocuk ve ailesi gerekirse ilgili kişilerle, okul psikolojik danışmanları görüşmeler gerçekleştirerek hem önleme hem de müdahale çalışması yapmaktadırlar.

2.6. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde bu araştırmanın amacı bağlamında yurt içinde ve yurt dışında çocuk istismarı ile ilgili farkındalık hakkında yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir. Yurt içinde yapılan çalışmalarda daha çok öğretmenler, sağlık çalışanları ve ebeveynlerin örneklem olarak seçildiği dikkat çekmekte olup, bu konuda psikolojik danışmanlar ile ilgili çalışmaların mevcut olmadığı görülmüştür. Yurt dışı çalışmalarında ise öğretmenler, sağlık çalışanları ve ebeveynlerle yapılan çalışmaların yanında psikolojik danışmanların istismarı bildirme süreçleri, bildirim ve sonrasında yaşadıkları güçlükler, vakalardaki rol ve sorumlulukları üzerine araştırmaların yapıldığı görülmüştür.

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yaman (2018), okul öncesi öğretmen adaylarının ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarı konularında farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amacı ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, 500 okul öncesi öğretmen adayı için fiziksel, duygusal ve cinsel istismar alt boyutlarına yönelik anket formu, 50 okul öncesi öğretmeni için görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk istismar ve ihmalini saptayabilme düzeylerinin yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul öncesi öğretmen adayları ve

⁵ 27035 sayılı Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ. (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081025-6.htm>) Erişim Tarihi: 01.09.2019

öğretmenleri, ahlaki ve kanuni anlamda çocuk ihmal ve istismarı ile karşılaştıklarında bu konuyu yetkili mercilere bildirmekten kendilerini sorumlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Çalışma sonucunda okul öncesi öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin çocuk ihmal ve istismarı konularında gerekli bilince sahip oldukları fakat daha fazla eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Solak'ın (2018), aile hekimleriyle yaptığı araştırmada aile hekimlerin %39,7'si çocuk istismarı ve ihmeline yönelik eğitim almadığını belirtmiştir. Hekimlerin %39,2'si çocuk istismarı ve ihmali vakası ile karşılaşmıştır. İstismara yönelik eğitim alanların istismarı yakalama oranının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuk istismarı ve ihmali vakası ile karşılaşan hekimlerin %44,2'si adli vaka olarak bildirimde bulunduğunu bildirmiştir. Karşılaştıkları olguyu adli mercilere bildirmeyen hekimlerin %27'si bildirim konusunda bilgisinin yetersiz olduğunu, bu yüzden bildirim yapmadığını belirtirken, %21,6'sı bildirimden sonra çocuğun hayatının olumsuz etkileneceğini düşündüğü için bildirim yapmadığını, %21,6'sı çocuk istismarı ve ihmalden yeterince şüphelenmediği için bildirmediğini belirtmiştir. Hekimlerin %23,5'i çalıştıkları kurumda çocuk istismar ve ihmeline yönelik talimat ve prosedür vardır, %76'sı ise konuya yönelik kurumda talimat ve prosedür yoktur demiştir.

Yetiş (2017), çocuğun istismarı ve ihmali bildirmekle yükümlü bir meslek grubu olan öğretmen ve psikolojik danışmanların tutum ve düşüncelerini araştırmıştır. Araştırmaya 531 kişi katılmıştır. Katılımcıların %72,1'i (383 kişi) kadın, % 27,9'u (148 kişi) erkektir. Katılımcıların %41,1'i psikolojik danışman ve rehber öğretmen, %40,3'ü branş öğretmeni, %8,5'i sınıf öğretmeni, %6'sı okul öncesi öğretmeni ve % 4,1'i eğitim yöneticisidir. Katılımcıların %59,7 'si daha önce çocuk istismarı ve ihmali konusundaki eğitim almadığını, %40,3' ü ise konuyla ilgili daha önce eğitim aldığını belirtmiştir. Ayrıca, araştırmaya katılan öğretmenlerin %80,8'i çocuk istismarı ve ihmali konusunda bildirim yapmadıklarını, %19,2'si ise konuyla ilgili daha önce bildirim yaptığını belirtmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %53,1'i konunun yasal boyutu hakkında bilgi sahibi olduğunu ve %46,9'u ise sözü edilen yasaları bilmediğini beyan etmiştir. Çalışmanın sonuçları, öğretmenlerin ve eğitimcilerin zorunlu bildirim karşılığında olumlu bir tutuma sahip olduklarını ancak bilgi eksikliği yaşadıklarını göstermektedir. Öğretmen ve eğitim yöneticilerinin çocuk istismarı ve ihmalinin bildirimi konusunda olumlu tutumlara sahip olduğu ancak bildirim süreci ve sistemini değerlendirmede kararsızlıklar yaşadıkları, bildirim sürecine ilişkin yol haritalarının net olmadığı görülmektedir.

Üstündağ, Şenol ve Mağden (2015), 10 ebeveynle (biri erkek, dokuzu kadın) birer hafta arayla dörder kez görüşme yapmış ve ebeveynlerin bilinçlenmesi amacıyla eğitim vermişlerdir. Her bir görüşmenin ve eğitimin içeriği ebeveynlerin bilgi eksikliklerinin farklı olması sebebiyle farklı olarak hazırlanmıştır. Ebeveynlerin istismar türlerinden en çok cinsel istismardan tedirgin oldukları, bu istismar türüne yönelik çocuklarıyla nasıl konuşacaklarını bilmedikleri saptanmış ve ebeveynler bu konuda bilgilendirilmiştir. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde ebeveynlerin kabul etmekten kaçındığı bu nedenle en çok üzerinde durulan konu çocuklarına istismar eyleminin sadece yabancılar tarafından yapılacağı olmuştur. Çocukları istismar maruz edenlerin sadece yabancılar değil en yakınlar dâhil herkes olabileceği bilinci ebeveynlerin birçoğuna üçüncü görüşmede kazandırılmıştır.

Yalçın, Koçak ve Duman (2014), araştırmalarında; aileye ve çocuğa ait bazı sosyo-demografik özelliklerin, ebeveyn çocuk istismarıyla ilgili tutumlarına etkisini incelemişlerdir. Araştırmada, çocuğu okul öncesi kurumlarda ve ilköğretim 1. sınıfta öğrenim gören 63 anne ile 44 babadan (N=107) elde edilen veriler kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, Anne Baba Sosyo-demografik Özellikler Formu, Çocuk İstismarı Potansiyeli Envanteri (ÇİPE), Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ) ve Ailelerin Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerine İlişkin Görüşme Formu kullanılmıştır. Çalışma grubunun sosyo-demografik değişkenlerinin, ÇİPE, DİFÖ ve Ailelerin Uyguladıkları Disiplin Yöntemlerine İlişkin Görüşme Formu ortalamaları arasındaki ilişki varyans analizi ile test edilmiştir. Çalışma grubundaki anne ve babaların % 55,1'inin eşitlik ve demokratik bir tutum içerisinde çocuk merkezli yöntemleri; % 29,9'nun ise baskıcı ve itaate dayalı yöntemleri tercih ettikleri belirlenmiştir. İstismar puanları açısından gruplar arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık olduğu belirlenmiştir ($p=0.013$). Yapılan post hoc ikili değerlendirmelerde anne ve baba ÇİPE istismar puanları arasında ($p=0.003$) farklılık ortaya konmuştur. Sınır istismar puanının 215 olarak kabul edildiği ve 166'nın üstü tehlikeli olarak kabul edildiği göz önünde bulundurularak, çalışma grubundakilerin istismar puanının düşük olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Çalışmaya katılan anne ve babaların DİFÖ puanları incelendiğinde, Duyarsızlık, Korkutma, Red/ İzolasyon alt ölçekleri açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık belirlenmemiştir ($p>0.05$). Elde edilen bulguların, okul öncesi dönem çocukların hakları konusunda ailelerin yaklaşımları alanında katkı sağlayacağı ortaya konmuştur.

Pala'nın (2011) çalışmasında, 2010-2011 öğretim yılında Eskişehir Osmangazi

Üniversitesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliği, İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği Bölümleri'nin 171 son sınıf öğrencisi, öğretmen adaylarının çocuk istismar ve ihmali konusundaki bilgi ve farkındalıklarını ölçmek amacıyla hazırlanan anketi yanıtlamışlardır. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının 156'sı (91,2) daha önce çocuk istismarı ile ilgili herhangi bir ders almadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %20,5'i fiziksel istismarı tanımlama, %28,1'i cinsel istismarı tanımlama, %16,4'ü duygusal istismarı tanımlama, %18,7'si de çocuk ihmali tanımlama konusunda hazırlıksız olduğunu ifade etmiştir. Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının çoğu (87,7) kanunlara göre çocuk istismarını bildirim zorunluluğu olduğuna inanmaktadırlar. %73,7'si Milli Eğitim politikalarına göre bildirmek zorunda olduğunu düşünürken, %96,5'i ahlaki anlamda zorunluluğun olduğu inancına sahiptir.

Akgiray'ın (2007) araştırmasına 8-10 yaş aralığında 42 çocuk ve veli katılmıştır. Çocuk ve velilere 16 maddelik bir ön değerlendirme yapılmış ve ardından eğitim verilmiştir. Eğitimin etkililiği son değerlendirme ile ölçülmüştür. Bulgular, istismar konulu bilgilendirmenin hem çocuklarda hem ebeveynlerde bilgiyi arttırdığını ve istismarı önleme yöntemi olarak etkili bir süreç olabileceğini göstermiştir.

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Ricks, Tuttle, Land ve Chibbarro (2019) çalışmasında okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarını bildirme eğilimlerini ve şüpheli istismar vakalarını bildirmek için kararlarını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Analiz sonuçları katılımcıların şüpheli çocuk istismarı vakalarını %90 oranında bildirdiklerini göstermiştir. Çocuk istismarı vakalarını bildirmede ilköğretim ve lise seviyeleri arasında anlamlı bir fark bulunurken, ilköğretim okullarında görev yapan psikolojik danışmanların bildirme oranlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sikes, Remley ve Hays (2010) ASCA üyesi 847 okul psikolojik danışmanı ile yaptıkları çalışmada şüpheli çocuk istismarı vakalarını bildirme sırasında ve sonrasında okul psikolojik danışmanlarının deneyimlerini ele almışlardır. Sonuçlar okul psikolojik danışmanlarının, çocuk istismarı şüphesi ile bildirim için rapor hazırlarken ve bildirim sonrasında kişisel ve kişisel olmayan bazı olumsuz deneyimlerle karşılaştıklarını göstermiştir. İstismarı bildirme noktasında destek konusunda katılımcıların %96,4'ü okul idaresi tarafından, %93,9'u ise öğretmenler tarafından çoğunlukla desteklendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %2,2'si öğretmenlerin

kararlarını desteklemediğini ifade ederken, %95.3'ü bildirim sonrası çalışma arkadaşları ile karşı karşıya kalmadıklarını belirtmiştir.

Sikes (2007) okul psikolojik danışmanlarına çocuk istismarının tanımlanması, bildirilmesi ve önlenmesinde yardımcı olacak bilgileri vermiştir. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanın süreç içindeki rolü, bildirim esnasında yapılacaklar, mesleki konsültasyonun önemi, çocukla görüşme teknikleri, müdahale çalışmaları, psikolojik danışmanların konuyla ilgili kendilerini geliştirmek adına yapabilecekleri hakkında bilgi verilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma, okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerini kapsamlı bir biçimde incelemek amacıyla yapılan betimsel nitelikte bir çalışmadır. Aşağıda araştırmada kullanılan araştırma desenine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama yöntemine ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Deseni

Olgubilim (fenomenoloji) deseni varlığının farkında olduğumuz fakat hakkında detaylı bir anlayışa sahip olmadığımız olayları ele almaktadır. Tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı hedefleyen çalışmalar için olgu bilim(fenomenoloji) uygun bir araştırma altyapısı oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Fenomenolojik yaklaşım bireysel evrenin araştırılması demektir. Bu yaklaşımın temelini bireysel deneyimler oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda araştırmacı katılımcının kişisel deneyimleri ile ilgilenmektedir ve bireylerin olaylara yükledikleri anlamları ve algılarını incelemektedir (Baş ve Akturan, 2013). Bu amaca yönelik olarak, bu araştırmada; katılımcıların çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerini tüm yönleriyle yansıtabilmeleri amacıyla nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomenolojik) yaklaşımı tercih edilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda genelleme yapmak hedeflenmediğinden nicel araştırmalarda kullanılan örnekleme yöntemleri burada kullanılmamaktadır. Bunların yerine nitel araştırmalarda belli bir amaca yönelik olarak örnekleme yapılmaktadır (Baş ve Akturan, 2013).

Bu araştırmada örneklem tekniği olarak olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden “amaçlı örneklem” tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak bireyler “kartopu (zincir) örnekleme yöntemi” ile belirlenmiştir. Buna göre; Adana-Yüreğir’de görev yapan 130 okul psikolojik danışmanına tez çalışması ile ilgili bilgiyi içeren telefon

mesajları ve e-postalar gönderilmiş, çocuk istismarı vakası deneyimi olan gönüllü katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, her görüşmenin sonunda çalışmaya dahil olmak isteyecek başka kişileri tanıyıp tanımadıkları sorulmuş ve bu kişilerde araştırmaya dahil edilerek araştırmaya yeterli veri sağlayacak kadar katılımcıya ulaşılmıştır.

Çalışma grubu; 2018 yılı Mayıs-Haziran ayları içerisinde Adana-Yüreğir’de devlet okullarında görev yapan 13 kadın, 4 erkek olmak üzere toplam 17 okul psikolojik danışmanından oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 25 ile 45 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları 31,11’dir. Katılımcıların 16’sı lisans mezunu iken 1 kişi yüksek lisans mezunudur; lisans mezuniyet dağılımları ise dördü Çukurova Üniversitesi, ikisi Hacettepe Üniversitesi, ikisi Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ikisi İnönü Üniversitesi ve birer tane olmak üzere Ege Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Ahi Evran Üniversitesi şeklindedir.

Katılımcıların üçü ilkokul, onu ortaokul ve dördü lise düzeyinde okullarda görev yapmaktadır. Katılımcılardan yedisi lisans eğitimleri sürecinde çocuk istismarı ile ilgili ders, 16’sı çocuk istismarı ile ilgili hizmet içi eğitim almıştır. Bununla birlikte katılımcıların tamamı 2017-2018 eğitim-öğretim yılı içinde okullarında çocuk istismarını önleme ile ilgili çalışmaları gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Kişinin davranışlarının nedenleri veya herhangi bir konudaki fikirleri öğrenilmek isteniyorsa bunun için en uygun yöntem doğrudan kişiye giderek ondan bilgi almaktır. Kişinin açık uçlu sorulara vereceği özgür cevaplar doğrultusunda onun fikirlerini, görüşlerini ve ya duygularını daha doğru bir biçimde öğrenme imkanı mevcuttur (Türnüklü, 2000). Bu nedenle araştırma kapsamında verilerin toplanması sürecinde, nitel veri toplama yöntemlerinden olan “görüşme” yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve nitel verileri toplamak için “Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu” kullanılmıştır. Formda yer alan görüşme soruları, ilgili alan yazın ve alan uzmanlarının deneyimi, görüşleri ve geri bildirimleri ışığında oluşturulmuştur. Hazırlanan görüşme formu Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanında üç uzmanın (tez danışmanı,

daha önce görüşme yöntemi kullanarak duygusal istismar hakkında araştırma yapmış olan bir öğretim elemanı ve Çocuk İzlem Merkezi'nde (ÇİM) görev yapan bir uzman psikolojik danışman) görüşüne sunulmuş ve alınan geri bildirimlerle görüşme formuna son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, içerisinde sonda soruların da olduğu toplam 22 sorudan oluşmaktadır (EK 2 – Görüşme Formu).

3.4. Verilerin Toplanması

Görüşmeler yapılmaya başlanmadan önce araştırmanın etik açıdan değerlendirilmesi için Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde faaliyet gösteren etik kurula başvurulmuştur. Etik kurulun çalışmaya onay vermesinin ardından görüşmelere başlanmıştır (EK 3 – Enstitü Etik Kurul Onayı).

Görüşmelerin tamamı 2018 yılının Mayıs-Haziran aylarında Adana'da gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için katılımcılar ile kişisel iletişime geçilerek uygun gün, yer ve saat belirlenmiştir. Görüşmeler katılımcıların kendi okullarında PDR servislerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmelerini ve güvende hissetmelerini sağlamak amacıyla birebir yapılmıştır. Görüşmenin gerçekleştiği ortamın katılımcıları olumsuz etkileyebilecek etkenlerden (ses, ışık, havasız ortam, vb.) arındırılmış olmasına özen gösterilmiştir.

Görüşme başlamadan önce katılımcılara, konuşulanların sadece araştırmacı tarafından bilineceği, sorulan sorulara verilen cevaplar araştırma kapsamında kullanılacağı zaman katılımcının isminin belirtilmeyeceği, katılımcıları tanımlayabilecek her türlü bilginin gizli tutulacağı belirtilmiştir. Araştırmanın amacı katılımcılara anlatılmış ve ses kaydı için izin alınmıştır. Görüşmelerin süresi 20 ile 81 dakika arasında değişmektedir. Araştırma kapsamında toplam on yedi kişi ile görüşme yapılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Görüşme yoluyla elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde veriler dört aşamada analiz edilir: (1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Analizin ilk aşamasında görüşmelerden elde edilen 126 sayfalık veri araştırmacı tarafından kodlanmıştır. Kodlama işleminde soru soru ilerleyerek verilerin bir bütün

halde ele alınması amaçlanmıştır. Kodlama işlemi her bir katılımcının tüm yanıtları için gerçekleştirilmiştir. Daha sonra elde edilen kodlar bir bütün halinde incelenerek temalar bulunmuştur. Kodlama ve tema oluşturma sürecinde daha önce görüşme yöntemi kullanarak araştırma yapmış olan bir öğretim elemanı, araştırmacıdan bağımsız olarak nitel veriler üzerinde içerik analizi kapsamında kodlamalar yapmış ve temalar belirlemiştir. Bu süreçte araştırmacı ve ilgili uzmanın ulaştığı kodların ve bu kodları altında toplanan temaların yüksek düzeyde tutarlılık gösterdiği görülmüştür.

Araştırmanın geçerliğini arttırmak için, kodların belirli temalar altında düzenlenmesi aşamasında, kodların söz konusu temalara uygun ve tutarlı olup olmadığı tez danışmanı tarafından incelenmiştir. Kodların ve temaların belirlenmesinden sonra elde edilen veriler tablo halinde sunulmuştur. Görüşme verilerinden elde edilen bulguların betimlenmesi sürecinde var olan durumu en yalın haliyle tanımlamak amaçlanmış, bu nedenle katılımcıların bakış açılarını tam olarak aktarabilmek adına doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Yapılan alıntılarda katılımcılar için “A1 – A17” şeklinde kodlamalar kullanılmıştır. Doğrudan katılımcı ifadelerinden verilen alıntılar araştırmanın geçerliğini arttırmak için kullanılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için, katılımcılar hakkında bilgiler verilmiş; görüşmelerin ne şekilde yapıldığı, verilerin ne yolla kaydedildiği ve görüşmelerden elde edilen verilerin analiz süreci ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Ayrıca araştırmanın ham verileri başka araştırmacılar tarafından incelenebilecek biçimde saklanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için, verilerin analizinde araştırmacı ve bir uzman aynı veriler üzerinde farklı zamanlarda analiz yapmış, yapılan bu analizler sonucunda elde edilen kodlar karşılaştırılmış, tutarlılık sağlandığı görülmüş ve tez danışmanı tarafından yapılan analizler tekrar incelenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerinin incelendiği nitel araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda içerik analizi aracılığıyla elde edilen bulgular sunulmuştur. Yapılan içerik analizi sonucunda okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerine dayalı olarak elde edilen verilere ilişkin bulgular dokuz (9) farklı tema altında toplanmıştır. Analiz sonucunda bu temaları içerisinde barındıran bulgular, aşağıdaki başlıklar altında sunulmuştur.

1. Çocuk İstismarı Olgusuna İlişkin Algılar
2. Okul PDR Servislerinde Karşılaşılan İstismar Türleri
3. Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme, Tespit ve Müdahale Aşamalarında Yapılan Çalışmalar
4. İstismar Vakalarına Müdahale Aşamasında Yaşanan Güçlükler
5. İstismar Vakalarında İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar
6. Karşılaşılan İstismar Vakalarında Zorlanılan Durumlar
7. İstismar Vakaları ile Çalışmada Yeterlilik Algıları ve Yeterliliği Artırma Konusunda Öneriler
8. Çocuk İstismarı ile İlgili Mevcut Yasaların Yeterliliği ve Yapılacak Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Öneriler
9. Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Öneriler

Bu bölümün ilerleyen kısmında, yukarıda yer alan temalar ve bu temaların alt temalarına ilişkin bulgulara yönelik ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

1. Çocuk İstismarı Olgusuna İlişkin Algılar

Katılımcıların çocuk istismarı olgusu ve çocuk istismarı türlerine ilişkin algıları istismarın türü ve istismarın özelliği olmak üzere iki alt kategoride sunulmuştur.

Tablo 1’de katılımcıların çocuk istismarı algılarına ilişkin bulgular ve bunların frekansları yer almaktadır. Katılımcıların çocuk istismarı algılarının iki alt boyutta ele alındığı görülmektedir. Bunlardan ilki, istismarın türü alt boyutunda yer alan ve en fazla

duygusal, ardından fiziksel ve cinsel istismar olarak ifade edilen istismar türleridir. Bir diğer alt boyutta katılımcıların maruz kalınan istismarın özellikleri olarak ifade ettikleri; gelişimi olumsuz etkileme, rızanın olmaması, sınırların zorlanması, kötü amaçla kullanım, kötü hissetme, maruz bırakılma, alıkonulma, kandırılma ve mahrum bırakılmadır.

Tablo 1

Katılımcıların Çocuk İstismarı Algıları

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
İstismarın Türü	Duygusal	11
	Fiziksel	10
	Cinsel	7
İstismarın Özelliği	Gelişimi Olumsuz Etkileme	9
	Rızanın Olmaması	4
	Sınırların Zorlanması	3
	Kötü Amaçla Kullanım	3
	Kötü Hissetme	3
	Maruz Bırakılma	2
	Alıkonulma/Kandırılma	2
	Mahrum Bırakılma	1

Katılımcıların çocuk istismarı olgusuna ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Benzer kalıp ifadeler olacak belki ama çocuğun fiziksel duygusal cinsel anlamda yıpratıldığı, zarara uğradığı gelişimini olumsuz etkileyen davranışlar durumlar. (A9)

Bir çocuğun geleceğinin karartılması... Kötü bir bakıştan kötü bir dokunuşa kadar geniş bir yelpaze. (A12)

Çocuk İstismarı Olgusuna İlişkin Algılar teması altında yer alan istismar türleri alt kategorisi de kendi içerisinde; duygusal, fiziksel ve cinsel istismar olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Tablo 2, 3 ve 4'te istismar türlerine ilişkin kategoriler, alt kategoriler ve kavramlar yer almaktadır.

Tablo 2’de katılımcıların ifade ettikleri duygusal istismar kapsamına giren davranışlara yer verilmiştir. En çok aşağılama kategorisindeki davranışların ifade edildiği, bunu sırasıyla duygusal tepki vermeyi reddetme, korkutma; yıldırma, tehdit etme, yetişkin rolü verme ve çıkarları için kullanma ve yalnız bırakma kategorilerindeki davranışların takip ettiği görülmektedir. Aşağılama kategorisine giren davranışlarda ifade edilme sıklığına göre; hakaret, aşağılama, küfür/kötü söz, alay/lakap, sözel şiddet davranışları dikkat çekerken; duygusal tepki vermeyi reddetme kategorisinde ifade edilme sıklığına göre sırasıyla; sevgi/ilgi göstermeme, ihmal, çocuğun anlaşılabilmesi yer almaktadır. Korkutma, yıldırma ve tehdit etme kategorisinde sırasıyla; tehdit, bağırma ve baskı davranışları yer alırken; yetişkin rolü verme, çıkarları için kullanma kategorisinde sırasıyla kavgaya şahit yapma, arada bırakma, problemi çocuğa yansıtma ve acındırma davranışları yer almaktadır. Son olarak yalnız bırakma kategorisinde ifade edilme sıklığına göre duygusal şiddet ve yalnız bırakma davranışlarının ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 2

Katılımcılara Göre Duygusal İstismar Kapsamına Giren Davranışlar

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Aşağılama	Hakaret	5
	Aşağılama	4
	Küfür/kötü söz	3
	Alay/lakap	3
	Sözel şiddet	1
Duygusal Tepki Vermeyi Reddetme	Sevgi/ilgi göstermeme	7
	İhmal	3
	Çocuğun anlaşılabilmesi	1
Korkutma, Yıldırma, Tehdit Etme	Tehdit	3
	Bağırma	2
	Baskı	1
Yetişkin Rolü Verme, Çıkarları İçin Kullanma	Kavgaya şahit yapma	1
	Arada bırakma	1
	Problemi çocuğa yansıtma	1
	Acındırma	1
Yalnız Bırakma	Duygusal şiddet	1
	Yalnız bırakma	2

Katılımcıların duygusal istismar kapsamına giren aşağılama, duygusal tepki vermeyi reddetme, yetişkin rolü verme ve çıkarları için kullanma davranışları ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Biz de mesela çok rastlanan anne babanın fark etmeden çocuk üzerinde kurduğu bir baskı oluyor. Bu bir duygusal istismar bence. Komşuyla ya da bir başkasıyla kıyaslamak hep, çocuğu sözel olarak fark etmeden aşağılamak, çocukta farklı duygular, hep olumsuz duygular oluşturuyor. Duygusal istismar bu. Benim en çok rastladığım, bana da anlatılan bu. Bence bu. (A1)

Çocuğun ihmal edilmesi, görmezden gelinmesi, beklenen ilgiyi görmemesi, gelişim özelliklerinin bertaraf edilmesi.(A5)

Aynı yere geleceğim gene aslında. Çocuğu zedeleyen çocuğun onurunu kıran, yaşamını etkileyen herhangi bir söz. Bize göre şirinmiş, sempatikmiş gibi gelen sözler, kelimeler olabiliyor. Onlar bile çoğu zaman istismar kapsamına girebiliyor. (A6)

Hakaret, aşağılama, duygusal olarak suistimal edilmesi, acındırma olabilir. Nasıl ifade edebilirim ki. Diyelim ki annenin sürekli olarak ben hastayım şuram buram ağrıyor diyerek çocuğun karşısında sızlaması örneğin. Babanın annesini çocuğun gözü önünde sürekli aşağılaması ya da karşılıklı olarak olabilir. Evde sürekli olarak kavga edilmesi. Bunlarda çocuğun duygusal istismara uğraması demek. (A7)

Bir kaç şey var. İhtiyaç duyduğunda bir yetişkine ebeveyne ulaşamaması. Duygularını ifade edememesi. Anlaşılmadığını hissetmesi sürekli. Arada bırakılması. Problemin çocuğa aktarımı. Anne baba çatışmasında arada bırakılması. Tehdit edilmesi. Yoksun bırakmayla tehdit. Özellikle duygusal yoksun bırakmayla. Duygusal şiddet, tehdit duygusal şiddettir mesela. Anne babanın öfke patlamalarını çocuğa yansıtması. (A10)

Tablo 3’de katılımcıların ifade ettiği fiziksel istismar kapsamına giren davranışlara yer verilmiştir. Sıklık sırasına göre fiziksel şiddet ve dayak, aç bırakma, işte ve evde çalıştırma ve odaya kilitleme davranışları katılımcılar tarafından ifade edilen davranışlar arasında yer almaktadır.

Tablo 3

Katılımcılara Göre Fiziksel İstismar Kapsamına Giren Davranışlar

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Fiziksel İstismar	Fiziksel şiddet/dayak	13
	Aç bırakma	4
	İşte/evde çalıştırma	7
	Odaya kilitleme	2

Bazı katılımcılar fiziksel istismar kapsamına giren davranışlardan odaya kilitleme, aç bırakma, fiziksel şiddet ile ilgili görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

İlla şiddet olarak çocuğa fiziksel olarak bir eylemin olması gerekmiyor aslında. Bir odaya kapatılması; fiziksel aynı zamanda duygusala da alıyoruz. Ben fiziksele sadece illa bir tokat bir tekme atayım sopa atayım diye bakmıyorum. Genel olarak aç bırakılması da mesela fiziksel istismar. (A6)

Çocuğun bedeninde bir tahribat oluşturmaya yönelik bilinçli bir şekilde yapılan, çocuğa zarar veren, çocuğu duygusal ve ya bedensel, terliği fırlatıp ona değdirmeyebilirsiniz ama duygusal olarak zarar veriyorsunuz, gelişimini sekteye uğratacak zararlar vermek. Daha çok ceza amaçlı yapılan ama bir anne ve babanın bir ceza eğitimi almadan yaptığı çocuğu ıslah etmeye yönelik fiziksellik içeren davranışlar. (A12)

Anneler bazen çimdik atar, terlik atar; çocuğa isabet edeceğinden değildir o ama bak ben öfkeliyim ve atıyorum bile yeterli. İlla çocuğun gözünü morartmasına gerek yok. İlla kaburgalarının kırılmasına gerek yok. Terlik atmak bile fiziksel şiddet bence. Çünkü öfkeyle yapılmış. Yetişkinin, ya çocuk ben sana karşı çaresiz kaldım, demesini çocuk algılıyor. Terliğin size değmesi hiç önemli değil. (A17)

Tablo 4’de ise katılımcıların ifade ettikleri cinsel istismar kapsamına giren davranışlar yer almaktadır. Bu davranışlar dokunmanın olduğu ve dokunmanın olmadığı davranışlar olmak üzere iki kategori şeklinde ele alınmıştır. Dokunmanın olduğu cinsel davranışlar kategorisinde sırasıyla cinsel dokunma, tecavüz ve cinsel birliktelik yer alırken, dokunmanın olmadığı cinsel davranışlar kategorisinde ise sırasıyla pornografik

görüntü/film izletme, teşhircilik, cinsel söz ve söylem, bakış, röntgencilik ve ifşa ile tehdit davranışlarının yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4

Katılımcılara Göre Cinsel İstismar Kapsamına Giren Davranışlar

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Dokunmanın olduğu	Cinsel dokunma	17
	Tecavüz	3
	Cinsel birliktelik	1
Dokunmanın olmadığı	Pornografi görüntü/film izletme	8
	Teşhircilik	8
	Cinsel söz/söylem	6
	Bakış	3
	Röntgencilik	2
	İfşa ile tehdit	1

Katılımcıların cinsel istismar kapsamına giren davranışlardan dokunmanın olduğu ve dokunmanın olmadığı davranışlar konusundaki görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır.

Cinsel istismar; çocuğun özel bölgelerine dokunma ya da illa dokunma olması gerekmiyor cinsel olarak çocuğun kullanılması. (A3)

Cinsel istismar, öncelikle fiili olarak cinsel istekleri için kişinin kullanılması. Pornografik görüntülere maruz kalma, kendini izlemek zorunda bırakma, röntgencilik. Çocuk istemediği halde onu kucağına alma öpme bunlarda bence taciz olarak adlandırdığımız şeyler bu kapsamda. (A7)

Çocuğun tanımadığı kişi tarafından cinsel şekilde vurguların yapılması, o tarz film izletilmeye çalışılması, vücudunun bölgelerinin gösterilmeye çalışılması, çocuğun vücuduna izinsiz dokunulması, yaşça büyük birilerinin akraba da olabilir onu seviyorum adı altında çocuğun istemediği bölgelerine dokunması, bunların hepsi olabilir ama maalesef bunların çok çok uç boyutlarını da yaşadım. (A8)

Bir yetişkinin kendi cinsel istek ve tatminleri doğrultusunda çocuğu her türlü kullanmasıdır; görsel, dokunsal, dilsel, her türlü. (A10)

Çocuğun kendini rahatsız hissedeceği bir bakıştan başlayıp bedenini amaçlı bir şekilde kötü kullanmaya kadar düşünülebilir. (A12)

2. Okul PDR Servislerinde Karşılaşılan İstismar Türleri

Bu başlık altında katılımcıların meslek hayatlarında en çok karşılaştıkları istismar türlerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 5’de katılımcıların en çok karşılaştıkları istismar türünün duygusal istismar olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla fiziksel ve cinsel istismar takip etmektedir.

Tablo 5

Okul Psikolojik Danışmanlarının En Çok Karşılaştıkları İstismar Türüne İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
En Çok Karşılaşılan İstismar Türü	Duygusal İstismar	12
	Fiziksel İstismar	4
	Cinsel İstismar	1

3. Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme, Tespit ve Müdahale Aşamalarında Yapılan Çalışmalar

Bu başlık altında katılımcılara okul PDR servislerinde tüm istismar türleri için önleme, tespit ve müdahale aşamalarında yaptıkları çalışmalar sorulmuş ve bunlara ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 6’da önleme kapsamında yapılan çalışmalarla ilgili olarak her bir istismar türü için benzer alt kategorilerin olduğu dikkat çekmektedir. Duygusal istismar kategorisinde yapılan çalışmalar öğrenciye yönelik çalışmalar öğretmene yönelik çalışmalar, aileye yönelik çalışmalar ve yayın çalışmaları olmak üzere dört alt kategoriye ayrılmıştır. Bu kapsamda öğrenciye yönelik olarak en çok grup çalışmalarının ardından bireysel görüşmelerin, öğretmene yönelik olarak grup çalışmaları ve bireysel görüşmelerin, aileye yönelik olarak en çok grup çalışmalarının ardından bireysel görüşmelerin ve yayın çalışmaları kapsamında da pano çalışmalarının ifade edildiği görülmektedir.

Fiziksel istismar kategorisinde ise öğrenciye yönelik çalışmalar, öğretmene yönelik çalışmalar, aileye yönelik çalışmalar, yayın çalışmaları ve işbirliği olmak üzere beş alt kategori oluşturulmuştur. Öğrenciye yönelik olarak en çok grup çalışmalarının ardından bireysel görüşmelerin, öğretmene yönelik olarak bireysel görüşmelerin, aileye yönelik olarak en çok grup çalışmalarının ardından bireysel görüşmelerin, yayın çalışmalarında pano ve proje çalışmalarının yer aldığı görülmektedir.

Son olarak cinsel istismar kategorisinde öğrenciye yönelik çalışmalar, öğretmene yönelik çalışmalar ve aileye yönelik çalışmalar olmak üzere üç kategori oluşturulmuş olup; öğrenciye yönelik olarak en çok grup çalışmalarının ardından bireysel görüşmelerin, aileye yönelik olarak grup çalışmalarının ve öğretmene yönelik olarak en çok seminerlerin ve ardından vaka analiz çalışmalarının katılımcılar tarafından ifade edildiği görülmektedir.

Tablo 6

Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Duygusal İstismar	Öğrenciye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminer, sınıf rehberliği, grupla p.d.)	17
		Bireysel görüşmeler	3
	Öğretmene yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları ve bireysel görüşmeler	3
	Aileye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminerler, veli toplantıları)	10
		Bireysel görüşmeler	2
	Yayın çalışmaları	Pano	1
Fiziksel İstismar	Öğrenciye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminer, sınıf rehberliği, grupla p.d.)	16
		Bireysel görüşmeler	4
	Öğretmene yönelik çalışmalar	Bireysel görüşmeler	4
	Aileye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminerler, veli toplantıları)	5
		Bireysel görüşmeler	3
	Yayın çalışmaları	Pano	2
		Proje	2
	İşbirliği	İdare ile	1
		Muhtar ile	1
Cinsel İstismar	Öğrenciye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminer, sınıf rehberliği, grupla p.d.)	17
		Bireysel görüşme	1
	Aileye yönelik çalışmalar	Grup çalışmaları (seminerler, veli toplantıları)	5
		Seminerler	4
	Öğretmene yönelik çalışmalar	Vaka analiz çalışmaları	1

Duygusal istismarı önleme konusunda öğrencilere yönelik pano hazırlama, kişisel alanlar hakkında bilgi verme, ailelere eğitim verme, öğretmenlere konsültasyon gibi çalışmalar yapma konusunda bazı katılımcılar aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

Önleme adına istismar nedir nasıldır bunlar hakkında çocukları bilgilendirme yapıyorum. Pano hazırlıyorum. Sürekli pano yeniliyorum. Öğretmenlerden de destek alıyorum. Sınıf rehber öğretmenlerinden. (A4)

Önleme çalışması; bilgilendirme. Bilgilendirmeyi de daha çok aileye yapmamız gerekiyor ama lisede olunca aileler çok gelmiyor. En son mesela seminer yapmak istedim. 11-12 sınıf velilerini çağırdığımda 4 tane veli geldi. Biri de zaten tesadüfen gelmiş. Koridorda yakaladım onu. Gelmiyor aileler yani. (A5)

Çocuklara genel olarak standart okulda yaptığımız kendi kişisel alanlarını öğretmeye çalışıyoruz. Kendi kişisel alanının ihlal edilmesine yönelik her türlü hakaret alay ya da evinde de karşılaşıyor olsa dışarıda da karşılaşıyor olsa bunların onun kişisel alanlarının ihlali olduğunu anlatıyoruz önleme için. (A7)

Önleme konusunda aile eğitimi çalışmaları, öğretmenleri bilgilendirme, müşavirlik, çocukların duygularını tanıma ve ifade etme üzerinde çalışmalar. (A10)

Anne babalara yapılan eğitimlerin tümü duygusal istismarı önlemeye yöneliktir zaten. Çünkü ben arkadaşlarımın da sunumlarına rastladım; bizler de şunu gördüm araya devamlı subliminal da olsa mesaj veriyoruz. Konu kadın hakları ya da çevre sağlığı güvenliği de olsa araya o mesajları koyuyoruz. Her çalışma duygusal istismarı önleme oluyor bence. Kişi yapabiliyorsa ama. Uyduruktan değil yani. Bir grup anneye verimli ders çalışma anlatırken şunu söylüyoruz; çocuğu lütfen kıyaslama. Duygusal istismar ile mücadele de bir mesajdır bu yani (A17)

Katılımcıların fiziksel istismarı önleme kapsamındaki çalışmalardan, ailelerle yapılan görüşmeler ve okulda gerçekleştirilebilecek projelere ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Önleme konusunda ailelerden başlamak lazım. Ailede ne görürse ileride yetişkinliğinde çocuk sahibi olduğunda aynısını çocuğuna uyguluyor. Çünkü ben daha önce şiddet vakasında bir veliyle görüştüğümde babanın itirafı olmuştu “bana çok benziyor” size benzemesinin nasıl bir kötü yönü var. “Benim çocukluğumu hatırlatıyor”. Çocukluğunda ne yaşadın diye konuşmaya başlayınca baya biz, hani bir kaç görüşmeden sonra adam itiraf etti. Küçüklüğünde cinsel kimlik karmaşası yaşadığı için annesinin kıyafetlerini

giyip, sutyenin, çamaşırını giyip aynanın karşısında bundan haz aldığını, ama yaşamış olduğu ileriki dönemlerde çok utanç duyduğunu pişman olduğunu söylüyor. Ve çocuğu da kendine benzetiyor. Kendi oğluna diğer çocuklarından ayrı tutup baskı kuruyordu. Aslında darp etmesi kendi utancı. (A5)

Şiddetle ilgili genelde çok proje yapıyoruz. Bu sene TÜBİTAK projesinde bende görev aldım. Grubum neden şiddet diye bir çalışma yaptı. Anket soruları geliştirdik. Bu sorularda şiddete başvurup başvurmadıklarını, daha önce maruz kalıp kalmadıklarını, neden şiddete başvurdıklarını sorduğumuz zaman maalesef neredeyse herkesin şiddete maruz kaldığını, engellendiği zaman şiddet kullandığını, ailesi ya da başkası tarafından bir ya da birden fazla kez şiddete maruz kaldıklarını ifade ettiler. Genel anlamda da yadırgamıyorlar. Başka alternatif çözüm bilmiyorlar. Anne babasının da bunu yaptığını herkesin bunu kullandığını normal olduğunu başka ne yapabileceklerini ifade ettiler. İnsanlar şiddetle ilgili alternatif çözüm önerileri bilmiyorlar. Problem çözme basamaklarını uyguladık bizde. İnsan şiddete maruz kaldığında başka neler yapabilir. İletişim kanallarını nasıl kullanabilir. Karşısındakine şiddete başvurmadan kendisini nasıl ifade edebilir ile ilgili bir sene boyunca yoğun bir şekilde sınıf rehberlik çalışması yaptım. Okul panosuna görseller astık. TÜBİTAK için eğitici kısa videolar çektik. Bunu da gelen misafirlere izlettik. Dikkat çeksin farkındalık yaratalım diye internette bir akım vardı challenge diye hareketsiz duruyorsun onla çocuklar yüzlerini boyadılar makyaj yaptılar ellerinde pankartlar. Arkadan fon müziği verdik. Hareketsiz bir şekilde. Sınıfa girdiğimizde kamera bunları çekiyor. Çocuklara şiddet insan hakları tarzında pankartlar vardı ellerinde. Bunu gelenlere izlettik. Etkileyici oldu. (A8)

Katılımcıların cinsel istismarı önleme kapsamında yapılan çalışmalardan öğrencilere yönelik istismar bilgilendirme çalışması, cinsel sağlık eğitimi, kişisel alan, iyi/kötü dokunuş, bilinçli sosyal medya kullanımına ilişkin görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır:

İstismar nedir, türleri nelerdir, bu gibi durumlarda neler yapılmalıdır diye öğrencileri bilinçlendirdik. Bunu yaptıktan sonra pıt pıt dökülmeye başladı herkes. Hocam böyle böyle diyerek. Anladılar neyin ne olduğunu. Videolarla destekledik. O şekilde önlemeye çalışırken tespit etmiş olduk. Çok güzel videolar

var böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiğine dair. (A4)
Cinsel istismarda genellikle cinsel sağlık eğitimi veriyoruz. Kişisel alanla ilgili.
Bedenini iyi dokunuş kötü dokunuş onları anlatıyoruz önlemle noktası bu. (A7)
5. Ve 6. Sınıflara iyi kötü dokunuşu, mahrem ve sosyal alanlarımızı anlatıyorum.
Biri bizi hangi sınırlar çerçevesinde sevebilir, bu öğretmenimiz dahi olsa. 7-
8'lere sınıf rehberliğinde internet sosyal medya boyutunda değiniyorum. Çocuğa
bunu anlattığınızda kafada şekilleniyor ve gelip size anlatabiliyor, öylede ortaya
çıkabiliyor. (A8)

Tablo 7’de katılımcıların tüm istismar türleri için ifade ettiği tespit kapsamında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Her bir istismar türü için aynı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Duygusal istismarı tespit sürecinde ifade sıklığına göre en çok yönlendirmeler (öğretmen f:9, arkadaş f:5) ardında da bireysel görüşmeler (öğrenci f:9, aile f:2) ve bireyi tanıma teknikleri (gözlem f:7, anket f:6, yaşam penceresi f:2, otobiyografi f:2) gelmektedir.

Fiziksel istismarı tespit sürecinde ifade edilme sıklığına göre en çok bireysel görüşmeler (öğrenci f:12, aile f:3), bireyi tanıma teknikleri (gözlem f:9, anket f:3, otobiyografi f:1) ve yönlendirmeler (öğretmen f:5, arkadaş f:3) bulunmaktadır.

Cinsel istismarı tespit sürecinde ise ifade edilme sıklığına göre en çok bireysel görüşmeler (öğrenci f:16), ardında da yönlendirmeler (öğretmen f:5, arkadaş f:5) ve bireyi tanıma teknikleri (gözlem f:6, anket f:2, yaşam penceresi f:1, otobiyografi f:1) yer almaktadır.

Tablo 7

Okul PDR Servislerinde İstismarı Tespit Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Duygusal İstismar	Bireysel görüşmeler	Öğrenci ile	9
		Aile ile	2
	Yönlendirmeler	Öğretmen yönlendirmesi	9
		Arkadaş yönlendirmesi	5
		Gözlem	7
	Bireyi tanıma teknikleri	Anket	6
		Yaşam Pencerem (PTE)	2
		Otobiyografi	2
Fiziksel İstismar	Bireysel görüşmeler	Öğrenci ile	12
		Aile ile	3
	Yönlendirmeler	Öğretmen yönlendirmesi	5
		Arkadaş yönlendirmesi	3
		Gözlem	9
	Bireyi tanıma teknikleri	Anket	3
		Otobiyografi	1
Cinsel İstismar	Bireysel görüşmeler	Öğrenci ile	16
		Öğretmen yönlendirmesi	5
	Yönlendirmeler	Arkadaş yönlendirmesi	5
		Gözlem	6
		Anket	2
	Bireyi tanıma teknikleri	Yaşam Pencerem (PTE)	1
		Otobiyografi	1

Katılımcıların duygusal istismarı tespit kapsamında yapılan yönlendirmeler, bireysel görüşmeler ve bireyi tanıma tekniklerinin kullanılmasına ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Sınıf arkadaşlarının bildirmesi, hal ve durumlarındaki gerilik, öğretmenlerinin

ders içindeki durumunu fark edişiiyle ortaya çıkabiliyor. (A4)

Tespitinde genellikle bireysel görüşmelerde ortaya çıkıyor.. Mesela çocuk bir konu hakkında konuşmak için gelir ama orada aileye yönelik olarak konuşuyorsak bir şeyler konusunda endişelidir, dertlidir, efkârlıdır ve anlatmaya başlar. Orada ailesi ya da çevresi tarafından duygusal olarak istismar edildiğini öğreniriz. Sonrasında da müdahale aşamasında yine çocuğa kişisel alanını hatırlatma olabiliyor. (A7)

Öğrenci ile aramızda iyi bir bağ var. Kendisi gelip ifade edebiliyorlar. O yakınlığı buluyorlar. Şu da var; sene başında otobiyografi çalışması yapıyorum kendilerini açıp anlatmalarını istiyorum. Tabi öncesinde sınıf rehberlik çalışmaları yaparak altyapıyı oluşturuyorum. Bu anlamda bağ kurmamız lazım. Oryantasyon çalışması olsun sınıf rehberlik çalışması olsun. Ondan sonra ki bir ay sonra otobiyografi çalışması yapıp onları okuyup değerlendiriyorum tek tek. 15 şubem var. Her sınıftan 3 4 tane öğrenciyi acaba deyip çağırıyorum. Buradan bir şeyler çıkarabiliyorum. Dikkat ettiğim noktalarda parçalanmış aile olması, çocuğun kendini mutsuz hissetmesi, gelecekle ilgili beklentisinin olmaması o yaş grubu için ilgi çekiyor. Sene başında bunu yapıp görüşmelerimi ona göre ayarlıyorum. Liste oluşturuyorum. Düşündüğüm gibi çıkarsa görüşmeler devam ediyor. Çıkmazsa da sonlandırıp ihtiyacı olan öğrencilerle devam edebiliyorum. (A8)

Görüşmelerimizde dahi eğer biz çocukların gelişimsel özelliklerini biliyorsak, bilgi çok önemli her yerde, havada uçuşan şeylerle çalışmak yerine çocuğun hangi yaşta, fiziksel zihinsel engelleri bir yana bırakıyorum, uçları bir kenara bırakarak kalan skaladaki her çocuğun anasınıfından başlayıp lise sona kadar gelişimsel özelliklerini bilirsek şayet duygusal istismar verilerini de bilirsek tecrübelerimizle de harmanlarsak onu zaten seçebiliyoruz. Hatta seminerlerde dahi bütün grup karşınızda Bizim gibi 1000 kişilik okullarda değil de 200 kişilik okullarda çocuklarla daha birebir daha sık temas kuruyorsunuz. Seminarlerde bile küçük gruplarda seziyorsunuz. Bir bakıyorsunuz ali çok başka olmuş, Ayşe'nin omuzları daha bir düşmüş. Öteki konuşurken daha bir cılız sesle konuşur olmuş. Burada soru işareti yankılanıyor. İnsan işini iyi bilirse verileri zaten çok kolay değerlendirir. Tespit kolaylaşır. (A17)

Katılımcıların fiziksel istismarı tespit kapsamında yapılan gözlem, otobiyografi gibi bireyi tanıma teknikleri, arkadaş ve öğretmen yönlendirmeleri, bireysel görüşme çalışmalarına ilişkin görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır:

Tespit aşamasında bence fiziksel istismarı tespit edebilmek çoklukla duygusal istismarı tespit etmekten daha zor oluyor. Bir kere çocuğu çok uzun süre gözlemlemeniz gerekiyor. Vücudundaki izleri çok iyi bilmeniz takip etmeniz gerekiyor. Sonraki süreçte çocuğu bunu kabul etme size söyleme süreci de çok uzun zaman alıyor. Daha öncesinde bir öğrencim vardı mesela, onu şöyle tespit edebilmiştim. Gerçekten eğitimlerde de size aynı şeyi anlatırlar. Mersindeyiz. Yazdı. Mayıs ayları. Okula uzun kollu tişörtle geliyor. Baya da bir yaramaz cocuktu. Vücudunda bir şey olduğunu çok düşünmedim. Yine bir arkadaşına zorbalık yaptı ve her zorbalık yaptığında onunla konuşmak zorunda kalıyorum. Ama o gün kıyafeti de ilgimi çekti. Bir süre sonra konuştu konuştu bir şeyler anlattı. Kendini savunmak için. En son noktada bende bunları yaşıyorum ama benim için bir şey yapmıyorsunuz dedi. Ben dedim nasıl yaşıyorsun. Sonra kolunu açıp göstermişti. Annesi demir sopayla dövmüş. Kolları boydan boya mosmor lekelerle kaplıydı. Öyle öğrenmiştik. Kendi açıp göstermiş söylemişti. Ne yaptık? Açıkçası polise şikâyet etsem hiçbir şey olmayacaktı bunu hepimiz bunu biliyoruz. Sonuçta köydü. Bende kadını çağırıp tehdit ettim. Aslı astarı olmayan tehditti. Eğer çocuğun vücudunda herhangi bir morluk görürsem çocuğu elinden aldıracağım dedim. (A7)

Dediğim gibi otobiyografiden yola çıkıyorum. Sınıf rehberlik çalışmalarında kendimizi anlatıyoruz tanıtıyoruz öyle geliyorlar. Tespit noktasında çok sıkıntı yaşamıyorum. Ne durumda olursa olsun geliyor. O yakınlığı kurduğumu hissediyorum. Kendi gelmezse arkadaşı geliyor haber veriyor mesela. Sınıf rehber öğretmenlerinin de gözlemleyip tespitleri olabiliyor. Daha durgun daha üzgün diye dönütleri olabiliyor. Velilerden gelen de oluyor bazen. Evde değişti farklılık var vs diye. (A8)

Karşılaştığımız zaman çocuğun bana söylemesi ile. Geçen sene elektroşok olayı yaşadık. Kendi devremizde ilgili olduğumuz yaş grubundaki kardeşlerle görüştük ayrı ayrı. Çocuğa farklı resimler göstererek aletler çamaşır makinesi gibi makineler göstererek çocuğa ayırt ettirmeyi çalıştırdım. Şok cihazını biz biliyoruz, ne yaptığını biliyoruz ama bunu çocuğa doğrulatmak adına çocuğun

bize anlatması adına ipucu olarak resimleri göstererek çalıştım. Çocuk resmi görür görmez zaten “aaa bu bizim evimizde zaten var babam bize ödev yapmadığımız zaman bun kullanıyor” dedi. Ben hayatımda bilmiyordum detaylarını etkilerini vs. çocuk bana öğretti. Etki yapıyor buraya değdiği zaman ışık ve ısı yakıyor.. vs. Tek tek anlattı.(A13)

Katılımcıların cinsel istismarı tespit kapsamında yapılan bireysel görüşmeler ve gözlem gibi çalışmalara ilişkin görüşleri ise aşağıda sunulan alıntılardaki gibidir.

Tespit konusunda aslında çok bir şey yapmıyorum ben kendi adıma konuşayım. Söyleneni baz alıyorum çocuğun ifadesi benim için her şekilde bildirilir geliyor. Tespit anlamında beni tatmin edecek bazı sorular soruyorum. Çocuktan daha detaylı bilgiler almaya çalışıyorum. Ama çok fazla tespit olmuyor. Söylenen benim için vardır. Çünkü benim gözümde bir kız ya da erkek çocuğu böyle bir konuda bir bildirimde bulunuyorsa bunun iki türü vardır. Ya bu olay gerçektir tespite gerek yoktur. Bu olay gerçek değilse ve bu çocuk böyle bir şey yapıyorsa da bulunduğu ortamda bir sıkıntı vardır ve bu çocuğun psikolojik desteğe yine bir yardıma ihtiyacı var yine birilerinin elinden tutmasına ihtiyacı var yine belki o evden uzaklaşıp sevgi evinde kalmaya psikologdan yardım almaya bir süreç geçirmeye ihtiyacı var. Düşünsenize sağlıklı bir insan zaten böyle bir kurgu kurmaz. Buraya bir hikâyeyle geliyor. O yüzden her hâlükârda bir üst merciinin el atması gerekiyor diye düşünüyorum ben o yüzden direkt bildiriyorum. (A1)

Tespitte genellikle gözlemlerle. Ben şöyle düşünürüm, öğretmen ya da psikolojik danışmanın böyle bir durumu kendi başına tespit edebilme şansı çok yok. En fazla çocuk artık dayanamadığı noktada gelir ve size anlatır ya da arkadaşlarına anlatır öyle öğrenirsiniz. Genel olarak gözlemlerle bir şeyleri açığa çıkarabileceğini düşünmüyorum. Mesela bize eğitimlerde çocukları takip edin diye anlatırlar. Cinsel erken olgunlaşması var mı, arkadaşlarıyla konuşmaları şunları bunları. Hani biz bunları takip ettiğimizde ne kadar şüphelenirsek şüphelenelim bir şeyleri itiraf ettirebildiğim çocuk olmadı. Kendisi isterse bunu söyler diye düşünüyorum. Örneğin bu tarz gözlemleri yaptım a bu çocuk olabilir dediğim çocuklardan ziyade daha çok içine kapanık sessiz olanlar, cinsel anlamda daha az aktif olanlar genel olarak gelip de böyle şeyleri söylemişlerdir. Diğer çocuklarda olabildiğini düşünüyorum tabi kafamda ama onlar hiç itiraf

etmediler. Kendileri de bilmiyorlar belki bastırma sonucu unutulmuş olabilir.

Kendim tespit ettim diyebileceğim olmadı hiç. (A7)

Yaş grubu küçük olduğu için çocuk en son aşamada açılıyor. Artık baş edemiyor.

Eğitim sonucunda çocuk geliyor. Nadirde olsa öğretmenine açılanı gördük.

Genelde güvenilir olarak bizi görüp sözel olarak ifade ediyorlar. Bunun için bir yöntem şuana kadar uygulamadım tespit adına. (A12)

Tablo 8’de tüm istismar türleri için katılımcıların ifade ettiği müdahale kapsamında yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda müdahale edilen istismar türleri duygusal, fiziksel ve cinsel istismar kategorileri; yapılan müdahaleler ise bireysel çalışmalar, işbirliği ve iyileştirme çalışmaları alt kategorilerine ayrılmıştır.

Tablo 8

Okul PDR Servislerinde İstismara Müdahale Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulgular

Kategori	Alt Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Duygusal İstismar	Bireysel çalışmalar	Öğrenci ile	12
		Aile ile	12
		Öğretmen ile	2
	İşbirliği	Okul idaresi ile	1
		Muhtar ile	1
		Sosyal hizmetler ile	1
	İyileştirme Çalışmaları	İzleme-takip çalışması	2
		Ev ziyareti	2
		Öğrencinin yönlendirilmesi (sosyal faaliyet vb.)	1
Fiziksel İstismar	Bireysel çalışmalar	Aile ile	13
		Öğrenci ile	6
		Öğretmen ile	4
	İşbirliği	Çocuk şube	7
		Sağlık kuruluşu	4
		RAM	3
		Sosyal Hizmetler	3
		İl/İlçe MEM	2
		Okul idaresi	2
		Kaymakam/Vali	2
	İyileştirme Çalışmaları	Muhtar	1
		İzleme-takip çalışması	1
		Öğrencinin yönlendirilmesi (sosyal faaliyet vb.)	1
Cinsel İstismar	Bireysel çalışmalar	Öğrenci ile	5
		Aile ile	4
	İşbirliği	Çocuk şube	16
		Okul idaresi	11
		İl/İlçe MEM	3
		ÇİM	1
	İyileştirme Çalışmaları	Krize müdahale kapsamında sınıf rehberliği	1

Duygusal istismar kategorisinde ifade edilme sıklığına göre sırasıyla bireysel

çalışmalar (f:26), iyileştirme çalışmaları (f:5) ve işbirliği (f:3) ifade edilmiştir. Bireysel çalışmalar kapsamında sırasıyla en çok öğrenci, aile ve öğretmen ile çalışıldığı; iyileştirme çalışmaları kapsamında sırasıyla en çok izleme-takip çalışması, ev ziyareti ve öğrencinin yönlendirilmesinin yapıldığı; işbirliği kapsamında ise okul idaresi, muhtar ve sosyal hizmetler ile çalışıldığı belirlenmiştir.

Katılımcıların duygusal istismara müdahale kapsamında yapılan veli görüşmeleri, baş etme becerileri ve özgüven kazanma temalı öğrenci görüşmeleri gibi çalışmalara ilişkin görüşlerine örnek olabilecek alıntılar aşağıda yer almaktadır:

Mesela bunu yaşayan bir öğrencimi tespit ettiğimde, gözlemlediğimde ya da öğrenci bana gelip anlattığında veli ile görüşmeler yapmaya çalışıyorum etkili oluyor. Öğrenciyi çocuklarını biraz daha anlamaları için konuşmalar yapmaya çalışıyorum. Ya da toplantılarda işte çocuklarına karşı nasıl davranmaları gerektiğini anlatmaya çalışıyorum. O tarz şeyler. (A3)

Görmedim duymadım bilmiyorum. Duygu istismar da biraz böyle oluyor. İspatlanmayınca. Çocuk bunu çok normal görmeye başlayınca aslında çok da müdahale edilecek bir durum olmuyor. Yoksa biz ne kadar durumu fark etsek de, anne çocuğa yanımızda bağılıyor çağırıyor bir sürü şey söylüyor ama çocuğa bunu ne kadar anlatsak da istismar kapsamına alamıyoruz. O nedenle herhangi bir müdahale yapamıyorsun. (A6)

Müdahale için duygusal istismarda benim tespit ettiğim ya da kendi başvuran öğrencilerden resmi bildirim hiç yapmadık. Genelde öğrencinin baş etme becerilerini kazandırmaya çalışıyoruz. Kimden görüyor en çok aile öğretmen gibi. Özgüvenini nasıl geliştirebilir, kendini nasıl savunabilir bunların eğitimini yapıyoruz. Sosyal ortama girecek neticede. Bunları kazanmazsa; aile kuracak, evliliğinde görece, iş hayatında görece. (A16)

Fiziksel istismar kategorisine bakıldığında ise katılımcıların ifade etme sıklığına göre sırasıyla; işbirliği (f:24), bireysel çalışmalar (f:23) ve iyileştirme çalışmaları (f:2) bulunmaktadır. İşbirliği kapsamında en çok çocuk şube, sağlık kuruluşu, RAM (Rehberlik Araştırma Merkezi), sosyal hizmetler, il/ilçe MEM, okul idaresi, kaymakam/vali ve muhtar ile çalışıldığı; bireysel çalışmalar kapsamında en çok aile, öğrenci ve öğretmen ile çalışıldığı; iyileştirme çalışmaları kapsamında ise izleme-takip çalışmaları ile öğrenci yönlendirmesinin yapıldığı görülmektedir.

Bazı katılımcılar fiziksel istismara müdahale kapsamında yapılan veli görüşmeleri, öğretmenleri uyarma, öğrencinin kendini ifade etmesine olanak tanıyan bireysel görüşmeler ve adli bildirim çalışmalarını aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Şuana kadar resmi işlem yapmadım. Ama veliyle görüştüğüm ve tehdit ettiğim, haklarında suç duyurusunda bulunacağımı belirttim. Ola ki olursa böyle bir şey o veli hakkında suç duyurusunda bulunma yetkim var diyorum. Ama korkuyoruz da. Yasalar bizden yana değil. Çünkü genelde böyle şeyler kabaklar bizim başımıza patlar. (A14)

Döven anne babayla karşılaşıyoruz. Döven öğretmende var. Sürekli uyarma yoluyla dizginlemeye çalışıyoruz. Bir hocamız var daha önce 2 defa uyardım sonuncuda dedim ki bir daha olursa bildireceğim. Tehdit ettim yani. Ya bir de 3 4 senedir aynı okulda tanıştığımız insanlar tamam samimi değilim ama her gün aynı çatı altındayım kendisini ailesini tanıyorum eşini çocuğunu biliyorum o yüzden ilk seferde bildiremiyoruz galiba. (A16)

Şu durumda bunları konuşmak bana ne hissettiriyor önce onu söyleyeyim size, meslektaşım olarak ilk defa karşılaştım böyle bir çalışmayla sizinle. Sizin yokluğunuzda bunu konuştuk çünkü bir işe yarar mı ne olur diye. Ama ben o zaman tükenmemiştim tabii. Şu konuşmada ben şuan meramımı iyi anlatabildiğim ve karşımdakinin gözlerimin içine bakarak beni gerçekten çok iyi anladığını bildiğim için sadece rahatlıyorum. Ama biz hiçiz. Çöpe atılan yara bandıyız. Öğretmen geldi böyle böyle dedi boynunda morluk var vs diye. Çocukla konuşmaya çalışıyorum. Farklı yöntemlerle tabii. Resim çizmek istedi. Tabii dedim al. Resim çok işe yarar bilirsiniz. Orada baba çizdi, zombi çizdi. Zombi babanın kafasını koparmıştı. Çocuk kendine mezar çizdi. Başında babasını bekletti “bak bu baba” dedi. Sonra güneş çizdi simsiyah yaptı “güneş aydınlık değil artık” dedi. Bunları 1. Sınıf çocuğu yaptı. Baba tabii ki gelmiyor anneyi çağırdım. Ve bildirilir bu. Gizli gizli bildirdim. Bir arkadaşımı buldum çocuğun anne babanın TCsini verdim. Şehrin öteki yakasından söyleyeceksin bunu polise, sosyal hizmete dedim. Etik değil bu ama yaptım. Ailenin başına ne geldi bilmiyorum. Anne dedi ki bunu adli vaka yaparsan burayı başına yıkarım. Duramadım ettim tabii ki. (A17)

Cinsel istismar kategorisinde katılımcıların ifade etme sıklığına göre sırasıyla;

işbirliği (f:31), bireysel çalışmalar (f:9) ve iyileştirme çalışmalarının (f:1) gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. İşbirliği kapsamında sırasıyla en çok çocuk şube, okul idaresi, il/ilçe MEM ve ÇİM (Çocuk İzlem Merkezi) yer alırken, bireysel çalışmalar alt kategorisinde öğrenci ve aile ile çalışıldığı ortaya çıkmıştır. İyileştirme çalışmaları alt kategorisinde de krize müdahale kapsamında sınıf rehberliği yer almıştır.

Katılımcıların cinsel istismara müdahale kapsamında yapılan adli bildirim süreçleri ve okul psikolojik danışmanın rolleri ile ilgili çalışmalara ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Bir raporlaştırma yapıyoruz. Bugüne kadar okul idareme bildirip okul idaremin ilettikleri de oldu. Okul idaresiyle kanlı bıçaklı olduğum da oldu. Okul idaresini geçtim polis karakolunda 6 saat oturtulup bekletildiğim de oldu. Ama hani belirli şeyler var onları takip etmeye çalışıyoruz. Sadece çok güvenilir insanlar yoksa çevrede o zaman kendi başımıza da hareket etmek zorunda kalıyoruz. (A7)

Müdahale edileceği zaman direkt çocukla görüşüp kayıt altına alıp, raporlaştırma. Çünkü maalesef psikolojik danışmanlarında kendini garantiye alması demek raporlaştırma ne yazık ki. Çok güvensiz bir durum. Sonrasında çocuk şube ile direkt iletişime geçmek. Çocuk şube bilgi verdiğiniz andan itibaren son vakamızda mesela, hemen ne yapacağımız ile ilgili bilgi veriyor. (A9)

Çocuk şubeyi arayıp gerekli sürecin başlatılmasına önayak oluyoruz okul idaresini bilgilendirip. Daha sonra çocukla öyle bir durum oluyor ki. Odanıza göndermiyorlar çocuğu. Aile tembihliyor yani gitme oraya diye. Halbuki bundan sonraki süreç çocukla görüşmelere devam etmek yani. Zaten bizim yakındığımız nokta bu. Biz burada ne bir karar mekanizmasıyız ne de yetkinliğimizi kullanacağımız bir alan var. Kısıtlanıyoruz bu noktalarda. Gerek ailenin hışımına uğrama, gerek diğer kimselerin sizin yanınızda olmaması, destek olmaması yaşadığımız güçlükler. (A12)

Böyle durumlarda direkt çocuk şubeye bildiriyoruz. Hiçbir şekilde aile ile konuşmuyoruz. Sonraki aşamada onlar ele alıyorlar. Çocukla tekrar görüşme, inanıp inanmadığımızı belirtme, anne babayı çağırma kesinlikle mümkün değil. Daha önceki yıllarda bir şey olmuştu. Asla olmaz çocuğum yalan söylüyor vs kendilerine yardım eden geçimlerini sağlayan bir kişi istismarcı olduğu için desteği kaybetmemek adına çocuğum yalan söylüyor dedi. O yüzden anne

babaya haber vermek ilk aşamada doğru olmuyor. (A14)

Benim yaşadığım olayda ben evraklarımı hazırladım ve müdür başyardımcıma söyledim. Yaşadığım olayda da öğrencim üvey babasından istismar görmüştü yeni değildi önceki yıllarda ama etkisi devam ediyordu. Bize siz okul müdürlüğüne bildirin onlar ilçeye polise bildirsın onlar bildirmeye yanaşmazsa siz bildireceksiniz denmişti eğitimlerde. O aklımdaydı. Okul müdürlüğü üstünü kapatmaya çalıştı. Çocuktur abartıyordur. Gazeteciler gelir okulun adı çıkar. En son aileyi çağırılım yüzleştirelim gibi bir öneri sundular. Düşünün aileden görüyor istismarı. Ne mantıksa. Baktım iş ters noktaya gidecek. Ben de çocuk şubeyi aradım anlattım hemen sivil ekip geldi. Sonra çocuğu çağırttırdık. Evraklarımla beraber çocuğu da aldık sivil araçla şubeye gittik. Ben çocuk ve polisler. Oraya bıraktık. Oraya kadar eşlik ettim ben. Bir kaç şey sordular orada. Sonra geri döndüm ben. Daha sonra takip ettiğimde hemen yurda yerleştirilmiş öğrencim. Dava açıldı, devam etti. Sonrasını takip edemedim tayinim çıktı. (A15)

4. İstismar Vakalarına Müdahale Aşamasında Yaşanan Güçlükler

Yapılan içerik analizi sonucunda katılımcıların istismar vakalarına müdahale aşamasında yaşadıkları güçlükler duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismar olmak üzere 3 ana kategoride ele alınmıştır.

Tablo 9’da okul psikolojik danışmanlarının duygusal istismara müdahale aşamasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu güçlükler aile ile ilgili (f:31) , okul ile ilgili (f:7) ve psikolojik danışman ile ilgili (f:4) olmak üzere üç alt kategoriye ayrılmıştır. Katılımcıların aile ile ilgili yaşadıkları güçlükler kapsamında ilk sırada ailenin duygusal istismarı normal görmesi yer almıştır. Bunu sırasıyla inkâr ve direnç, iletişim problemleri, okula gelmeme, değişimin-işbirliğinin olmaması, psikolojik danışmana tehdit ve suçlamalar, olayı kapatma çabası ve çocuğun duygusal istismarı inkârı izlemiştir. Okul ile ilgili yaşanan güçlüklerde okul çalışanlarının duygusal istismarı önemsememesi ilk sırada yer alırken, onu öğretmenin öğrenci takibinde eksikliği izlemiştir. Son olarak psikolojik danışman ile ilgili kategoride izleme-değerlendirme çalışmalarının yapılamaması ve çocuk hakkında karar vermede güçlük yer almaktadır.

Tablo 9

Okul Psikolojik Danışmanlarının Duygusal İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklerle İlgili Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Aile ile ilgili	Duygusal istismarı normal görme	9
	İnkâr ve direnç	6
	İletişim problemleri	4
	Okula gelmeme	3
	Değişimin-işbirliğinin olmaması	3
	Psikolojik danışmana tehdit ve suçlamalar	3
	Olayı kapatma çabası	2
	Çocuğun duygusal istismarı inkarı	1
Okul ile ilgili	Duygusal istismarı önemsememe	5
	Öğretmenin öğrenci takibinde eksikliği	2
Psikolojik danışman ile ilgili	İzleme-değerlendirme çalışmalarının yapılamaması	3
	Çocuk hakkında karar vermede güçlük	1

Bazı katılımcılar duygusal istismara müdahale aşamasında yaşadıkları aile ve okul ile ilgili güçlüklerle ilişkin görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Müdahalede aile buraya gelmiyor. İlk geldiğinden sonra buraya geri gelmiyor. İşbirliği yapmak istemiyor. Böyle bir durumun çocukta travma yaratacağına, bir sıkıntı yaşatacağına inanmıyor. İnanmadığı için de sizin söyledikleriniz havada kalıyor. En çok zorlandığımız bu. Çünkü onlar cinsel istismarı kabul ediyorlar, fiziksel istismarı da kabul ediyorlar yani biliyorlar ama duygusal istismar çok altta kalıyor onlara, algılayamadıkları için. En çok müdahale kısmında bir sorun yokken sorun çıkarıyormuşsunuz gibi düşünüyorlar. Her annenin her çocuğun her anne çocuk arasında yaşanılabilen bir şey gibi düşündükleri için çok gelmiyorlar.(A1)

Aile bu duruma kapalı oluyor. İletişim sıkıntısı yaşıyoruz. Çalıştığımız kurumun

idaresi çok önemli destek anlamında. Atıyorum ev ziyareti yapacaksa bir müdür yardımcısı gelmek istemeyebiliyor. Ya da bir öğretmenin bize eşlik etmesini istediğimiz zaman bize zorluk çıkaranlar da oluyor. Yalnız hissediyoruz kendimizi. Sanki tek başımıza bizim yapmamız gereken sadece bizim sorumluluğumuzdaymış gibi bir intiba uyanıyor herkeste. Eğer çalıştığınız idare kötüyse yapamıyorsunuz çoğu şeyi. (A5)

Duygusal istismar derken insanlar gülüyor. Çocuğuna yaptığı davranışı anlattığınızda bile; böyle davranıp duygusal gelişimini olumsuz etkiliyorsunuz çocuğunuza destek olmanız lazım köstek değil bu tarz şeyler anlattığınız zaman eeee diyorlar. Hiçbir şekilde ciddiye almayan bir tutumla karşı karşıyasınız. İhmalde bir bilinç yok ama istismarda bir bilinç var. Bence istismarda bulunurken o bilinçle hareket edip yapıyor. Farkında çocuğa duygusal olarak zarar verip yıprattığının. Bilinçli olunca da astarına uyduruyor yani. (A9)

Tablo 10’da okul psikolojik danışmanlarının fiziksel istismara müdahale aşamasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu güçlükler duygusal istismar ile benzer kategorilerde ele alınmıştır. İlk sırada aile ile ilgili (f:20), ikinci sırada okul ile ilgili (f:8) ve üçüncü sırada psikolojik danışman ile ilgili (f:4) güçlükler yer almıştır.

Aile ile ilgili güçlüklerde ifade edilme sıklığına göre sırasıyla; inkâr ve direnç, çocuğun ifade değiştirmesi, olayı kapatma girişimi, işbirliği yapmama, psikolojik danışmana baskı ve tehdit, fiziksel istismarı normal görme; okul ile ilgili güçlüklerde sırasıyla; okul idaresinin destek olmaması, öğretmenin direnci ve öğretmenin öğrenci takibinde eksikliği; psikolojik danışman ile ilgili güçlüklerde ise sırasıyla; güvenliğin sağlanamaması, bildirim yükümlülüğünün psikolojik danışmana kalması ve çocuk şubenin gizliliği sağlayamaması yer almaktadır.

Tablo 10

Okul Psikolojik Danışmanlarının Fiziksel İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Aile ile ilgili	İnkâr ve direnç	9
	Çocuğun ifade değiştirmesi	4
	Olayı kapatma girişimi	2
	İşbirliği yapmama	2
	Psikolojik danışmana baskı ve tehdit	2
	Fiziksel istismarı normal görme	1
Okul ile ilgili	Okul idaresinin destek olmaması	5
	Öğretmenin direnci	2
	Öğretmenin öğrenci takibinde eksikliği	1
Psikolojik danışman ile ilgili	Güvenliğinin sağlanamaması	2
	Bildirim yükümlülüğünün psikolojik danışmana kalması	1
	Çocuk şubenin gizliliği sağlayamaması	1

Katılımcıların fiziksel istismara müdahale aşamasında yaşadıkları ailenin inkarı, olayı kapatma çabası, okul idaresinin destek olmaması ve psikolojik danışmanın güvenliğinin sağlanmaması ile ilgili güçlüklere ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Aile kabul etmiyor. Çocuk daha sonra ben çarpmıştım. Arkadaşımla, kardeşimle oynarken oldu. İşte mesela atıyorum anne belli ki vurmuş ve morarmış. Anne de geliyor ve diyor ki kardeşi ile oynarken oldu. İnkâra gidiliyor hemen. Çünkü ortada bir veri olduğu için yapmadım demek zorunda. Duygusal istismarda ben o amaçla yapmadıma geliyor konu. Ama fiziksel istismarda direkt ben yapmadım, bizim ailede böyle bir şey yok, bizde böyle bir şey yaşanmaz oluyor. (A1)

Şöyle, bu okulumda fiziksel istismara uğradığını söyleyen bir öğrencim olmuştu. Aradık polisi. Polis gelip öğrenciyi götürdü. Sonrasında veli gelip burada bize karşı davranışlarından rahatsız olduğumuz oldu bazen. Siz niye polise bildirdiniz böyle bir şey yok gibi. Birde şöyle bir sıkıntı oluyor bu durumu ben

polise bildirdiğimde idare tarafından bilip bilmeden böyle bir şeyi yaptığımıza dair bazı şeyler söyleniyor. Bu konuda hani ben artık bildirirken tereddüde düşünüyorum. Hani sanki ben olmayan bir şeyi abartarak yapıyormuşum gibi. Ya da ben çok severek yapıyormuşum gibi bir algı oluşuyor maalesef. Bu tarz şeylerle karşılaşıyorum. (A3)

Aileyse durum kilitleniyor. Aile kabullenmeyebilir. Okul müdürü sorun olabiliyor. Okulun çevresini idare etmek istiyorlar. Sorun çıkmasını istiyorlar. Ama bir yandan onlarda riske giremiyor. Ve dengeyi saptamaları çok zor oluyor. Onlar bizden daha çok “hocam önemsizse kapatalım konuşalım takibini yapalım” derdinde oluyorlar. Ama önemli bir şeyse mecburen bildiriyorlar. Tehlikeli bir durum olduğunda yine psikolojik danışman yine ortada. Diyelim ki okula kim bildirdi diye geliyorlar, kimse çıkıp da ben bildirdim demez. Psikolojik danışman bildirdi. Bir şekilde o her yerden çıkıyor. Benim tutanağım, tutanağıma yazdığım şeyler bile ortaya çıktı. (A11)

Tablo 11’de ise okul psikolojik danışmanlarının cinsel istismara müdahale aşamasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin analiz sonuçları yer almaktadır. Duygusal ve fiziksel istismardan farklı olarak MEM ve süreç ile ilgili olmak üzere 2 farklı kategori daha ortaya çıkmıştır. İlgili kategorilerde ilk sırada aile ile ilgili (f:21), ikinci sırada süreç ile ilgili (f:16), üçüncü sırada ise okul/MEM ile ilgili (f:9) ve son olarak da psikolojik danışman ile ilgili (f:9) güçlükler yer almıştır.

Aile ile ilgili kategoride sırasıyla; psikolojik danışmana tehdit, baskı ve suçlama, inkâr, olayı kapatma girişimi, çocuğun ifade değiştirmesi/bildirim istememesi; süreç ile ilgili kategoride; emniyet/çocuk şubenin olumsuz tutumları, süreçteki uygulama karmaşaları, bildirim yapanın istismarcı ve aile ile yüz yüze gelmesi, çocuk şubenin olumsuz ortamı; okul/MEM ile ilgili kategoride sırasıyla; okul idaresinin destek olmaması, öğretmenlerin olumsuz tutumları ve il/ilçe MEM’nün olumsuz tutumları; psikolojik danışman ile ilgili kategoride bildirim yükümlülüğünün psikolojik danışmana kalması ve güvenliğinin sağlanamaması gibi güçlükler ifade edilmiştir.

Tablo 11

Okul Psikolojik Danışmanlarının Cinsel İstismara Müdahale Aşamasında Yaşadıkları Güçlüklere İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Aile ile ilgili	Psikolojik danışmana tehdit, baskı ve suçlama	10
	İnkâr	5
	Olayı kapatma girişimi	4
	Çocuğun ifade değiştirmesi/bildirim istememesi	2
Okul/MEM ile ilgili	Okul idaresini destek olmaması	5
	Öğretmenlerin olumsuz tutumları	2
	İl/İlçe MEM olumsuz tutumları	2
Psikolojik danışman ile ilgili	Bildirim yükümlülüğünün psikolojik danışmana kalması	5
	Güvenliğinin sağlanamaması	4
Süreç ile ilgili	Emniyet/çocuk şubenin olumsuz tutumları	6
	Süreçteki uygulama karmaşaları	5
	Bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesi	3
	Çocuk şubenin olumsuz ortamı	2

Katılımcıların cinsel istismara müdahale aşamasında yaşadıkları okul idaresinin destek olmaması, ailenin psikolojik danışmana yönelik tehdit, baskı ve suçlamaları, süreçteki uygulama karmaşaları, il/ilçe MEM olumsuz tutumları ile ilgili güçlüklere ilişkin görüşleri şu şekildedir:

İdarenin yanımızda olmaması gibi güçlükler yaşıyoruz. Yalnız kalmamız yani böyle bir bildirimde. Ben mesela cinsel istismar durumunu bildirdiğimde aile tamamen bana düşman oluyor. Bu okulda da böyle. Aile hatta 2-3 gün önce bildirdiğim bir olayla ilgili öğrencinin annesi arayıp sizin yüzünüzden kızım okulu bıraktı sizin yüzünüzden kimsenin yüzüne bakamıyoruz sormadan niye

bildirdiniz gibi ailede bizim üstümüze geliyor. (A3)

O kadar çok güçlük var ki bu konuda. Maalesef. Bide hani sütü kapatılacak bir konuda değil diğerlerine göre toplum bakış açısıyla da. Aslında net bir şey yok. Çocuk şubeyi arıyoruz. İdareden birine söylüyorsun söylemiyorsun. Üniversitede verilen eğitimlerin uygulaması bambaşka. Bir yaptığınız suç sayılabiliyor. başka bir yaptığınız aslında size uygun değil ama normal karşılanıyor. Bununla ilgili netliğin olmaması en azından şahsım adına büyük bir problem. İzleyebileceğimiz bir şey yok. (A6)

Bir vakamda 4 5 tane öğrenci vardı kuzen olan. Aile içi bir durumdu. Eniştereleri tarafından küçük yaştan itibaren, aynı yaşlardayken, 5 6 yaşlarında hepsi 5i birden istismara uğramıştı. Onlarla ilgili mesela şikâyet etmek istediğimde ilçe milli eğitim müdürü beni dini inancım ve görüntüde dövmelemlerim felan var örneğin bir de aleviyim. Alevi olduğum için kökenimden dolayı çocukları bu anlamda ailelerine karşı kıskırtmak için böyle bir şey yaptığımı öne sürdü. Soruşturma açmakla falan tehdit etti. Böyle bir şey yaparsan ben de böyle yapacağım dedi. Yüzüme karşı, işimden edeceğini söyledi. Çünkü kendi bölgesinde bu tarz olaylar istemiyormuş kendisi. Böyle bir şey olmuştu. En fazla bunlarda sanırım. (A7)

5. İstismar Vakalarında İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar

Bu başlık altında okul psikolojik danışmanlarının istismar vakalarında hangi kurum-kuruluşlarla işbirliği yaptıklarına dair bulgulara yer verilmiştir. Bulgular duygusal, fiziksel ve cinsel istismar için işbirliği yapılan kurumlar olmak üzere 3 kategori başlığı altında toplanmıştır.

Duygusal istismarda işbirliği yapılan kurum ve kuruluşlar ifade edilme sıklığına göre sırasıyla; okul idaresi, çocuk şube, RAM, sosyal hizmetler, sağlık kuruluşu, MEM, halk eğitim, muhtar ve imam; fiziksel istismarda işbirliği yapılan kurum kuruluşlar ifade edilme sıklığına göre sırasıyla; çocuk şube, sosyal hizmetler, sağlık kuruluşu, RAM, MEM, okul idaresi, muhtar, emniyet, vali/kaymakam, dernek/vakıf, ve halk eğitim; cinsel istismarda ise işbirliği yapılan kurum kuruluşlar ifade edilme sıklığına göre sırasıyla; çocuk şube, okul idaresi, sosyal hizmetler, MEM, emniyet, ÇİM ve RAM olmak üzere ifade edilmiştir.

Tablo 12

Okul Psikolojik Danışmanlarının İstismar Vakalarında İşbirliği Yaptıkları Kurum-Kuruluşlara İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Duygusal İstismar	Okul idaresi	4
	Çocuk şube	3
	RAM	3
	Sosyal Hizmetler	3
	Sağlık kuruluşu	2
	MEM	1
	Halk eğitim	1
	Muhtar	1
	İmam	1
	Çocuk şube	10
Fiziksel İstismar	Sosyal hizmetler	4
	Sağlık kuruluşu	4
	RAM	3
	MEM	2
	Okul idaresi	2
	Muhtar	2
	Emniyet(155)	2
	Vali/Kaymakam	1
	Dernek/vakıf	1
	Halk Eğitim	1
Cinsel İstismar	Çocuk şube	17
	Okul idaresi	4
	Sosyal Hizmetler	4
	MEM	2
	Emniyet (155)	2
	ÇİM	2
	RAM	2

6. Karşılaşılan İstismar Vakalarında Zorlanılan Durumlar

Katılımcıların karşılaştıkları istismar vakalarında en çok zorlandıkları durumların analizinden elde edilen bulgular süreç ile ilgili (f:16), psikolojik danışman ile ilgili (f:11), öğrenci ve aile ile ilgili (f:9) ve okul ile ilgili (f:3) olmak üzere dört alt kategori altında gruplanmıştır.

Süreç ile ilgili zorlanılan durumlar sırasıyla; güvenlik, gizlilik problemi, süreçteki uygulama karmaşaları, bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesi, tutulan tutanakların karşı tarafın eline geçmesi ve fiziksel ile duygusal istismar vakalarına müdahalenin geç olması olarak belirtilmiştir. Psikolojik danışman açısından ise; yalnız hissetme, vakalarda ikilem yaşama, meslektaş işbirliğinin yetersizliği

belirtilen durumlar olmuştur. Öğrenci ve aile ile ilgili olarak, aile ile yaşanan sorunlar, ensest vakalar, öğrencini istismarcı olması ve çocuğun ifade değiştirmesi; okul ile ilgili olarak; okul idaresinin bildirimi engellemeye çalışması ve duygusal istismar vakalarının önemsenmemesi yer almıştır.

Tablo 13

Okul Psikolojik Danışmanlarının Karşılaştıkları İstismar Vakalarında En çok Zorlandıkları Durumlara İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Süreç ile ilgili	Güvenlik/gizlilik problemi	6
	Süreçteki uygulama karmaşaları	4
	Bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesi	3
	Tutulan tutanakların karşı tarafın eline geçmesi	2
	Fiziksel ve duygusal istismar vakalarına müdahalenin geç olması	1
Psikolojik danışman ile ilgili	Yalnız hissetme	5
	Vakalarda ikilem yaşama	4
	Meslektaş işbirliğinin yetersizliği	2
Öğrenci ve aile ile ilgili	Aile ile yaşanan sorunlar	4
	Ensest vakalar	2
	Öğrencinin istismarcı olması	2
	Çocuğun ifade değiştirmesi	1
Okul ile ilgili	Okul idaresinin bildirimi engellemeye çalışması	2
	Duygusal istismar vakalarının önemsenmemesi	1

Katılımcıların karşılaştıkları istismar vakalarında en çok zorlandıkları durumlardan öğrencinin istismarcı olması, güvenlik/gizlilik problemi, ensest vakalara ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Sürekli görüştüğüm, sevdiğim, beni de sevdiğini düşündüğüm öğrencimin bu işe karışmış olması beni çok yıpratmıştı. İstismarcı olması. Çocuklara bir şeyler katamadığımı düşünmüştüm olumlu anlamda. Böyle bir işe giriştikleri için. (A4)

Bir vakamda, aile içi şiddet bildirdim. Onda da ağabeylerdi. Anne köye gitmişti bırakıp. Kız çocuklarını ağabeylerden kurtarmaya çalışacaktı ve çocuk benim yanımda intihar etmek istediğini söyledi. O zaman da ağabeyler benim peşime düştü. 3 4 gün mesai çıkışı geliyorlar beni döveceklerini söylüyorlar. Tutanakta yazanları söylüyorlar. Nasıl şeyler söylemişsin öyle diye. Çocukla görüşmüşler, sosyal hizmette. Çocuk ben sadece derdimi anlatıp annemi ne kadar özlediğimi anlattım başka bir şey söylemedim diyor. Bu şekilde bildirimde tamamen psikolojik danışman ortada oluyor. (A11)

Aile içi olan enstet vakasıydı. İlk yaşadığım vakaydı. İnsan sürekli şunu düşünüyor taviz vermeyeceğim, bu bir çocuk onun yanında olmalıyım. Ama ikinci bir noktada sonuçta bulunduğunuz çevrenin sosyal kültürel yapısını da göz önüne alarak yaşayabileceğiniz olumsuzluklardan da kendinizi nasıl koruyabilirsiniz. Çünkü gene tek başınasınız. Bildirimin yapılması ağır basıyor tabii ki ama yalnız kalacağınızı bildiğiniz için kendinizi korumak için bazı şeyler de yapıyorsunuz. Okula geleceğim yolu değiştirmek gibi, eskiden kullandığım yol istismarcının oradan geçiyorsa orayı kullanmamak gibi. Hala daha kullanmam, ikimizde bu mahallede yaşıyoruz çünkü. İstismarcı da beni tanıyor ben de onu. Mahallede herkes birbirini tanır yani. Bilinçsiz bir davranışa maruz kalmamak için kendimce önlem alıyorum yani. Sonuçta o ailenin eğitim seviyesini de biliyoruz. Bu sorunu nasıl hallettiklerini, problem çözme yöntemlerinin neler olduğunu biliyoruz yani. (A12)

Ben gayet rasyonalist bir insanımdır. Bende gerçekler vardır. Onları iyi değerlendiririm ki işe yarasın. Duygusal tarafımla konuşmuyorum şuan sizinle. O küçük kızın mutfakta yere yatırılıp iç çamaşırına kadar indirilmesi sahnesi beni psikolojik danışman olarak korkunç şeylere itiyor ise, o çocuğu ben doğurmadım 9 ay karnımda ben taşımadım 8-9 yaşına kadar ben bakmadım. Ben sadece o bu odaya getirildiğinde onu gördüm onunla iletişimim sadece bu kadarken ben o sahneyi düşündüğümde allak bullak oluyorsam... O zaman o anne baba ölsün. Hukuki yaptırımdan bahsetmiyorum artık. Başka bir olay şuradaki kırtasiye. Adı bu yazın. Bu da bu mahallenin bilinen bir adamı. Diyor ki, bu içine kapanık bir adam 3 yıldır biliyorduk biz zaten bunun ellemediği çocuk kalmamış muhtemelen. Ve mahalle bu pedofiliyi koruyor bakın bu kültür. Bu mahalle pedofiliyi bilip koruyor. Bu adamın cinsel olarak davranış bozukluğu olduğunu biliyor ve onaylıyorlar. Susuyorlar onaylıyorlar. Bu

çocuklar o aileyle yaşamayı hak etmiyorlar. Hepsi 3 yıldır o pedofiliyi koruyorlar ne kendilerine ne çocuklarına değer veriyorlar. Ve ne diyor biliyor musunuz “ komşunun kusurunu kapatani sever Allah” diyor bu kusur mudur ya. Bu nasıl bir seviyedir. ((ağlıyor)) Ben o çocuk şubedeki çocuk için o kahverengiye demir grisini bile düşünüyorken, çocuksun hayatının içine edilmiş kirletilmiş içine girilmiş dokunulmuşsun. O an benim kulaklarım vınlıyordu anlamıyordum midem bulanıyordu. Midem kaldırmıyor artık. Gidip tehdit etmiş pedofilinin ailesi, çocuk ifade değiştirmezse sizi de psikolojik danışmanı da öldürürüz diye. Ben o hafta sonu çok endişeliydim pazartesi okula gittiğimde başıma ne geleceğini bilmiyordum çünkü bu tehdidi öğrenmiştim. Arkadaşımı mahkeme sonucunu öğrensin diye gönderdim.. Hâkim salıvermiş ve ben sevindim. O yüzden benim kimseyle konuşacak yüzüm yok. Çünkü ben çok rahatladım o adamın serbest bırakıldığını duyunca. Bende battım bu çirkinliğin içine. Onurlu durmalıydim ayakta durmalı gazetelere gitmeliydim. Yapmadım bunu. Oh dedim ya. Belki bir sürü çocuğu daha elleyecek o adam ya... o sebeple şu konuştuğum her şey bana çok anlamsız geliyor. Bu noktadayım çünkü. Ayıbın en büyüğünü hepimiz yapıyoruz. Ben çocuk konusunda kendime çok garanti veririm hassasımdır ama ben bile pedofili içeri girmedi diye rahatladıysam batmışsızdır. (A17)

7. Okul Psikolojik Danışmanlarının İstismar Vakaları ile Çalışmada Yeterlilik Algıları ve Yeterliliği Artırma Konusunda Öneriler

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuk istismarı vakaları ile çalışmada yeterlilik algıları sorulmuştur. Katılımcıların 7'si kendisini yeterli bulurken, 4'ü yetersiz, 5'i geliştirilebilir bulmuştur. Katılımcıların biri ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara çocuk istismarı vakaları ile çalışma konusunda yeterliliklerini arttırmak adına neler yapılabileceği sorulmuş, gelen öneriler ile ilgili bulgular Tablo 14'de sunulmuştur.

Okul psikolojik danışmanlarının yeterliliklerini arttırmaya yönelik olarak çoğunlukla eğitime yöneldikleri görülmüştür. Eğitimler kapsamında ifade edilme sıklığına göre sırasıyla özel eğitimler, hizmet içi eğitimler, vaka analiz çalışmaları, yüksek lisans ve çocuk şube uygulamaları hakkında eğitim yer almıştır. Eğitim kategorisini bir diğer kategori olan işbirliği izlemiştir. İşbirliği kapsamında da katılımcılar konsültasyon yapılabileceği önerisini getirmişlerdir.

Tablo 14

Okul Psikolojik Danışmanlarının İstismar Vakaları İle Çalışmada Yeterliliklerini Arttırmaya Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Eğitimler	Özel eğitimler(danışmanlık becerileri, travma ile baş etme becerileri, psikodrama, EMDR, hipnoz)	8
	Hizmet içi eğitimler	4
	Vaka analiz çalışmaları	3
	Yüksek Lisans	2
	Çocuk şube uygulamaları hakkında eğitim	1
İşbirliği	Konsültasyon	2

Katılımcıların istismar vakaları ile çalışmada yeterlilik algılarına ve yeterliliklerini arttırmaya yönelik görüşlerine ilişkin alınabilecek eğitimler ve kazanılacak deneyimler ile ilgili bazı ifadeleri şu şekildedir:

Yetersizim. Okul psikolojik danışmanı olarak, ben kendi adıma söyleyeyim ne kadar yapıyorsun yüzde 5. Kâğıt kalem işinden ders çalışma programını da ben bunun içine koyuyorum verimli ders çalışma semineri de bu kapsamda bence o da matematiksel bir şey anlatıyorsunuz taktik veriyorsunuz. İşin rehberlik kısmı. İşin psikolojik danışma kısmına gelerseniz benim burada yapabildiğim yüzde 5. Bu yüzde 5'in içindekilerden yüzde 1'ide zaten bu cinsel istismara giriyor. O yüzden deneyimimde çok az, var olan becerilerimi arttırabilmek için. Ben yüzde yüz geldim buraya bu becerilerle ama 8 yılda bu becerilerimle yüzde 40'a indim. İçerik yansıtma özetleme neyse anlatabiliyor muyum? Bunları kullanabildiğim bir danışma yaptığımda diyorum ki, yaa... İnanın belki 4 aydır bunları kullandığım bir danışma yapmamışımdır. Belki 3 ay. Ya da cinsel istismarda biraz daha özen gösteriyoruz ama diğer istismarlarda 2. 3. Görüşmeden sonra çocuk gelmiyor buraya. Sorun bitti diye düşünüyor. Aslında işin asıl kısmı orda başlıyor. Burada çocuğu zorlayamıyorsun çocukta gelmiyor ve kalıyor. Ben hep 2. 3. 4. Oturumda kalıyorum. Sonlandırmasını yaptığım benimde verimini görüp de kendimi de meslek anlamında tatmin sağlayabildiğim görüşme sayım çok az. (A1)

Her vaka ayrı bir olay ayrı bir yıpratıcı. Sanki daha önce hiç deneyim edinmemiş gibi. Yeterli görmüyorum. Çünkü her vakanın ayrı bir etkisi oluyor. Sürekli revize edilmem gerektiğini düşünüyorum. Bir mağdurla karşılaştığımızda, zamanında yeterliydik ama bu yeterlilik zamanla değişiyor, teknik ve donanım bakımından, danışmanlık becerileri açısından daha donanımlı hale gelebiliriz. Kendimizi geliştirebilmeyi isterdim. Eğitim olarak. Mağdurla görüşme esnasında ki danışmanlık becerilerimiz için. (A4)

Dediğim gibi vakayla karşılaştıkça şekilleniyorsunuz. Hoş bir deneyim değil ama deneyim. Daha deneyimli hissediyorum. Travma üzerinde daha fazla belki daha spesifik eğitimlere ihtiyaç duyuyorum. Sonraki süreçte çocukla çalışırken psikodrama belki, bu tarz. Özellikle travma odaklı çalışmalara bilgiye ihtiyaç duyuyorum. Bu konularla ilgili okumalar yapıyorum araştırmalar yapıyorum.(A10)

8. Çocuk İstismarı ile İlgili Mevcut Yasaların Yeterliliği ve Yapılacak Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Öneriler

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliğine ilişkin görüşleri sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (14) mevcut yasaları yetersiz bulurken, 3 katılımcı yeterli olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara çocuk istismarı ile ilgili ileride yapılacak olan yasal düzenlemelere ilişkin önerileri sorulmuştur. Bu öneriler ile ilgili bulgular Tablo 15’de sunulmuştur.

İleride yapılacak olan yasal düzenlemelere ilişkin öneriler dört kategoride ele alınmıştır. İfade edilme sıklığına göre en çok okul psikolojik danışmanına ilişkin (f:22) öneriler yer almıştır. Onu hukuki uygulamalara ilişkin öneriler (f:13), istismarcıya ilişkin öneriler (f:12) ve ilgili/paydaş kurumlara ilişkin öneriler (12) takip etmiştir.

Katılımcılar okul psikolojik danışmanına ilişkin yasal düzenlemelerle ilgili önerilerini sırasıyla; psikolojik danışmanın güvenliği, bildirenin gizliliği, bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesinin önlenmesi şeklinde belirtmişlerdir. Hukuki uygulamalara ilişkin öneriler kısmında ise sırasıyla; eğitimlerin zorunluluğu, uygulama hızının arttırılması(yasaların ve görevlendirmelerin), medya kontrolü, sosyal tedbir kavramının gelmesi, çocuğun yaşına değil gelişim durumuna bakılması üzerinde durulmuştur. İstismarcıya ilişkin öneriler kısmında caydırıcı cezaların artması ve istismarcının takibi/rehabilitasyonu dile getirilmiş, son olarak ilgili, paydaş kurumlara

ilişkin önerilerde sırasıyla; sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi, il/ilçe MEM desteği, mahkeme süreci ile ilgili okula eş zamanlı bilgi verilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasına değinilmiştir.

Tablo 15

Okul Psikolojik Danışmanlarının Çocuk İstismarı ile İlgili İleride Yapılacak Olan Yasal Düzenlemelere İlişkin Önerileri

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Okul Psikolojik Danışmanına İlişkin	Psikolojik danışmanın güvenliği	12
	Bildirenin gizliliği	8
	Bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesinin önlenmesi	2
	Eğitimlerin zorunluluğu	5
Hukuki Uygulamalara İlişkin	Uygulama hızının arttırılması(yasaların ve görevlendirmelerin)	3
	Medya kontrolü	3
	Sosyal tedbir kavramının gelmesi	1
	Çocuğun yaşına değil gelişim durumuna bakılması	1
İstismarcıya İlişkin	Caydırıcı cezaların artması	9
	Takibi ve rehabilitasyonu	3
İlgili/Paydaş Kurumlara İlişkin	Sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi	4
	İl/İlçe MEM desteği	4
	Mahkeme süreci ile ilgili okula eş zamanlı bilgi verilmesi	2
	Kurumlar arası koordinasyonun sağlanması	2

Bazı katılımcılar çocuk istismarı ile ilgili ileride yapılacak olan yasal düzenlemelere ilişkin caydırıcılık, güvenlik ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi yönündeki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Kesinlikle caydırıcılık artmalı ve alan çalışanı olarak bildiren kişinin daha gizli

tutulması gerektiğini düşünüyorum. Bildiği her şeyi anlatabileceği ama gizliliğin sağlanabileceği alanlar yaratılabilir. Çok basit aslında. (A1)

Yani bunu duyunca direkt aklıma kendim geldim çünkü bizde mahkemeye çağrıldığımız için suçu işleyen kişilerle karşı karşıya geliyoruz. Ben bunu çok yaşadım. Bu anlamda mesela yetersiz görüyorum. Bizim karşı karşıya gelmememiz lazım suçu işleyenle ama geliyoruz maalesef. Ceza anlamında da cezaların yaptırımların daha ağır olabileceğini düşünüyorum. (A3)

Çok kötü. Karşılaştığım vakalardan birinde öz abi kızı taciz ediyordu. Bildirim kolay oldu. Kızı aldılar bir yurda verdiler. İki yıl içerisinde çocuk cezaevinden çıktı kız tekrar aileye verildi. Kız bana mesela, oradan görevden ayrılmıştım, mesaj yazmış, tekrar geldi odamı zorluyor gibi. O konular mesela sıkıntı. Muamma. Evet, çocuklar alınıyor yurda veriliyor ama sonra orada yaşadıkları, psikolojileri daha da bozuk. Tamam devlet kontrolünde ve korumasındalar ama oradan ayrılan pek çok kişi genelde problem yaşıyor. Bir sıkıntı var demek ki sonrasında. Yeterli değil. (A5)

Öncelikle can güvenliği istiyoruz. Bu konuda gerçekten ciddiym. Ölüm korkusu değilse bile yolda giderken bir şey olacak mı korkumuz var. Karşılaştığımız ilk vakada da adam pazarcıymış bizim oradaki pazarda hem de. Ben uzun bir süre pazara gidemedim. Karşılaştığımda nasıl bir tepkiyle karşılaşacağımı bilmiyorum. Şikâyet ettiğimiz kişinin de genel durumunu bilince... Zaten sen şikâyet etmişsin olayı sen ortaya çıkarmışsın. Sen yapmışsın gibi bir muamele görüyorsun. Bir kaç gün felan babamlar beni alıp bıraktılar. Tek başıma gidemedim. Bir şey çıktı mı çıkmadı ama bana o bir haftalık bir aylık korkuda yeter. Niye böyle bir şey yaşayayım. Sonra böyle başka bir şeyle karşılaşınca insanın bir durup düşünesi geliyor. Bir şey oluyor mu. Aslında baktığınız da pek bir sonuç elde edilmemiş gibi de oluyor. Öyle olunca ikilemde kalıyorsun. Vicdanen rahat oluyorsun akşam başını yastığa koyduğunda, ben yapmam gerekeni yaptım diyerek ama ertesi gün okula gelirken de farklı şeyleri yaşıyorsun. (A6)

9. Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Öneriler

Katılımcıların çocuk istismarını önlemeye yönelik olarak yapılabilecek çalışmalar kapsamındaki önerileri psikolojik danışmanlara öneriler, öğretmenlere öneriler ve okul idaresine öneriler olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır.

Psikolojik danışmanlara öneriler olarak; yapılan önleme çalışmalarının arttırılması, mesleki konsültasyon desteği, eğitimler, krize müdahale ekibi ile işbirliği içerisinde çalışma ve RAM'ın uzmanlaşması ve Psikolojik Danışma bölümünün aktifleşmesi noktasında yoğunlaşmıştır. Öğretmenlere öneriler kategorisinde en çok süreç ve kanunlar hakkında bilgilenmelerinin önerildiği dikkat çekmektedir. Bunu sırasıyla; psikolojik danışmana destek olmaları, rehberlik saatlerinin aktif kullanımı ve sosyal medyayı dikkatli kullanmaları izlemiştir. Okul idaresine öneriler olarak ise yine öğretmenlere öneriler ile benzer olarak süreç ve kanunlar hakkında bilgilenmeleri ön plana çıkmıştır. Ancak en çok belirtilen öneri psikolojik danışmana destek olmuştur. En son sırada ise krize müdahale ekibini aktifleştirmeleri gelmektedir.

Tablo 16

Okul Psikolojik Danışmanlarının Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular

Kategori	Kavramlar	Frekans (f)
Psikolojik danışmanlara öneriler	Önleme çalışmalarının arttırılması (öğrenci-öğretmen-aile)	13
	Mesleki konsültasyon desteği	4
	Eğitimler(özel, hizmet içi, yüksek lisans)	4
	Krize müdahale ekibi ile işbirliği içerisinde çalışma	2
	RAM'ın uzmanlaşması ve Psikolojik Danışma bölümünün aktifleşmesi	2
Öğretmenlere öneriler	Süreç ve kanunlar hakkında bilgilenmeleri	12
	Psikolojik danışmana destek olmaları	3
	Rehberlik saatlerinin aktif kullanımı	1
	Sosyal medyayı dikkatli kullanmaları	1
Okul idaresine öneriler	Psikolojik danışmana destek olmaları	11
	Süreç ve kanunlar hakkında bilgilenmeleri	10
	Krize müdahale ekibi aktifleştirmeleri	1

Katılımcıların çocuk istismarını önlemeye yönelik okul psikolojik danışmanlarına, okul idarecilerine ve öğretmenlere önerilerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Çocuklarla en fazla çalıştığım konu “bedenim bana ait” sloganlarıyla yapılan sınıf çalışmaları etkinlikler. Psikolojik danışmanlar bedenim bana ait kapsamında yapılan bedeni korumaya yönelik çalışmalara daha ağırlık verebilir. (A4)

Okul psikolojik danışmanlarına önerim; bu konuda bireysel sorumluluk almaktansa, okulun krize müdahale ekibinin aktif ve faal çalıştırsınlar. Karar mekanizması olarak kullansınlar. Ayrıca ihmal istismarı hepimiz teorik olarak biliriz ama yol ve yöntemler değiştiğinden dolayı ilden ile ilçeden ilçeye okuldan okula da değiştiği için bu konuda tecrübesi deneyimi olan bir arkadaşından yardım isteyebilirler. (A12)

Okul idaresinin bu konuyu daha fazla önemsemelerini, konunun üstünü örtmemelerini, daha fazla bizim yanımızda olmalarını önerebilirim. (A3)

Okul yöneticilerinin de koltuk sevdalarını bir kenara bırakıp biraz daha inisiyatif alabilen bireyler olmasını isterdim. Olumlu anlamda ama. O inisiyatifi kendi kirli ruhları için kullanan tipler değil de çalışmalarımızda yardımcı olan kişiler olmalarını tavsiye ediyorum ya da bu işi yapmasınlar. Önümüze engel olmasınlar. (A7)

Konuyu araştırınsınlar eğitime katılsınlar. Bizim bildiğimiz her şeyi onlarda bilmeli. Yasal sorumlulukları, süreç, neler yapmalılar. Haber verin diyorlar ama dayak yemiştense beter oluyoruz. Bu işin gerekliliğini olması gerekeni duymalılar. Ama bizden değil. Başkasından. (A15)

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmanın amaçları çerçevesinde, okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerinin incelenmesine ilişkin elde edilen nitel bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

Çocuk istismarı vakalarındaki deneyimin, bulgular bölümünde sunulduğu sıraya göre tartışılması ve bu süreçte elde edilen verilerin birlikte değerlendirilerek yorumlanması tercih edilmiştir. Bu yolla, analiz sonucunda elde edilen bulguların, her bir kategori bağlamında birlikte yorumlanması ile çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlere ilişkin belirli bir örüntünün daha anlaşılır ve daha bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

5.1. Çocuk İstismarı Olgusuna İlişkin Algılara Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Katılımcıların çocuk istismarını duygusal, fiziksel ve cinsel olarak ele aldıkları görülmüştür. İstismarın özelliği çerçevesinde ise bu durumu; gelişimi olumsuz etkileme, rızanın olmaması, sınırların zorlanması, kötü amaçla kullanım, kötü hissetme, maruz bırakılma, alıkonulma/kandırılma ve mahrum bırakılma gibi tanımlarla ifade etmişlerdir.

Çocuk istismarının gelişimi engelleme, gelişime zarar verme ve iyilik halini olumsuz etkileme gibi literatürde de vurgulanan özellikleri (Fırat, 2017; Yolcu, 2011; Akgiray 2007) bu araştırmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Alan yazında pek çok istismar tanımı ile karşılaşılıyor olsa da çocuk istismarı temel olarak duygusal, fiziksel ve cinsel istismar olarak sınıflanmaktadır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). İstismarın özelliği noktasında ise katılımcıların ifadelerine bakıldığında, daha çok çocuğa zarar veren durumlar üzerinde hemfikir olunduğu görülmektedir.

Katılımcılar duygusal istismar kapsamında en çok sevgi/ilgi göstermeme, hakaret, aşağılama, küfür/kötü söz, alay/lakap, ihmal ve tehdidin gözlendiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada duygusal istismar kapsamına giren tüm davranışlar alan yazın göz önüne alınarak aşağılama (Öztürk, 2007), duygusal tepki vermeyi reddetme (Şimşek, 2010), korkutma, yıldırma, tehdit etme (Dinleyici & Şahin Dağlı, 2016), yetişkin rolü verme, çıkarları için kullanma (Siyez, 2003) ve yalnız bırakma kategorileri

altında toplanmıştır. Alan yazın incelendiğinde duygusal istismarı kategorize eden net bir tanım yapılmadığı görülse de duygusal istismar niteliği taşıyan davranışları sınıflandırmak için yine alan yazından faydalanılmıştır.

Fiziksel istismar kapsamına giren davranışlar olarak fiziksel şiddet, dayak, aç bırakma, işte, evde çalıştırma ve odaya kilitleme davranışları ifade edilmiştir. Fiziksel istismar; 18 yaşından küçük çocuk ya da gencin anne, babası veya bakımından sorumlu başka kişi tarafından sağlığına zarar verecek biçimde fiziksel hasara uğratılması, yaralanması ya da yaralanma riski taşımasıdır. (Kaplan, 1996, Akt. Taner ve Gökler, 2004). Bu tanımda sadece çocuğa yönelik uygulanan fiziksel şiddet ele alınmamakta, çocuğun cezalandırılmak için aç bırakılması veya karanlık bir odaya kilitlenmesi de çocuğun fiziksel hasara uğratılması ya da uğrama riski taşıması anlamına gelmektedir. Aynı şekilde çocuğun evde veya dışarıda farklı bir işte çalıştırılması, gelişim düzeyine uygun olmayan görevlerin verilmesi, ağır yük taşıtılması da aynı şekilde çocuğun fiziksel hasara uğratılması anlamına geldiğinden fiziksel istismar başlığı altında değerlendirilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların belirttiği ve fiziksel istismar kapsamında değerlendirilen davranışlar literatürdeki tanımla uyumludur.

Akyüz, cinsel istismarı (1) bedensel temas içermeyen, (2) bedensel temas içeren istismar olmak üzere ikiye ayırmıştır (Akyüz, 2000, Akt. Akdoğan, 2005) . Bu araştırmada da alan yazını ile paralel olarak cinsel istismar kapsamına giren davranışlar; dokunmanın olduğu ve dokunmanın olmadığı şeklinde iki kategoride incelenmiştir. Dokunmanın olduğu cinsel istismar davranışları içerisinde cinsel dokunma, tecavüz ve cinsel birliktelik yer almıştır. Dokunmanın olmadığı cinsel istismar davranışları içerisinde ise yine alan yazınında da yer alan pornografik görüntü/film izletme, teşhircilik, cinsel söz/söylem, bakış, röntgencilik ve ifşa ile tehdit yer almıştır.

5.2. Okul PDR Servislerinde Karşılaşılan İstismar Türlerine İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Katılımcılara en çok karşılaştıkları istismar türü sorulduğunda 17 katılımcının 12'si duygusal istismar, 4'ü fiziksel istismar ve sadece 1'i cinsel istismar yanıtını vermiştir. Duygusal istismarın hayatın her alanında mevcut olduğunu, ailelerin bu durumu son derece normal ve aile ilişkilerinde olması gereken standart bir durummuş gibi gördüklerini ifade etmişlerdir.

UNICEF'in 2010 yılında yaptığı araştırmada Türkiye'de ki 7-18 yaş grubu

çocukların, son bir yıl içerisinde maruz kaldıkları istismar türleri incelenmiştir. Çocukların %51'i duygusal istismara, %43'ü fiziksel istismara ve %3'ü cinsel istismara maruz kaldığını ifade etmiştir (UNICEF, 2010). Bu bulguların mevcut araştırmanın bulgularıyla arasında paralel olduğu görülmektedir.

5.3.Okul PDR Servislerinde İstismarı Önleme, Tespit ve Müdahale Aşamalarında Yapılan Çalışmalara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bu çalışmada literatürde belirlenen birincil, ikincil ve üçüncül koruma çalışmalarının (Erol, 2007) okul psikolojik danışmanları tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Okul PDR servisleri boyutu ile ele alacak olursak birincil koruma; çocuk istismarını önleme çalışmaları, ikincil koruma; istismara uğrayan öğrencileri tespit çalışmaları, üçüncül koruma; istismara uğrayan çocuklara müdahale çalışmaları olarak ele alınabilir.

Okul PDR servislerinde görev yapan psikolojik danışmanlar her eğitim-öğretim yılı başında okullarının ihtiyaçlarına göre düzenlenen yıllık planlamalarını yaparak sene içerisindeki çalışmalarını bu kapsamda yürütmektedirler. MEB'in 2017-2018 yılları için ülke bazında gerekli gördüğü ve ülke hedefleri olarak belirlediği konular; "Bağımlılıkla Mücadele" ve "İhmal-İstismardan Korunma" olmuştur. Aynı hedefler 2018-2019 yılı içinde belirlenmiştir. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanları bu konular için önleme çalışmalarını yıllık planlarına yerleştirmiştir ve yıl içerisinde ilgili çalışmaları gerçekleştirmişlerdir.⁶

Okul psikolojik danışmanları, istismarın öğrenciler üzerindeki davranışsal, akademik, sosyal ve duygusal etkilerini belirlemek ve öğrenciler için gerekli destek kaynaklarını sağlamak için çalışmaktadırlar (Ricks, Tuttle, Land & Chibbarro, 2019) ve bu çalışmada okul psikolojik danışmanlarının istismarı önleme, tespit ve müdahale aşamalarında gerçekleştirdikleri çalışmalar incelenmiştir.

Katılımcıların okullarında gerçekleştirdikleri istismarı önleme çalışmaları duygusal istismarı önleme, fiziksel istismarı önleme ve cinsel istismarı önleme olarak üç kategoride ele alınmış ve bu üç kategoride yapılan önleme çalışmaların benzerlik gösterdiği görülmüştür.

İstismarın olmadan önlenmesi hem çocuk hem toplum için daha sağlıklı olacağından çocuğun ve ailenin eğitimi istismarı önlemede ilk aşama olmalıdır

⁶https://orgm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=998?KeepThis=true&TB_iframe=true&height=80&width=80 (Erişim Tarihi: 25.07.2019)

(Akdoğan, 2005). Okul psikolojik danışmanları ailelerin bilgilendirilmesine yönelik çoğunlukla bireysel görüşmeler, seminerler, ev ziyaretleri, grup çalışmalarını kullanmakta ve bu yolla doğum öncesinden başlayarak çocuğun gelişiminde ve eğitiminde önemli rol oynayan anne-babaları eğitmeyi hedeflemektedirler (Aslan, 2017; Sahillioğlu, 2016; Camadan ve Sezgin, 2012). Bu araştırmada da katılımcılar öğrencilerin, ailelerin ve öğretmenlerin duygusal istismarı tanımlayamadıklarını, bunun bir hak ihlali olduğunu bilmediklerini; bu yüzden duygusal istismarı önlemek adına yapılan çalışmaların önem arz ettiğini belirtmişlerdir. Duygusal istismarı önlemek için en çok öğrencilerle grup çalışmaları (seminer, sınıf rehberliği, grupla psikolojik danışma), daha sonra ise en çok aileler ile seminer ve veli toplantıları yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Fiziksel istismarı önleme çalışmaları kapsamında da en çok öğrenci ile yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Yoğun olarak grupla yapılan bu çalışmalarda öğrencilere fiziksel istismarın ne olduğunun tanıtılması, kendi bedenlerine yönelik farkındalıklarının artırılması ve hayır deme becerileri ile kendilerini korumanın öğretilmesi hedeflenmektedir. Pelendecioğlu ve Bulut (2009), okul psikolojik danışmanlarının okullarında fiziksel istismara uğramada yüksek risk grubundaki öğrencileri önceden tespit edip, anne babalara bilgilendirici seminerler, ev ziyaretleri düzenlemelerinin etkili bir önleme çalışması olabileceğini vurgulamıştır. Bu çalışmada da, katılımcılar ailelere yönelik düzenlenen seminerler, veli toplantılarının velilere ulaşma noktasında oldukça önemli olduğunu, okul idaresinin ve mahalle muhtarlarının devreye sokularak risk grubunda bulunan çocukların ailelerinin rehberlik servisi ile iletişime geçmeleri için farklı bir yol olarak denediklerini ifade etmişlerdir.

Akbaş ve Sanberk (2011) cinsel istismarı önleyici nitelikteki çalışmaları planlarken (1) eğitimcilerin eğitimi, (2) ebeveynlere yönelik eğitimler, (3) çocuklara ve ergenlere yönelik eğitimler, (4) çocuklar ile çalışan kişilerin eğitimi olmak üzere bir düzenin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu araştırmada da katılımcılar cinsel istismarı önleme çalışmaları kapsamında öğrenci, aile ve öğretmene yönelik grup çalışmalarını yoğun olarak yaptıklarını aktarmışlardır. Öğrencilere yaş gruplarına ve gelişim düzeylerine göre; kendisine kimlerin ve nasıl dokunabilecekleri (iyi-kötü dokunuş), iyi ve kötü sırların ne olabileceği, cinsel istismarın ne olduğu, istismara uğradığında ne yapabileceği ve kimlere anlatabileceği konularında çalışmalar yapılmaktadır. Ailelere; çocuklarının gelişim özelliklerini tanımaları, cinsel eğitimle ilgili olarak gelişim dönemlerine göre uygun bilgilerin verilmesi gerektiği, çocuklarını cinsel istismardan

nasıl koruyabilecekleri, olası bir istismar durumunda hangi yolları izlemeleri gerektiği ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır. Öğretmenlere; çocukla birebir etkileşim kurlmaları sebebiyle öğrencilerin gelişim özelliklerini tanımaları, cinsel istismarın ne olduğu, istismara uğrayan bir çocuğun ne gibi değişiklikler sergileyeceği, bu noktada öğretmenlere düşen mesleki ve yasal sorumlulukların ne olduğu eğitimlerle verilmektedir.

İstismarı önleme konusunda elde edilen bu bulgular literatürde vurgulanan okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarının önlenmesinde önemli bir sorumluluğa sahip olduğu, öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere bu konuda rehberlik ettiği (Sikes, 2007), tüm okul çalışanlarının istismar belirtilerine hakim olup bildirim noktasında gerçekleştirilecek uygun prosedürleri bilmesi gerektiği (Ricks, Tuttle, Land & Chibbarro, 2019) yönündeki saptamalarla tutarlılık göstermektedir.

Ayrıca, katılımcılar önleme çalışmalarının tespiti de yardımcı olduğunu katılımcılar ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Kolho, Moser ve Hugfhes, önleme programları sunan altı okulun beşinde program verildikten altı ay sonra okulun rehberlik birimlerine 20 onaylanmış fiziksel ve cinsel dokunma bildirildiğini belirtmişlerdir (akt: Akdoğan, 2005).

İkincil koruma kapsamında okulda çocuğun istismarını tespit noktasında yapılan çalışmalar ele alınmaktadır. Katılımcılar tüm istismar türleri için “bireysel görüşmeler”, “yönlendirmeler” ve “bireyi tanıma teknikleri” gibi yöntemleri kullanmaktadırlar. Bireysel görüşmeler kapsamında öğrenci ve aile ile yapılan psikolojik danışma oturumları veya rehberlik hizmetleri dahilinde yapılan bireysel görüşmelerde öğrencinin istismara uğradığının tespit edilmesi mümkün olabilmektedir. Öğrenci kendisi ifade edebildiği gibi, ailenin gözlemleri neticesinde de tespit olabilmektedir. Bununla birlikte istismarı tespit noktasında yönlendirmelerin çok büyük role sahip olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin öğrenciler ile birebir etkileşim halinde olmalarının ve gözlemleri neticesinde öğrencide görülen farklılıkları PDR servisleriyle paylaşımlarının büyük payı vardır. Ayrıca arkadaşının durumundan haberdar olan diğer öğrencilerinde bu durumu PDR servisi ile paylaşımları tespit noktasında önemli olan bir diğer husustur. İfade edilen başka bir çalışma ise bireyi tanıma teknikleridir. Eğitim-öğretim yılı içerisinde uygulanması planlanan bireyi tanıma tekniklerinin öğrencilerin ilgi, yetenek, başarı-başarısızlık durumları, kişisel ve sosyal uyum düzeyleri, zayıf ve güçlü yanları, değer yargıları, yetiştiği çevrenin geliştirici ve engelleyici etkileri gibi pek çok konuda psikolojik danışmana bilgi vermektedir (Özgüven, 2012). Bu sebeple katılımcıların

ifade ettiği gözlem, anket, yaşam penceresi (Problem Tarama Envanteri), otobiyografi gibi teknikler istismarı tespit noktasında oldukça önemli bilgiler sunmaktadır.

Üçüncül korumada ise istismara müdahale kapsamında yapılan çalışmalar ele alınmaktadır. Katılımcıların okullarda yaptıkları müdahale çalışmaları; bireysel çalışmalar, işbirliği ve iyileştirme çalışmalarıdır.

Okul psikolojik danışmanları müdahale aşamasında; öncelikle çocuk şube ile işbirliği yaparak bildirim görevlerini yerine getirdiklerini ifade etmişlerdir. İstismarı bildirdikten sonra mağdurları desteklemek amacıyla bireysel ya da küçük grupla psikolojik danışma oturumları başlatılması (Sikes, 2007), öğrencinin ve ailenin izlenme-takip çalışmalarının yapılması, ev ziyaretlerinin düzenlenmesi ve öğrencinin sosyal hayata adaptasyonu için yetenek ve ilgilerine göre sosyal faaliyet alanlarına yönlendirilmesi yapılan çalışmalar arasındadır.

5.4. İstismar Vakalarına Müdahale Aşamasında Yaşanan Güçlüklere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Amerika’da yapılan bir araştırmada okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı şüphesiyle ilgili bildirim yaparken ve sonrasında kişisel olan ve olmayan olumsuz deneyimler yaşadıklarını göstermiştir. Katılımcıların bir kısmı istismarı bildirme süreciyle ilgili korku, endişe ve rahatsızlık yaşadıklarını belirtmişlerdir (Sikes, Remley ve Hays, 2010).

Bu araştırmada ise katılımcılar her bir istismar türüne müdahale aşamasında “aile ile ilgili”, “okul ile ilgili”, “psikolojik danışman ile ilgili” ve ayrıca cinsel istismar “süreç ile ilgili” kategorilerde güçlükler yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Hamamcı, Murat ve Çoban’ın (2004) yapmış olduğu araştırmada, psikolojik danışmanların aileler ile ilgili birinci ve en önemli sorunun çocukları hakkında bilgi almak için okula gelmemeleri ve psikolojik danışmanla iletişime geçmemeleri olarak görülmüştür. Ayrıca ailelerin ilgisiz ve rehberlik hizmetleri ile ilgili bilgi ve anlayış noktasında yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada da, aile ile ilgili yaşanan güçlükler bakıldığında; ailenin işbirliği yapmaması ve okula gelmeyi reddetmesi, özellikle duygusal istismarda aileye yapılan iyileştirici içerikteki müdahale çalışmalarının sonucunda ailede değişimin olmaması ile sonuçlanması ifade edilmiştir. İstismarcı aile ve çocuk tarafından tanınan, yakın bir kişiye (Akdoğan, 2005); aile tarafından olayın inkâr edilmesi ve direnç gösterilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Hamamcı, Murat ve Çoban'ın (2004) araştırmasında, okul müdürleri, aile ve öğretmenlerin PDR servisi ile ilgili işbirliğine yönelik tutumlarının olumlu olmadığı, bu noktada gerekli çabanın olmaması, müdahale ve yönlendirme ile ilgili noktalarda sıkıntıların olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada, ortaya çıkan araştırma sonuçlarına göre okul müdürünün, öğretmenlerin ve ailelerin rehberlik hizmetleri ile ilgili bilgi ve anlayış yetersizliği belirlenmiştir. Akpınar ve Bengisoy'un (2017) çalışmasında ise okul müdürlerinin, aile ve öğretmenlerin rehberlik hizmetlerinin etkin yürütülmesinde en önemli paydaşlar olması nedeniyle okul müdürlerinin gereken çabayı göstermekte eksiklikleri olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada da alanyazın ile paralel olarak okul psikolojik danışmanları, istismara müdahale aşamasında okul ile ilgili yaşadıkları güçlüklerde; okul idaresinin destek ve işbirliği içinde olmadığını, öğretmenlerin olumsuz tutumlar içerisinde bulunduğunu ifade etmiştir. Okul idaresinin okul psikolojik danışmanları ile işbirliği içerisinde olmasının rehberlik çalışmalarının etkili şekilde yürütülmesi, öğretim sürecinin etkililiği ve öğrencilerin gelişimine de olumlu yönde katkısının olacağı bilinmektedir (Camadan ve Sezgin, 2012).

Psikolojik danışmanların şüpheli çocuk istismarı vakalarını bildirirken ve bildirdikten sonrasındaki deneyimlerinin incelendiği bir çalışmada okul psikolojik danışmanları, şüpheli çocuk istismarlarını bildirirken genellikle müdürler, müdür yardımcıları ve öğretmenler tarafından desteklendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların 807'si (% 95,3) bildirdikten sonra iş arkadaşları tarafından asla karşı karşıya kalmadıklarını veya nadiren karşı karşıya kaldıklarını bildirmiştir (Sikes, Remley & Hays, 2010). Oysa bu çalışmada katılımcılar en çok idarecilerin ve öğretmenlerin kendilerine destek olmadıklarını belirtmişlerdir. Ve hatta istismarcı okuldan bir öğretmen olduğunda diğer öğretmenlerin “neden bildirdin, bildirmene gerek var mıydı, iki tane çocuğuna tek maaşla bakıyordu, şimdi ne yapacak” şeklinde tepkiler alan katılımcılar da olmuştur. Bu farklılığa çocuk istismarı hakkında bilgi eksikliğinin, kişilerin kendi yasal sorumluluklarının da farkında olmayışlarının ve ilgisizliklerinin sebep olduğu söylenebilir. Bu tutarsızlık ve nedenleri hakkında daha fazla araştırılma yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Duygusal istismar ile ilgili izleme-değerlendirme çalışmalarının yapılamamasında ailelerin duygusal istismarı kabul etmemeleri, konuyla ilgili görüşmek için okula gelmemeleri etkili olmuş olabilir. Çocuk hakkında karar vermede güçlük de istismar vakalarında en çok karşılaşılan etik ikilemler arasında yer almaktadır. Fiziksel ve cinsel istismarlara müdahale de; psikolojik danışmanın güvenliğinin sağlanamaması,

bildirim yükümlüğünün psikolojik danışmana kalması ve çocuk şubenin gereken gizliliği sağlayamaması ifade edilmiştir. Fayeze ve diğerlerinin (2014) araştırmasında, öğretmen adaylarının istismar durumlarını tespit etme ve bildirme konusundaki sorumluluğun okul yönetimine ya da psikolojik danışmana ait olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da okul idaresinin ve öğretmenlerinin bildirim yükümlülüğü sadece psikolojik danışmana aitmiş gibi bir tutum içerisinde olmalarına ilişkin ortaya çıkan bulguların alan yazın ile tutarlılık gösterdiği görülmektedir.

Cinsel istismara müdahalede karşılaşılan bir diğer güçlük ise emniyet/çocuk şubenin olumsuz tutumları ve çocuk şubenin olumsuz ortamıdır. Hâlbuki polis karakollarında polislerin cinsel istismara uğramış çocuklara onları suçlayıcı sorular sormasının oldukça yanlış ve tehlikeli olduğu, tüm polislerin çocuk istismarına karşı yapıcı ve uygun tutumlar içerisinde olması gerektiği vurgulanmaktadır (Akdoğan, 2005).

Çocuk polisinin temel öznesinin çocuk olması nedeniyle örgüt içerisinde çalışacak olan çocuk polisinin çocuklarla iletişimde ve mesleki yetkinliklerinde temel bazı eğitimler almış olması alan yazında vurgulanmaktadır. Polisin doğru ve etkili iletişim becerilerine sahip olması, sorunlara müdahalede etkinliği ve verimliliği arttıracaktır. Cinsel istismar mağduru çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterek görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması halinde, çocuğun uğradığı travma şiddetlenmektedir. (Akdoğan, 2005; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013; Karataş, Aslan ve Kılıç, 2019).

5.5. İstismar Vakalarında İşbirliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Katılımcılar duygusal istismar vakalarında sonuç alınamayacağını düşünerek çocuk şubeye başvurmadıkları, fiziksel istismarda ise onların ifadesi ile “uç vakalar” için başvuruların olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsel istismar vakalarında ise katılımcıların tümü çocuk şube ile iş birliği yaptığını ifade etmiştir. Ülkemizdeki mevcut yasalar göz önünde bulundurulduğunda, çocuk istismarına ilişkin yalnızca cinsel istismar bağlamında yasal yaptırımın olduğu görülmektedir (Hafizoğulları & Özen, 2013).

Bunun da okul psikolojik danışmanlarının bu eğilimin de etkili olduğu söylenebilir.

5.6. Karşılaşılan İstismar Vakalarında Zorlanılan Durumlara İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Bir okulda idareye rağmen bazı şeyleri tek başına gerçekleştirmek mümkün değildir. Bu nedenle rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi için okul idaresinin desteği şarttır (Tutkun, 2001). Bu çalışmada da katılımcılar zorlandıkları durumlar ile ilgili olarak okul idaresinin destek olmaması, istismar bildirimini engellemeye çalışması, duygusal istismar vakalarının önemsenmesi gibi noktalara değinmişlerdir. Okul idaresinin desteği olmadan rehberlik hizmetlerinin işleyişinde, özellikle istismar vakaları söz konusu olduğunda, ciddi aksamaların yaşandığı söylenebilir.

Bulgularda süreç ile ilgili zorlanılan durumlar dikkat çekmekte olup, katılımcılar en çok bu noktada görüş belirtmişlerdir. Özellikle çocuk şubenin süreçteki uygulamaları noktasında sıkıntı yaşandığı belirlenmiştir. Karataş, Aslan ve Kılıç'ın (2019) çalışmasında, çocuk şubenin yakın dönemde kurulmuş olması, yasal düzenlemelerin tamamlanamamış veya eksik olması, çocuklar ile çalışılacak polislerin formasyonlarının eksikliği gibi nedenlerden ötürü, çocuk şube müdürlüklerinin hizmetlerinin istenilen düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Çocuk şube müdürlüklerinin özellikle koruyucu önleyici çalışmalar bağlamında, diğer ilgili kurumlarla yakın işbirliği ve eşgüdüm içinde çalışması var olan eksikliklerin giderilmesine önemli katkılar sunabileceği getirilen öneriler arasındadır.

Ülkemizde kanun uyarınca, suç mağduru olan 18 yaşından küçük kişiler hakkındaki tüm adli ve idari işlemler Çocuk Şube Müdürlüklerince yürütülmektedir. Fakat bu araştırmada da ortaya çıktığı gibi çocuğun kolluk kuvvetlerinden çocuk polisine intikaline kadar geçen süreçte yaşanan sıkıntılar, çocuk şubelerin sayısı, personeli gibi hususlardaki eksiklikler önemini korumaktadır (ASBP,2013).

Avustralya'da eğitim politikaları içinde çocuk istismarı ile ilgili olarak açık ve kesin kurallar yer almaktadır. Öğrenci Koruma Politikası, öğretmenleri bilinen veya şüphelenilen tüm çocuk istismarı vakalarının çocuk koruma yetkililerine bildirilmesi için okul yönetimlerine bildirmesi konusunda yönlendirir. Ayrıca bu zorunluluk yasal dokümanlarla ve eğitim materyalleri ile öğretmenlere aktarılmış, sorumluluklarının bilincinde olmaları hedeflenmiştir (Walsh ve ark, 2005). Günümüzde başta Avustralya, Amerika, Kanada ve İngiltere olmak üzere pek çok ülkede istismarın bildirilmesine

ilişkin yasal zorunlulukların haricinde açık olarak belirtilmiş okul personeline yönelik politikalar da bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de eğitim politikaları içerisinde çocuğun korunması esasına ilişkin maddeler yer alıp, tespit edildiğinde başvurulacak kurum ve kuruluşlar mevcut olsa da, çocuk istismarını bildirim süreci ve bununla ilgili birimlerin oluşturulmasına ilişkin etkin ve açık bir uygulama mevcut değildir. Milli Eğitim yönetmelikleri içerisinde standart olarak hazırlanmış bir bildirim süreci ve işleyiş şeması bulunmamaktadır (Kürklü, 2011). Bu nedenle okul psikolojik danışmanlarının da belirttiği gibi süreç içerisinde uygulama karmaşaları mevcuttur.

Bildirim yapan kişinin mahkemeye tanık olarak çağırılması neticesinde kişinin istismarcı ve ailesi ile karşı karşıya gelmesi, gizlilik boyutunun sağlanamaması, kişinin kimliğinin afişe olması bir başka boyuttur. Bununla birlikte psikolojik danışmanın olayla ilgili tuttuğu tutanakları bildirim sürecinde çocuk şubeye ve mahkemeye sunması söz konusu iken, ilgili tutanakların istismarcı ve ailesinin eline geçmesi ile tutanakların içeriği hakkında bilgi sahibi olan şüphelilerin psikolojik danışmanı tehdit etmesi katılımcıların belirttiği başka bir husustur. Bu durumların psikolojik danışmanın çatışma yaşamasına, dolayısıyla kendisinden beklenen görevleri yerine getirmekte zorlanmasına neden olduğu düşünülmektedir. Süreçte her ne kadar uygulama karmaşaları olsa da cinsel istismar vakalarında mevcut olan müdahale hızının fiziksel ve duygusal istismar vakalarında gerçekleşmemesi ve hatta herhangi bir yaptırımında olmaması ne yazık ki bilinen bir gerçektir.

5.7. İstismar Vakaları ile Çalışmada Yeterlilik Alguları ve Yeterliliği Artırma Konusunda Önerilere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Katılımcıların 7’si istismar vakaları ile çalışmada kendisini yeterli bulurken, 4’ü yetersiz, 5’i ise geliştirilebilir bulmuş, biri kararsız olduğunu ifade etmiştir. Yeterliliklerini artırma noktasında ise katılımcıların yoğun bir şekilde eğitim konusunu gündeme getirdikleri görülmüştür. Mağdur ile çalışmada yeterliliklerini arttırmak için danışmanlık becerileri, travma ile baş etme becerileri, psikodrama, EMDR, hipnoz gibi özel eğitimlerin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Bu bulgular literatürde eğitimin önemine vurgu yapan değişik yazarların saptama ve görüşleriyle uyumlu görünmektedir. Örneğin, Cole (1995), okul psikolojik danışmanlarının istismara uğramış çocuklarla çalışırken onlara yardımcı olabilecekleri yollar olarak, etkili dinleme, ailelerin ve öğrencilerin davranış kalıplarını gözlemleme, yayınlar yoluyla

bilgi edinme, konuyla ilgili atölye çalışmalarına, konferanslara ve sunumlara katılmanın etkili olabileceğini belirtmiştir (akt: Sikes, 2007).

Ayrıca okul psikolojik danışmanlarının yeterliliklerini arttırmaya yönelik hizmet içi eğitimler planlanıp, daha deneyimli okul psikolojik danışmanlarından süpervizyon almalarının önemi vurgulanmakta (Asarlı, 2012).

Okul psikolojik danışmanlarının yeterlik düzeylerini arttırmak amacıyla çeşitli mesleki eğitim (hizmet içi eğitim, seminer, atölye çalışmaları vs) uygulamalarında süpervizyon desteğinin sağlanması önerilmektedir (Yüksel, 2017).

Katılımcılar yeterliliklerini arttırmaya yönelik olarak mesleki konsültasyonu da ele almışlardır. Bu konuda deneyimi daha fazla olan ve ya uzmanlaşmaya yönelik eğitim almış olan meslektaşlarla yapılan işbirliğinin yeterliliği arttırmaya yardımcı olacağını ifade etmişlerdir. Bu bulguya paralel olarak, Bryant (2009), okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarını bildirme ile ilgili bilgi ve becerilerini arttırmak için geçmiş mesleki deneyimlere ve meslektaşlarla işbirliğine büyük ölçüde güvendiklerini belirtmiştir(akt: Ricks, Tuttle, Land & Chibbarro, 2019) Remley ve Fry (1993) ise çocuk istismarı bildiriminde mesleki ikilem yaşayıp, kararsızlığa düşen psikolojik danışmanların meslektaşlarına danışabileceğini belirtmişlerdir (akt: Sikes, 2007).

5.8. Çocuk İstismarı ile İlgili Mevcut Yasaların Yeterliliği ve Yapılacak Yeni Yasal Düzenlemelere İlişkin Önerilere Yönelik Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Türkiye’de de bir an önce sağlıklı bir toplumsal huzur ortamının oluşmasına engel olan ‘*Sanık Merkezli*’ adalet sisteminden ‘*Mağdur Merkezli*’ adalet sistemine geçilerek önemli adımlar atılması ve bu alanda yapılacak girişimlere temel olmak üzere yeni hukuki düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Ayrıca suç mağdurları ile muhatap olan ceza adalet sistemine dâhil tüm kurumlardaki personelin eğitilmesi çalışmalarına bir an önce başlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Erzurumluoğlu, 2013, s. 18). Bu araştırmada da katılımcıların büyük çoğunluğu çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaları yeterli bulmayarak, yeni yasal düzenlemelere ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

İstismarı bildirenin gizliliği sağlanmadıkça psikolojik danışmanın güvenliliğini sağlamak ne yazık ki mümkün olmamaktadır. Ve yine benzer şekilde mahkeme esnasında psikolojik danışmanın olayı açığa çıkaran kişi olarak ifade için orada bulunması, istismarcı ve ailesi yüz yüze gelmesi anlamına gelmektedir. Bu sebeple bildirenin kimliğinin gizlilik esasına dayalı olarak açığa çıkartılmaması ve ifade için

mahkeme zamanından daha farklı bir zaman diliminde bu görevi yerine getirmesinin sağlanmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anayasanın 20. Maddesinde özel hayatın gizliliği ve korunması temel bir hak ve özgürlük olarak düzenlenmiştir. Ayrıca AB uyum sürecinde yapılan kanun değişiklikleri kapsamında temel ceza kanunları yenilenmiş ve 5237 sayılı yeni TCK ile 5271 sayılı yeni CMK'da özel hayat ve bu hayatın gizliliği konusunda önemli ve yeni hükümler getirilmiştir. Ancak zaman zaman bazı karar duruşmalarının aleni yapılması çocuğun ve ailenin medyada afişe olmasına neden olurken (ASPB,2013); bildirim yapan kişinin de kimliğinin açığa çıkmasına sebep olarak güvenliğini tehdit etmektedir. Bu durum bu araştırmadaki katılımcıların da dile getirdiği ve sıkıntı yaşadığı bir olgudur.

Okul psikolojik danışmanları ayrıca çocuk istismarı konusunda topluma eğitim verilmesinin zorunluluğu, yasaların ve psikolojik danışmanı koruyucu tedbir olarak yapılan zorunlu görevlendirmelerin uygulama hızının artırılması, medyanın kontrolünün daha sistemli olması önerilerini sunmuşlardır. Psikolojik danışmanların bu önerilerine paralel bazı öneriler ve bunlara ilişkin uygulamalar ASPB tarafından da üzerinde durulan konulardır. Başta televizyon olmak üzere, radyo, yazılı basın, bilgisayar, internet, oyun konsolları ve cep telefonlarının çocuklar tarafından sıklıkla kullanılmasının ihtiva ettiği olumsuz ve zararlı içeriklere tedbir alınması gerekmektedir. Bununla birlikte çocuklara yönelik hizmet veren ilgili tüm kurumlar tarafından koruyucu-önleyici nitelikte çeşitli eğitim programları ve faaliyetler uygulanmaktadır. Bu tür ülke ölçekli eğitim programlarının ve bilinçlendirici faaliyetlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir (ASPB,2013).

Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun faydasını ön planda tutan bir yaklaşım ile hazırlanmıştır. Kanun'un temel amacı çocuğun en kısa sürede toplumsal hayata adapte olmasının sağlanmasıdır. Bu amaçla Kanunda, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik “danışmanlık”, “eğitim”, “bakım”, “sağlık” ve “barınma” olmak üzere koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiştir (ASPB, 2013). Bu araştırma kapsamında da katılımcılar kanunda yer alan bu beş koruyucu ve destekleyici tedbire “sosyal tedbir” kavramının da eklenmesini ve çocuğun sosyal uyumunu güçlendirmek adına yetenek ve ilgileri dahilinde farklı programlara dahil edilmesini önermişlerdir.

Başka bir öneri ise; istismar vakalarında çocuğun yaşına değil de gelişim durumuna bakılmasının daha doğru sonuçlar vereceği yönündedir.

İstismar mağduru çocukların fizyolojik ve psikolojik durumlarının tespitine

yönelik çeşitli işlemler ise Adli Tıp Kurumlarınca yapılmaktadır. Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'ndan alınan bilgiler doğrultusunda, mağdur çocukların adli tıp kurumları tarafından muayenesi ve ilgili mütalaa düzenleme süresi ortalama 5-6 aydır. Bu kurumlardaki işlemlerin uzun sürmesi ve çoğunlukla çocuğa özgü bir bakış açısının olmaması çocukların süreçteki mağduriyetlerini artırmaktadır (ASBP, 2013).

En çok belirtilen önerilerden birisi ise istismara yönelik caydırıcı cezaların artmasıdır. ASBP'nin (2013) raporunda belirtildiği üzere; uluslararası standartlar göz önüne alındığında çocuklara yönelik cinsel suçlar dâhil, şiddet içeren suçlar, suçun ağırlığı göz önüne alınarak etkin, orantılı ve caydırıcı yaptırım ve tedbirler suretiyle cezalandırılabilmelidir. Enstest Türk Ceza Kanununda ayrı bir suç olarak düzenlenmemiş olup cinsel istismarı düzenleyen maddelere dayanılarak failin cezası verilmektedir. Bu nedenle enstestin mevzuatta ayrı bir şekilde düzenlenmesi, bilhassa çocuğun cinsel istismarı suçunda failin niteliğine göre suçların tarif edilmesine öncelikli ihtiyaç vardır. ASPB'nin üzerinde durduğu bu konu katılımcılar tarafından da dile getirilmiş, ayrıca istismarcının cezasının bitmesi ile takip sürecinin başlatılması ve rehabilitasyon çalışmalarına tabii tutulması da katılımcıların önerileri arasındadır.

İlgili ve paydaş kurumlara ilişkin önerilerde ise sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi, il/ilçe MEM'lerin sürece katkı sunarak destek vermesi, mahkeme süreci ile ilgili okula eş zamanlı bilgi verilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması yer almaktadır.

Aslında bu önerilerin bir kısmına yönelik bazı uygulamalar ülkemizde mevcuttur. Örneğin; istismar mağduru olan ve hakkında bakım tedbiri alınan çocuklara yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri hizmet vermektedir. Ancak bu merkezlerde verilen hizmetin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu merkezlerde, uluslararası standartlarda ve multi-disipliner bir yaklaşım içinde daha etkin bir psiko-sosyal rehabilitasyon programı oluşturulmalıdır (ASPB, 2013). Ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı istismara uğramış çocukların takibini yapmalıdır (Koçtürk ve Bilginer, 2018).

Kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasına yönelik öneriye ilişkin; ASPB (2013) raporunda; kurumlar arası koordinasyonun sağlanabilmesi için Kanun uyarınca il/ilçe koordinasyonları oluşturulduğu belirtilmiştir. Ancak il/ilçe koordinasyonlarının, uygun bir alt yapının olmaması, hizmeti koordineli olarak yürüten sektörler arası bir birimin bulunmaması, kurumlar arası bilgilerin takip edilmesini sağlayan bir veri

sisteminin olmaması gibi nedenlerle etkili bir şekilde çalışmadığı ifade edilmiştir.

5.9. Çocuk İstismarını Önlemeye Yönelik Önerilere İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Katılımcılar çocuk istismarını önlemeye yönelik önerilerini psikolojik danışmanlara öneriler, öğretmenlere öneriler ve okul idaresine öneriler olmak üzere üç başlıkta sunmuşlardır. Psikolojik danışmana öneriler olarak yeterliliği artırma noktasında da belirtilen mesleki konsültasyon desteği ve ilgili eğitimlerin alınması burada da yer almıştır. Ayrıca istismar vakalarını bildirirken psikolojik danışmanın tek başına bildirim yapmasındansa okul krize müdahale ekibi ile işbirliği içerisinde çalışarak ilerlemesinin psikolojik danışmanı da koruyacağını belirtmişlerdir. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanlarının, Nisan 2019 itibarıyla yürürlüğe giren Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi⁷ kapsamında güncellenen hizmet içeriği ve ekip ile hareket etmelerinin psikolojik danışman açısından da daha güvenilir olacağı söylenebilir. İstismar vakalarında RAM ile işbirliği yaparken, RAM çalışanlarından vakalarla ilgili doyurucu yanıtların alınamadığı; bu nedenle de RAM’da görev yapan psikolojik danışmanların uzmanlığı olan kişilerden oluşup, bu uzmanlık alanlarıyla ilgili olarak da Psikolojik Danışma Bölümünün aktifleştirilerek hizmet sunmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir.

Bir diğer öneri ise en çok belirtilen; öğrenci, öğretmen ve aileye yönelik önleme çalışmalarının artırılması olmuştur. Anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere her kademedeki öğrencilerin gelişim düzeyine göre yapılan önleme çalışmalarının artırılması çocuk istismarını önlemede oldukça önem arz etmektedir.

UNICEF’in yaptığı araştırmada da çocuk katılımcılar istismarı önleme ile ilgili, okullarda psikolojik danışman olmasını, aileler ve çocuklar için bilgilendirmelerin yapılmasını, yetişkinlerin psikolojik destek almasını, istismar edenlerin cezalandırılmasını önermektedirler (UNICEF,2010).

Türkiye’de çocuk istismarı oldukça yaygın olup; bu konuda Bilir ve arkadaşlarının (1986) yaptıkları çalışmada okul öncesi dönem çocuklarında istismarın daha yüksek oranda olduğu ve kızların %34,6, erkeklerin ise %32,5 oranında istismara uğradıkları saptanmıştır (akt: Dereobalı, Karadağ ve Sönmez, 2013). Çocukları okul öncesi veya ilkokulda bulunan ebeveynleri çocuk istismarı konusunda bilgilendirmek ve

⁷https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/11165830_psikososyal_koruma_Ynleme_krize_mYdahale_hizmetleri_yYnergesi.pdf (erişim tarihi: 21.07.2019)

bu konudaki hassasiyetlerini arttırmak, çocukları korumak açısından büyük öneme sahiptir. Sanberk ve diğerlerinin (2017) okul öncesi dönemde çocukları olan annelerle yaptıkları araştırmada, annelere kısa süreli istismarı önleme eğitimi verilmiş ve eğitim sonrası anneler cinsel istismarı önleme eğitimlerinin okul öncesi kurumlarda yaygınlaştırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sebeple okul öncesi ve ilkokulda PDR servislerinin varlığı; bu eğitimlerin gerçekleşmesi, istismarın önlenmesi ve erken müdahale kapsamında çalışmaların yapılması adına çok büyük önem taşımaktadır. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10.07.2019 tarihinde Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği⁸'nden "Psikolojik Danışma" ve "Psikolojik Danışman" ifadelerini çıkarmış olması istismarı önleme çalışmalarının kimler tarafından yapılacağı konusunda soru işaretleri oluşturmaktadır. Bu durum okul öncesi ve ilkokulda görev yapan ve istismar, bağımlılık, akran zorbalığı gibi hassas konularla mücadelede önemli rol oynayan psikolojik danışmanların etkinliğini azaltarak pasifize olmalarına neden olabilir.

Katılımcıların çocuk istismarını önlemek için öğretmen ve idarecilere yönelik önerilerinde ise, öğretmenlerin rehberlik saatlerini aktif kullanmaları ve sosyal medya kullanımında dikkatli olarak öğretmen-öğrenci ilişkisine zarar verecek durumlardan kaçınmaları, idarecilerin ise krize müdahale ekiplerini okullarında aktif hale getirmeleri yer almıştır. En çok ifade edilen öneriler ise öğretmen ve idarecilerin bildirim sürecinde psikolojik danışmana destek olarak, bildirim süreci ve çocuk istismarı ile ilgili kanunlar hakkında bilgi edinmeleri olmuştur. Türk Ceza Kanunu Madde 279'da⁹; "Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" ifadesi yer almaktadır.

Öğretmenlerin de diğer kamu görevlileri gibi çocuk istismarı konusunda yasal sorumlulukları ve bildirim zorunlulukları bulunmaktadır. Öğretmenler, gözlemleri ile istismar açısından risk altında olan ve istismara uğrayan çocukları tespit etme ve ilgili mercilere bildirmede, haliyle erken tanı koymaya yardımcı olmada işbirlikçi, aktif ve destekleyici katılımı etkin bir rol oynayabilirler. Çocuktaki davranışsal değişimleri gözlemleme, çocuk istismarını ve risk potansiyelini tanıma, önleme ve bildirme konularında kilit konumunda olabilirler (Dilsiz ve Mağden, 2015).

⁸ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190710-6.htm> (erişim tarihi: 21.07.2019)

⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (erişim tarihi: 21.07.2019)

Bu nedenle öğretmenler, çocuk istismarı konusunda gerek mezuniyet öncesi gerek hizmet içi eğitimlerde bilgilendirilmeli, istismara uğramış çocukları fark etme konusunda beceri kazandırılmalıdır (Gökler, 2006).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu çalışmada okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimleri nitel araştırma yöntemlerinden görüşme ile incelenmiştir. Yapılan analizler doğrultusunda, elde edilen bulgular özetlenerek bir bütün halinde sunulmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların çocuk istismarı algıları, istismarın türü ve istismarın özelliği olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır. Buna göre katılımcılar istismarı duygusal, fiziksel ve cinsel olarak ayırırken, istismarın özelliği boyutunda da sonucunun kişiye özellikle gelişimi olumsuz etkileme ve olumsuz duygular yaşamasına neden olma açısından zarar verici içerikte olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcılara göre duygusal istismar kapsamına giren davranışlar aşağılama; duygusal tepki vermeyi reddetme; korkutma, yıldırma, tehdit etme; yetişkin rolü verme, çıkarları için kullanma ve yalnız bırakma olmak üzere beş kategoride ele alınmıştır. En sık ifade edilen davranışlar ise; sevgi/ilgi göstermeme, hakaret ve aşağılama olmuştur.

Bulgulara göre, katılımcılar fiziksel istismar kapsamına giren davranışları fiziksel şiddet, dayak, aç bırakma, evde veya işte çalıştırma ve odaya kilitleme olarak ifade ederken, cinsel istismar kapsamına giren davranışları dokunmanın olduğu ve dokunmanın olmadığı cinsel davranışlar olmak üzere ikiye ayırdıkları gözlemlenmiştir. Dokunmanın olduğu davranışlar kapsamında; cinsel dokunma, tecavüz, cinsel birliktelik yer alırken; dokunmanın olmadığı davranışlar kapsamında ise pornografik görüntü/film izletme, teşhircilik, cinsel söz ve söylemler, bakış, röntgencilik ve ifşa ile tehdit yer almıştır.

Katılımcıların en çok karşılaştıkları istismar türüne yanıtları sonucunda duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismar şeklinde bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda, katılımcıların okul PDR servislerinde istismarı önleme kapsamında öğrenciye, öğretmene, aileye yönelik çalışmalar ile birlikte yayın ve işbirliği çalışmalarını da gerçekleştirdikleri görülmüştür. Önleme kapsamında en sık çalışılan grup öğrenciler olurken, öğrenciler ile de en sık yapılan çalışmaların grup çalışmaları olduğu belirlenmiştir.

İstismarı tespit kapsamında yapılan çalışmalar incelendiğinde; her bir istismar

türü için yapılan bireysel görüşmeler, öğretmen ve arkadaş yönlendirmeleri ve gözlem, anket, yaşam penceresi, otobiyografi gibi bireyi tanıma tekniklerinin istismar vakalarını tespit edip, ortaya çıkarmada yardımcı olduğu görülmüştür.

Ortaya çıkan istismar vakalarına müdahale aşamasında ise bireysel çalışmalar, işbirlikleri ve iyileştirme çalışmalarının uygulandığı belirlenmiştir. Bireysel çalışmalarda olayın içeriğine ve istismar türüne göre aile, öğrenci ve öğretmen ile görüşmeler yapılmakta iken, işbirliği noktasında müdahaleye yardımcı olacak, süreci kolaylaştıracak kişi ve kurumlarla ortak çalışmaların planlandığı belirtilmiştir. İyileştirme çalışmaları kapsamında ise öğrencinin, ailenin izleme-takip çalışmalarının yapılması, ev ziyaretlerinin planlanması, öğrencinin sosyal destek ağını genişletmek için ilgi ve yeteneklerine göre sosyal faaliyetlere yönlendirilmesi ve özellikle cinsel istismar vakalarından sonra krize müdahale kapsamında sınıf rehberlik etkinliklerinin düzenlenmesi ifade edilmiştir.

İstismar vakaları ile çalışmak okul psikolojik danışmanları için pek çok açıdan zorluk taşımakta olup, bu çalışmada en çok zorlanılan kısımlardan olan müdahale aşamasındaki güçlükler incelenmiştir.

Bu güçlükler duygusal istismar için aile, okul ve psikolojik danışman ile ilgili olarak üç kategoride ele alınmıştır. En çok aile ile ilgili güçlüklerin yaşandığı belirlenmiştir. Ailenin duygusal istismarı normal görerek inkâr ve direnç göstermesi söz konusu olup, ailenin olayla ilgili olarak psikolojik danışmana tehdit ve baskıları dile getirilmiştir.

Fiziksel istismar için de sonuçlar aile, okul ve psikolojik danışman ile ilgili olmak üzere üç kategoride ele alınmıştır. Ve yine en çok ifade edilen güçlüklerin aile ile ilgili olması dikkat çekmektedir. Okul ile ilgili yaşanan güçlüklerde okul idaresinin destek olmaması, öğretmenin direnci ve öğretmenin öğrenci takibinde eksikliği belirlenmiştir. Psikolojik danışman ile ilgili olarak ise güvenliliğin ve gizliliğin sağlanamaması gündeme gelmiştir.

Müdahale aşamalarında en çok güçlüğün cinsel istismar vakalarında yaşandığı belirlenmiştir. Bu güçlükler aile, okul/MEM, psikolojik danışman ve süreç ile ilgilidir. Aile ile ilgili güçlükler; tehdit, suçlama, baskının olması, inkâr edilmesi, olayı kapatma çabaları, çocuğun ifade değiştirmesi ya da bildirim istememesi gibi başlıklarda ele alınırken, okul/MEM ile ilgili güçlüklerde psikolojik danışmana destek olmama ve olumsuz tutumlar içerisinde bulunma başlıklarında değerlendirilmiştir. İstismarın öğrenildiği anda bildirim yükümlülüğünün sadece psikolojik danışmana aitmiş gibi

görülmesi ve süreç esnasında psikolojik danışmanın güvenliğinin sağlanamamasının psikolojik danışmanları oldukça zor bir sürece soktuğu tespit edilmiştir. Ayrıca süreç ile ilgili olarak emniyet ve çocuk şube ile yaşanan problemler, süreçteki uygulama karmaşaları, bildirim yapanın gizliliğinin sağlanmaması en sık belirtilen güçlükler arasında yer almıştır.

Katılımcıların istismar vakalarında işbirliği yaptıkları kurum ve kuruluşlar incelendiğinde geniş bir yelpazenin varlığından söz edilebilir. Duygusal istismar söz konusu olduğunda yapılan bildirim neticesinde herhangi bir yaptırımın olmayacağı, buna karşılık şartların iyileştirilmesi yönünde işbirliği kurulduğu belirlenmiştir. Fiziksel istismar vakalarında istismarın katılımcıların tabiriyle “uç boyutlarda” olması söz konusu ise bildirimlerin yaptırım boyutuna ulaştığı tespit edilmiştir. Yine durumu iyileştirme ve aile eğitimlerini verme noktasında işbirliği çalışmaları yapılmaktadır. Cinsel istismar söz konusu olduğunda ise bildirimin çocuk şubeye yapıldığı ve adli sürecin başlatıldığı, bununla birlikte müdahale sürecine destek olabilecek sosyal hizmetler, RAM gibi kurum ve kuruluşlarla da işbirliği yapıldığı görülmüştür.

Okul psikolojik danışmanları istismar vakalarında en çok zorlandıkları durumları süreç, psikolojik danışman, öğrenci-aile ve okul ile ilgili boyutlarda ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularında en çok zorlanılan durumların süreç ile ilgili olduğu görülmüştür. Güvenlik/gizliliğin sağlanamaması, süreçteki uygulama karmaşaları, bildirim yapanın istismarcı ve ailesi ile yüz yüze gelmesi, tutulan tutanakların karşı tarafın eline geçmesi, fiziksel ve duygusal istismar vakalarına müdahalenin cinsel istismara nazaran daha geç olması bu kapsamda yaşanan zor durumlardır.

İstismara uğrayan çocuk ve ailesi ile çalışma noktasında okul psikolojik danışmanlarının yeterlilik algıları da incelenmiştir. Katılımcıların 7’si kendisini bu konuda yeterli bulurken, 4’ü yetersiz, 5’i geliştirilebilir bulmuştur. Katılımcıların biri ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Yeterlilikleri arttırmaya yönelik olarak psikolojik danışmanların kendilerini güncel tutarak, eğitimler almaları gerektiği ön plana çıkmıştır. Eğitimlerin içeriğinde ise; danışmanlık becerileri, travma ile baş etme becerileri, psikodrama, EMDR, hipnoz, vaka analiz çalışmaları gibi uygulama becerilerini arttırmaya yönelik eğitim önerileri gelmiştir. Ayrıca vakalarda yaşanan etik ikilemler ve süreç konusunda bilgi alma ile ilgili mesleki konsültasyonun da son derece önemli olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaların yeterliliği noktasında katılımcıların görüşleri sorulmuş ve katılımcıların büyük bir çoğunluğu (14) mevcut

yasaları yetersiz bulurken, 3 katılımcı yeterli olduğunu ifade etmiştir. Yapılacak yeni yasal düzenlemeler ile ilgili olarak; okul psikolojik danışmanın güvenliği ve bildirim yapanın gizliliği, çocuk istismarı ile ilgili toplumsal eğitimlerin yaygınlaştırılıp zorunlu hale getirilmesi, yasaların uygulanması ile birlikte can güvenliği tehlikede olan psikolojik danışmanların zorunlu görevlendirmelerinin uygulama hızlarının artırılması, medyanın kontrolü, uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirlere ek olarak sosyal tedbir kavramının getirilmesi, istismar vakalarında çocuğun yaşına değil gelişim durumuna bakılması gerektiği önerileri getirilmiştir. Ayrıca caydırıcı cezaların artırılarak, istismarcının cezası bittikten sonra takibinin ve rehabilitasyonunun sağlanması, bu süreçte ortak olan tüm kurumlar arasında koordinasyonun sağlanıp, kurumlarda iyileştirme çalışmalarının yapılması diğer öneriler arasındadır.

Çocuk istismarının önlenmesi noktasında katılımcılar, psikolojik danışmanların önleme çalışmalarına ağırlık vermelerini, önleme çalışmalarını öğrenci-öğretmen-aile olmak üzere yaygınlaştırmalarını, ihtiyacı olduğu noktada mesleki konsültasyona başvurmalarını, okulda krize müdahale ekipleri ile işbirliği içerisinde olmalarını önermişlerdir. Ayrıca RAM’da uzmanlaşan alan çalışanlarının görev yapmasının ve psikolojik danışma bölümlerinin daha aktif hale getirilmesinin faydalı olacağı görüşü hakimdir.

Öğretmen ve idarecilere öneriler olarak ise süreç ve kanunlar hakkında bilgilenmeleri, kendi yasal zorunluluklarının farkında olmaları ve istismar vakalarını tespit, önleme ve müdahale aşamalarında okul psikolojik danışmanlarına destek olmaları en çok belirtilen öneriler arasında yer almıştır.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Okul psikolojik danışmanları tarafından gerçekleştirilen istismarı önleme çalışmalarının, okulda görev yapan her personele, her öğrenciye ve her aileye ulaşması sağlanmalıdır. Bunun için sınıf rehberliği, grup rehberliği, seminer, konferans vb. etkinliklerden yararlanılabilir.
2. Okul psikolojik danışmanlarının lisans eğitimlerinde “çocuk istismarı”nı başlı başına bir ders olarak almaları, alanda çalışmaya başladıklarında bu konuda daha düzenli, sistemli ve doğru bilgilerle süreçte hakim olmalarına yardımcı olabilir.

3. Üniversitelerin öğretmen yetiştiren lisans programlarına çocuk istismarı ile ilgili dersler zorunlu olarak konulmalıdır.
4. Göreve yeni başlayan öğretmenlere çocuk istismarı ve yasal zorunluluklar ile ilgili hizmet içi eğitimlerin verilmesi zorunlu kılınmalıdır.
5. Okul idarecilerinin konuyla ilgili yasal zorunlulukları ve idarecilik vasfı ile süreci nasıl yöneteceklerine dair hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi süreç içindeki karmaşaların giderilmesine yardımcı olabilir.
6. Çocuk istismarı ile ilgili süreçte paydaş tüm kurum ve kuruluşların koordinasyonun sağlanması, sürecin daha sağlıklı ve sistematik ilerlemesine yardımcı olarak, istismar mağduru çocuğun süreci en az hasarla atlmasına yardımcı olabilir.
7. Paydaş tüm kurum-kuruluşların katılımıyla yapılacak AR-GE çalışmaları ile topluma hizmet kapsamında çocuk istismarını önlemek için eğitim programları geliştirilmeli, afiş, broşür, kitapçıklar bastırılarak dağıtılmalıdır.
8. Medyanın, özellikle sosyal medyanın, gücünden faydalanarak yapılan AR-GE çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
9. Küçük yaştaki, özellikle okul öncesi ve ilkokul çağındaki, çocukların daha fazla risk altında olmaları nedeniyle bu kademedeki PDR faaliyetlerine Milli Eğitim Bakanlığı'nın daha fazla hassasiyet göstermesinin, bu kademelerde ki "Psikolojik Danışma Hizmeti"ni kaldıran yeni yönetmelik ile ilgili bir an önce bu yanıltan dönülmesinin ülkemiz çocuklarının güvenliği adına daha doğru bir karar olacağı söylenebilir.
10. Milli Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle bütün okullar çalışanları için açık, ulaşılabilir ve uygulanabilir yazılı çocuk istismarını bildirim politikasına sahip olmalıdır.
11. İstismar mağduru çocukların tanı, tedavi, izlem, bildirim ve tüm adli işlemler sürecinde ikincil örselenmesini en az düzeye indirmek amacıyla tüm bildirimlerin sadece "Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)"ne yapılması sağlanmalı, bu amaçla her ilde Çocuk İzlem Merkezlerinin olması sağlanmalıdır.
12. Ülkemizin ihtiyaçlarına dönük özgün bir çocuk hukukunun oluşturulması ve tüm ulusal mevzuatın çocuğun yüksek faydası göz önüne alınarak gözden geçirilmesi gerekmektedir.
13. Türk Ceza Kanunu'nun 103. Maddesi çocukların cinsel istismarını düzenlemektedir. Enstest ise TCK'da ayrı bir suç olarak düzenlenmemiş

olup, cinsel istismarı düzenleyen diğer maddelere dayanılarak faile ceza verilmektedir. Ensestin TCK’da ayrı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

14. Çocuk istismar faillerine yönelik müdahale sistemleri oluşturularak, istismar içerikli suçların caydırıcılığı artırılmalıdır.
15. Duruşmalarda gizlilik ilkesinin özenle uygulanması sağlanmalı, çocuğun ve ailesinin açığa çıkartılması engellenmeli, ayrıca bildirim yapan kişilerin kimliklerinin gizliliği sağlanarak istismarcı ve aileleri ile karşı karşıya gelmelerinin önüne geçilmeli, güvenlikleri sağlanmalıdır.
16. Bildirim yapan ve güvenliği tehdit altında olan okul psikolojik danışmanlarına yönelik koruma tedbiri uygulanarak gerekli önlemler alınmalıdır.

6.2.2. İleride Yapılacak Olan Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma, okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı ile ilgili deneyimlerini ortaya çıkarmaya yönelik Türkiye’de gerçekleşen ilk çalışmadır. Benzer bir çalışma çocuk istismarı ile ilgili paydaş kurumların (çocuk şube, sosyal hizmet vb) deneyimleri üzerine çalışılarak yenilenebilir ve süreçteki uygulama karmaşıklarına farklı bir boyut kazandırılmasına yardımcı olabilir.
2. Okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarındaki deneyimlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma, yapıldığı şehir ve ulaşılan kişiler açısından sınırlılıklar taşımaktadır. Bu nedenle farklı şehirlerde, daha çok sayıda ve farklı katılımcılar ile araştırma modeli/deseni genelleme yapmaya imkân verecek araştırmaların yapılması daha genellenebilir sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.
3. Bu çalışmada katılımcıların ifadeleri temel alınarak çocuk istismarı “duygusal, fiziksel ve cinsel istismar” olarak ele alınmıştır. “Ekonomik istismar” bu çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Ekonomik istismarı da ele alan araştırmaların yapılması farklı bakış açıları elde edilmesine yardımcı olabilir.

4. İstismarla baş etmeye yönelik müdahale programlarının geliştirildiği, uygulandığı ve etkililiklerinin incelendiği çalışmaların yapılması alan yazına önemli bir katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Adalı, N. (2007). *10-12 yaş grubu çocuk istismarı ebeveyn ve çocuk bilgilendirme çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ahioğlu, N. (2004). Yayınlara ve yargı kararlarına göre Türkiye’de ki çocuk istismarı. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 3 (6), 277-286.
- Akbaş, T., Sanberk İ., (2011). *Çocuklara yönelik cinsel taciz ve koruyucu eğitim*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve Türkiye’de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-15.
- Akgiray, A. (2007). *Çocuk istismarı: 8-10 yaş çocuklarda istismarı önleme yöntemleri*. Yüksek lisans dönem projesi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Mental bozuklukların tanısall ve sayımsal el kitabı*. (Beşinci Baskı). (DSM-V) (Çev. ed.: E Köroğlu). Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2014.
- Asarlı, Z. (2012). *Okullarda çalışan psikolojik danışmanların okul psikolojik danışmanı öz-yeterlilik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aslan, A. M., (201). *Okul psikolojik danışmanlarının ailelerle yürüttükleri konsültasyon çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
- ASPB, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013). *Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2013-2017*(2013). Ankara.
- Ayvaz, M., & Aksoy, M. C. (2004) Çocuk istismarı ve ihmali: Ortopedik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(1), 27-33.
- Baş, T. & Akturan, U. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Başbakkal, Z., & Baysal, L. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali konusuna ilişkin polislerin bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*, 21(2), 65-70.
- Beyazıt, U. (2015). Çocuk İstismarı Konusunda Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.

- Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: Sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-17.
- Demir, H. (2012). *Edirne ili aile sağlığı merkezlerinde görevli hekimlerin çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi, farkındalık ve tutumlarının belirlenmesi*. Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Demircioğlu, H. (2015). Danışmanlık Tedbiri Uygulamaları El Kitabı (pp. 1–172). MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Dereobalı, N., Karadağ, S. Ç., & Sönmez, S. (2013). Okulöncesi eğitim öğretmenlerinin çocuk istismarı ihmali şiddet ve eğitimcilerin rolü konusundaki görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 14(1), 50-66.
- Dilsiz, H., & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 2.
- Dinleyici, M., & Dağlı, F. Ş. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü/emotional abuse, neglect and the role of pediatrician. *Osmangazi Journal Of Medicine*, 38, 1-10.
- Erol, D. (2007). *Okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, çocuklardaki fiziksel istismar belirtilerine ilişkin farkındalıkları* (Eskişehir il örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Erzurumluoğlu, B. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliğinde suç mağdurlarının haklarının korunması: Türkiye ‘sanık merkezli’ adalet sisteminden ‘mağdur merkezli’ adalet sistemine geçiş sürecinin neresinde bulunmaktadır? *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(6), 77–98.
- Fayez, M., Takash, M.H. & Al-Zboon, K.E. (2014). Combating violence against children: Jordanian pre-service early childhood teachers’ perceptions towards child abuse and neglect. *Early Child Development and Care*, 184(9-10), 1485-1498.
- Fırat, S. (2007). *İstismara ve ihmale uğramış çocukların tedavi ve rehabilitasyonu: bir yataklı merkez modeli*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Geçkil, E. (2017) Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6(1), 129-139.
- Gökler, R.(2006). Eğitimde Çocuk İstismarı ve İhmaline Genel Bir Bakış. TSA/Yıl 10,

S:3.

- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., & Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güvenç, M. (2001). *Okullardaki rehberlik faaliyetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan güçlükler*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Hafizoğulları, Z. & Özen, M. (2013). *Türk ceza hukuku özel hükümler: Kişilere karşı suçlar*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Hamamcı, Z., Murat, M. ve Çoban, A. (2004). Gaziantep'teki Okullarda Çalışan Psikolojik Danışmanların Mesleki Sorunlarının İncelenmesi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi: Malatya
- İnsan Hakları Derneği (İHD). (2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme: öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*. Ankara: Berkay Ofset.
- Kara, B., Biçer, Ü., & Gökalp, A. S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-51.
- Karataş, K., Aslan, H. ve Kılıç, A. (2019). Türkiye'de çocuk polisinin yapılanması ve görevleri çerçevesinde sosyal hizmetin yeri ve önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 166-186.
- Kır, E. (2013). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve istismara karşı önleyici eğitim çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 785-800.
- Koçtürk. N. & Bilginer, Ç. (2019) Negative reactions to the sexually abused victims, withdrawing the complaint and outcomes of the litigation: the first data from Turkey, *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 30(1), 152-166.
- Kural, D. (2014). *Çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik dış hekimlerinin farkındalık düzeyleri*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaliye yönelik farkındalık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö., & Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22
- Özcan, C.M. (2010). *İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Özgüven, İ. E. (1998). Bireyi tanıma teknikleri. *Ankara: PDREM Yayınları*.
- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda duygusal istismar*. Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi,

Elazığ.

- Pala, B. (2011). *Geleceğin öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Pelendecioğlu, B., & Bulut, S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi fiziksel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1).
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1: tanımlar*. Seçkin.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2: önleme ve rehabilitasyon*. Seçkin.
- Ricks, L., Tuttle, M., Land, C., & Chibbaro, J. (2019). Trends and influential factors in child abuse reporting: Implications for early career school counselors. *Journal of School Counseling*, 17(16).
- Sahillioğlu, D. (2016). *0-12 yaş çocuklarının istismar ve ihmali önlemeye yönelik anne baba eğitim programı önerisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sanberk, İ., Emen, M. ve Kabakçı D. (2017). An investigation of socially advantaged and disadvantaged Turkish mothers' views about training on preventing children from sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 26:3. 288-307, DOI: 10.1080/10538712.2017.1292338
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. Çev. Y.Aslay. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sikes A. (2007). *A School counselor's guide to reporting child abuse and neglect*. Columbia: Old Dominion University.
- Sikes, A., Remley, T., Jr., & Hays, D. G. (2010). Experiences of school counselors during and after making suspected child abuse reports. *Journal of School Counseling*, 8(21).
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Solak, Y. (2018). *Adana il merkezi aile hekimliği birimlerinde görev yapan doktorların çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi, farkındalık ve tutumlarının belirlenmesi*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Şahin, F., & Taşar, M. A. (2012). Cinsel istismar ve ensest. *Türk Pediatri Arşivi*, 47(3).
- Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin, anne-babadan ve*

- öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel istismar*. Phoenix Yayınevi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- UNICEF. (2006). *Çocuklara kötü muamelenin önlenmesi: Bu konuda harekete geçilmesine ve kanıt toplanmasına yönelik bir kılavuz*.
- UNICEF. (2010). *Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması*.
- Üstündağ, A., Şenol, F., & Mağden, D. (2015). Ebeveynler Çocuk İstismarına Yönelik Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi ve Blinçlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Walsh K, Bridgstock R, Farrell A, Schweitzer R. (2005). *Critical factors in teachers’ detecting and reporting child abuse and neglect implications for practice*. Queensland University of Technology, Queensland.
- Yalçın, H., Koçak, N., & Duman, G. (2014). Anne babaların çocuk istismarıyla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 137-143.
- Yaman, F. H. (2018). *Okul öncesi öğretmen adaylarının ve okul öncesi öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalıklarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Yaşar, M., & Şenol, B. (2015). Öğretmen Adaylarının Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar Tutumlarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Yetiş, O. (2017). *Çocuk istismarı ve ihmalinin bildirimine yönelik öğretmen tutumları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yolcu, H. (2011). İstismara uğramış çocuğa eğitim ortamında yaklaşım: Rehber öğretmenin rolü. *Eğitim Bilim Toplum*, 7(25), 62-92.
- Yurdakök, K. (2010). Çocuk İstismar ve İhmali Risk Faktörleri. *Katkı Pediatri Dergisi*, 32(4), 12-18.

Yüksel, H.Y. (2017). *Psikolojik danışmanların algıladıkları yıldırma davranışları, tükenmişlik düzeyleri ve psikolojik danışmadaki öz yeterliliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

EKLER**EK 1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU****1. Cinsiyetiniz:**☐ Kadın☐ Erkek**2. Yaşınız:.....****3. Öğrenim Durumunuz:**☐ Lisans☐ Yüksek Lisans☐

Doktora

4. Kıdem (Yıl) :**5. Mezun Olunan Üniversite:.....****6. Çalışılan Kademe:**☐ İlkokul☐ Ortaokul☐ Lise**7. Lisans eğitiminiz süresince çocuk istismarı ile ilgili herhangi bir ders aldınız mı?**☐ Evet☐ Hayır**8. Çocuk istismarı ile ilgili herhangi bir hizmet içi eğitim aldınız mı?**☐ Evet☐ Hayır**9. Okulunuzda duygusal/fiziksel/cinsel istismar konularında bilgilendirici çalışma yaptınız mı?**☐ Evet☐ Hayır

EK 2. GÖRÜŞME FORMU

Görüşmenin Tarihi:

Görüşme Yeri:

Başlangıç ve Bitiş Saati:

Görüşmenin Amacı: Okul psikolojik danışmanlarının okullarda karşılaştıkları duygusal, fiziksel ve cinsel istismar vakaları ile nasıl çalıştıkları, ne tür çalışmalar yaptıkları, ne gibi güçlükler yaşadıkları, çocuk istismarı vakaları ile çalışmada kendilerini nasıl gördüklerinin kapsamlı bir şekilde ve bütüncül bir anlayışla incelenmesi amaçlanmaktadır.

Giriş

Merhaba benim adım Tuba Besi ve Adana-Yüreğir Vali Ziyapaşa Anadolu Lisesi'nde okul psikolojik danışmanı olarak çalışmaktayım. Yüksek lisans tez çalışmam kapsamında okul psikolojik danışmanlarının okullarda karşılaştıkları duygusal, fiziksel ve cinsel istismar vakaları ile nasıl çalıştıkları, ne tür çalışmalar yaptıkları, ne gibi güçlükler yaşadıkları, çocuk istismarı vakaları ile çalışmada kendilerini nasıl gördüklerini araştırmaktayım.

Bu araştırma ile ortaya çıkacak sonuçların, okul psikolojik danışmanlarının çocuk istismarı vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarındaki önem ve rollerini ortaya çıkararak, yaşadıkları zorlukları belirleyip, bu problemlere çözüm getirmeye katkıda bulunmasını ümit ediyorum.

Burada paylaşacaklarınızın tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım.

Başlamadan önce, şuna dek söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz herhangi bir şey ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?

Görüşmeyi izniniz olursa kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?

İzninizle başlıyorum.

1. “Çocuk istismarı” sizin için en anlama gelmektedir?

Sonda 1.1. Size göre duygusal istismar niteliği taşıyan davranışlar nelerdir? Hangi davranışlar duygusal istismar kapsamına girer?

Sonda 1.2. Size göre fiziksel istismar niteliği taşıyan davranışlar nelerdir? Hangi davranışlar fiziksel istismar kapsamına girer?

Sonda 1.3. Size göre cinsel istismar niteliği taşıyan davranışlar nelerdir? Hangi davranışlar cinsel istismar kapsamına girer?

2. Okul psikolojik danışmanı olarak şu ana kadar ne tür istismar vakalarıyla karşılaştınız?

Sonda 2.1. Meslek hayatınızda en çok karşılaştığınız istismar türü hangileridir?

3. Okul psikolojik danışmanı olarak duygusal istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?

Sonda 4.1. Duygusal istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapıyorsunuz?

Sonda 4.2. Duygusal istismar vakalarına müdahale aşamalarında ne gibi güçlükler yaşıyorsunuz?

4. Okul psikolojik danışmanı olarak fiziksel istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?

Sonda 5.1. Fiziksel istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapıyorsunuz?

Sonda 5.2. Fiziksel istismar vakalarına müdahale aşamalarında ne gibi güçlükler yaşıyorsunuz?

5. Okul psikolojik danışmanı olarak cinsel istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?

Sonda 6.1. Cinsel istismar vakalarını önleme, tespit ve müdahale aşamalarında hangi kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapıyorsunuz?

Sonda 6.2. Cinsel istismar vakalarına müdahale aşamalarında ne gibi güçlükler yaşıyorsunuz?

6. Karşılaştığınız istismar vakalarını düşündüğünüzde en çok zorlandığınız durum/vaka ne oldu?

7. İstismar vakalarında kendinizi yeterlilik anlamında nasıl görüyorsunuz?

Sonda 7.1. Kendinizi yeterli hissetmediğiniz alanlar ya da durumlar için neler yapılabileceği konusundaki görüşleriniz nelerdir?

8. Çocuk istismarı ile ilgili mevcut yasaları “çocukları koruma” ve “caydırıcılık” kapsamında nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sonda 9.1. İleride yapılacak olan yasal düzenlemeler ile ilgili alan çalışanı olarak önerileriniz nelerdir?

9. Okulda çocuk istismarı ile ilgili gerçekleştirilebilecek çalışmalara dair okul psikolojik danışmanlarına önerileriniz neler olur?

Sonda 10.1. Bu bağlamda öğretmenlere ve okul yöneticilerine önerileriniz neler olur?

10. Başka söylemek istediğiniz bir şey varsa belirtebilirsiniz.

EK 3. ENSTİTÜ ETİK KURUL ONAYI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
Toplantı Tutanağı

Toplantı Tarihi: 31 Mayıs 2018, saat 12.00
Toplantı Yeri: İktisat Bölümü Toplantı Salonu
Toplantıya Katılamayan Üye: Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK

Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanlığı tarafından gönderilen 17 Mayıs 2018 günlü yazı ve eklerinin incelenmesinden, yüksek lisans öğrencimiz Tuba Hatice BESİ'nin Prof. Dr. Meral ATICI danışmanlığında hazırlamakta olduğu, "Okul Psikolojik Danışmanlarının Çocuk İstismarı Vakalarındaki Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma" başlıklı tezi ile ilgili olarak yapmayı planladığı araştırmada kullanacağı görüşme sorularının etik kurallara uygunluğunu inceleyen Prof. Dr. Filiz YURTAL'ın raporu doğrultusunda, görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu ve araştırmada kullanılabileceği anlaşıldığından, katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması koşulu ile, bu belgenin "etik belgesi" olarak verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Kurul Başkanı

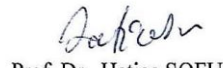

Prof. Dr. Serap ÇABUK
Kurul Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Mustafa APAYDIN

Prof. Dr. Fatih BİLGİLİ

Prof. Dr. Binnur ERALDEMİR

Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK
(Katılamadı)

Prof. Dr. Hatice SOFU

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Tuba Hatice	Soyadı	ÇELİK
Doğum Yeri	Elazığ	Doğum Tarihi	15/07/1993
E-Mail	tubabesi@gmail.com		

Öğrenim Durumu

	Mezun Olduğu Kurum	Mez. Yılı
Yüksek Lisans	Çukurova Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.	2019
Lisans	Hacettepe Üniversitesi - Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara.	2015
Lise	Kastamonu GÖL Anadolu Öğretmen Lisesi	2011

Çalışma Durumu

Görevi	Kurumu	Süre
Okul Psikolojik Danışmanı	Kastamonu-Merkez Şehit Erkan Kendirci İÖ	Şubat 2019 - ...
Okul Psikolojik Danışmanı	Kastamonu-Devrekani Şehit Teğmen Cemal Tepeli ÇPAL	Temmuz 2018 – Şubat 2019
Okul Psikolojik Danışmanı	Adana-Yüreğir Vali Ziyapaşa Anadolu Lisesi	Ağustos 2016-Temmuz 2018
Aday Okul Psikolojik Danışmanı	Adana-Seyhan İsmet İnönü İÖ	Mart 2016-Ağustos 2016